

Theologia polonica.  
Astrucii.

Samueli Valent. Refutatio the-  
sium de sacrosancta unitate divi-  
nae essentiali a Jacobo Schoppa.

Pracoviae typ. Sternianis, 1614.





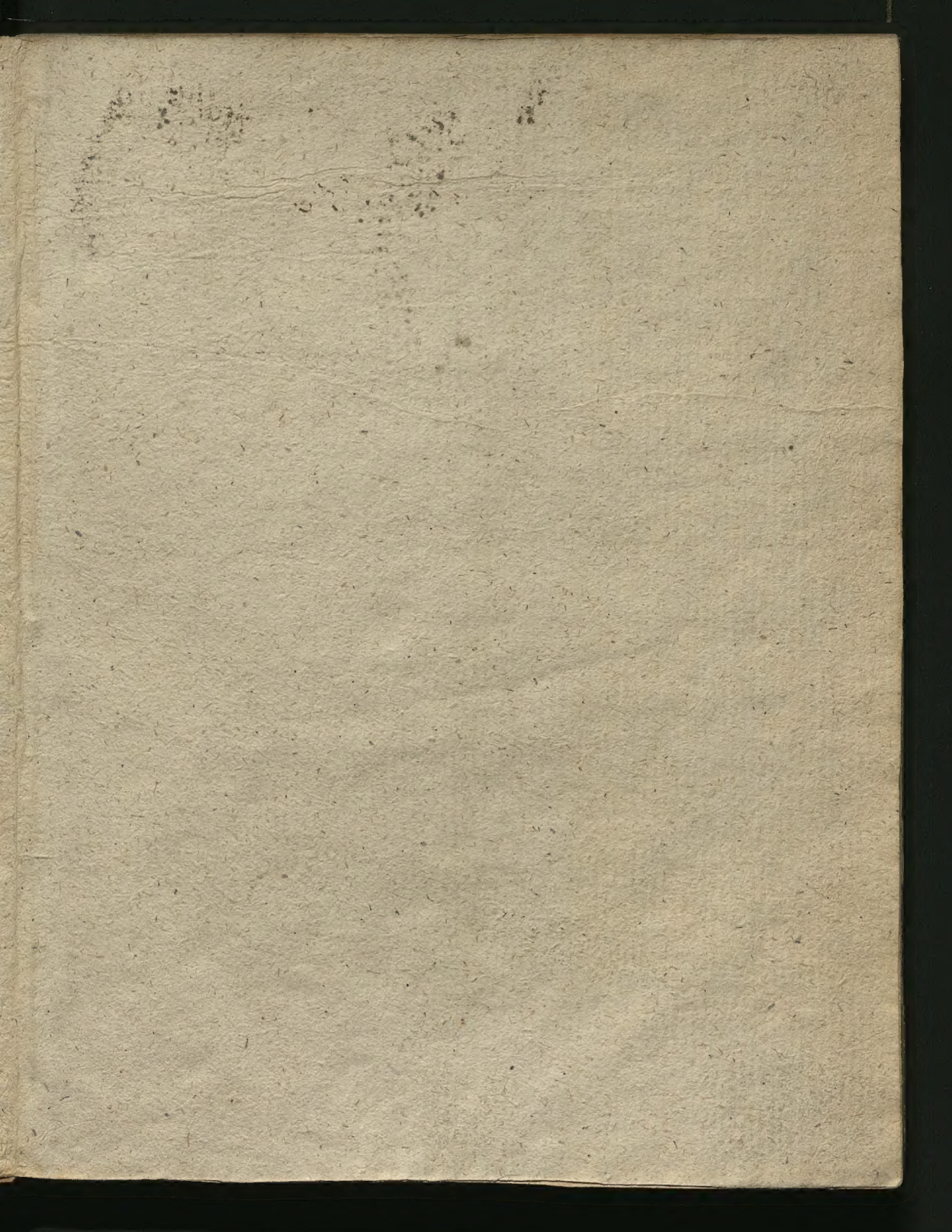
311310

II St. Drukl

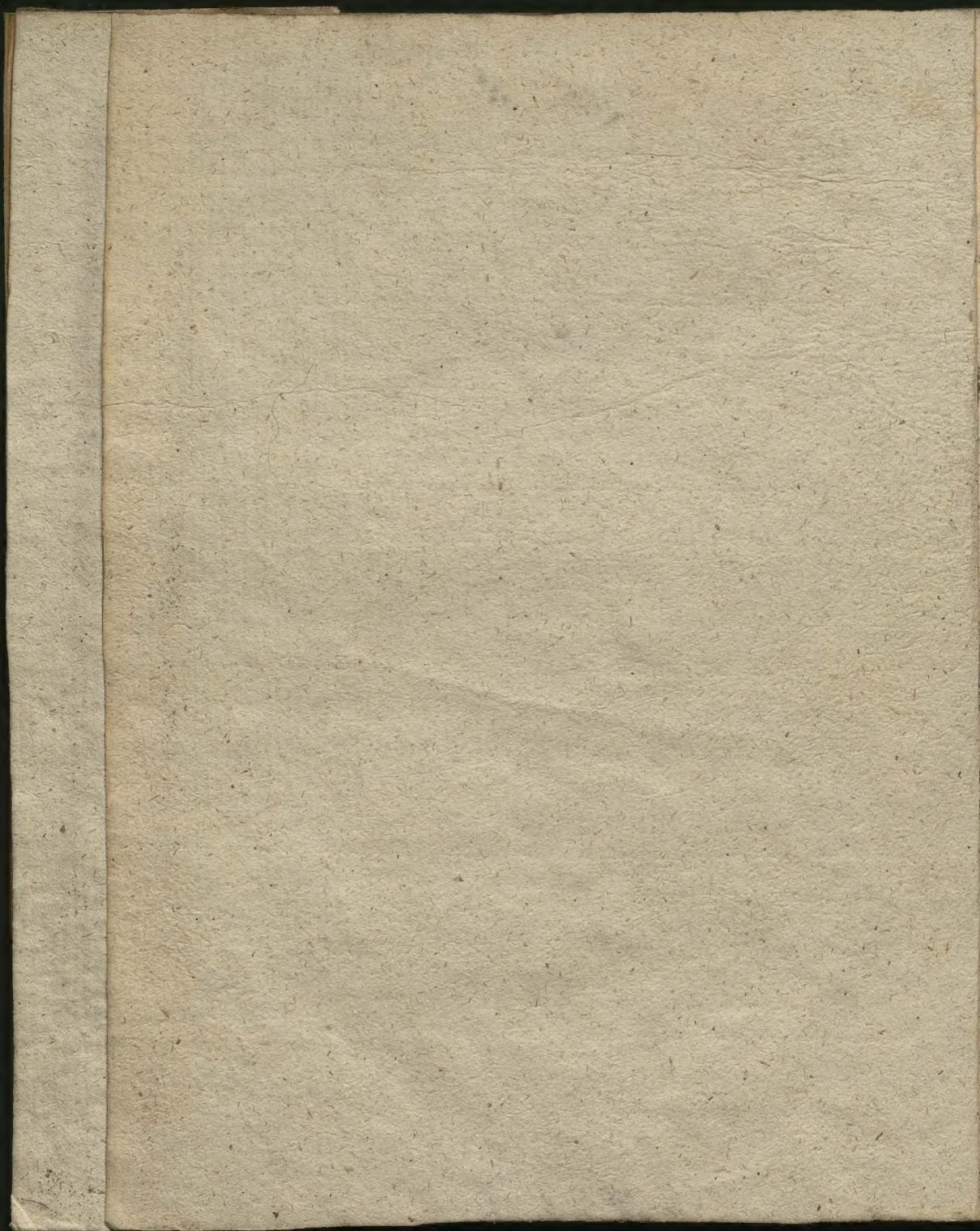
311310

II St. Dr











# REFUTATIO THESIUM,

*De Sacrosancta unitate Divinae essentiae, &  
in eadem Sacrosancta personarum Trinitate.*

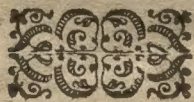
A IACOBO SCHOPPERO SS. Theologiae Doctore  
& Professore primario

*Altorfii anno 1613. propositarum.*

*Cui addita est responsio ad ea, quae HERMANNUS RAVEN-  
SPERGERUS S. Th. Doctor, in Gymnasio Steinfurtensi pra-  
ter haec attulit, in scripto, cui titulum fecit: SS. Mysterium unita-  
tis essentiae divinae in personarum Trinitate, duabus sectio-  
nibus per Theses & exegesies explicatum, &c.*

Scripta

VALENTINO SMALCIO:  
Cœtus Racoviensis Ministro.



RACOVIAE,  
Typis Sternacianis,  
Anno 1614.

XXIV. 5. 127





THE  
1844

THE  
1844

THE  
1844

THE  
1844

THE  
1844

THE  
1844

THE  
1844

THE  
1844



# REFUTATIO THESIUM De S. Trinitate D. IACOBI SCHOPPERI.

**T**HESIS de S. Trinitate, crassâ, ut ajunt, Minervâ, D. Schopperus nuper edidit. Has refutandas eo fine sumsi, ut, qui alia nostrorum prolixa ea de re scripta, hætenus non viderunt, habeant, unde judicium de hoc Trinitatis dogmate ferre possint. Primum igitur definitionem nobis Thesi 2. DE I assert, ex locis communibus D. Philippi. Sed lapsus hic in ipso disputationis limine nimis gravis est. Nam in rebus divinis autoritate tantum divina standum esse hætenus vos Evangelici, constanter nobiscum contenditis: Philippus autem Melancthon, quantumvis vir magnus fuerit, non est ex numero illorum, nec ipsemet esse voluit, quorum autoritas nobis pro regula fidei censenda sit, præsertim quod non pauca, quæ in hoc verboso commentariolo potius quam definitione continentur, mera sint petitio principii. Ad convincendum autem adversarium ea afferenda sunt, quæ ipsemet vera esse diffiteri non possit.

*Causa resurrectionis.*

*In rebus divinis si la autoritas divina valet.*

Probat deinceps Schopp: a thesi 4. usque ad 16. tum testimoniis sacrarum literarum, tum rationibus, unitatem divinæ essentiæ. Quæ, quia a nobis etiam conceduntur, nunc omitto. Duo autem annotare libet. Vnum est, Quo jure infra thesi 46. reprehendat Arianos, quos multa argumenta ex ratione humana desumpsisse ait, cum ipsemet thesi 9, 10, & 11. tria argumenta ex ipsa etiam humana ratione deprompta afferat? Num quod Schoppo licet, non licuit aliis? Alterum est, Quam aptè thesi 12. dicat: *Et sciendum est, Deum unum esse essentiâ, non tantum consensu*, cum hætenus de pluralitate personarum in divinitate nihil dixerit, sed de sola Dei essentiæ unitate agat; hæc autem, quæ de unitate concordie differit, non nisi respectu personarum, quas in divinitate statuit Schopperus, dici possint.

*Schopperus sibi non constat.*

Thesi 16. fatetur Schopp: vocem Trinitatis in sacris literis non extare, rem tamen ipsam satis claram esse. An res clara sit, quam voce Trinitatis Schopperus intelligit, postmodum videbimus. Nunc hoc dico: Siquidem vox Trinitatis in sacris literis non extat, quod nuper etiam D. Graverus in 1. thesi de Spiritu S. confessus est, non esse necessario ad salutem a quoquam exigendum, ut Trinitatem, qualem intelligit Schopp:, nempe quod Pater Filius & Spiritus sanctus sint tres diversæ personæ, & rursus hæ personæ sint una essentia, credat. Quicquid enim ad salutem necessarium est simpliciter, id totum in literis sacris ad literam scriptum esse necesse est.

*Necessaria ad salutem extant omnia in sacris literis.*

Si quis est, qui Athanasium, Sathanasium appellat, quod queritur



thesi 17. id nobis omnibus fraudi esse non debet. Tales enim cavillationes & convicia prorsus indigna esse homine Christiano agnoscimus, & fugienda omnibus piis censemus.

Convitia fugienda.

Quid sit Trinitas ex mente veterum.

Matth. 28. 19.

Errores Schopperi.

De locor. ex cap: 1. Genes.

Cur numero plurali Dii appellantur.

Pagnin. in thesauro lingua sacra.

Testimonium Calvini.

Vocem Triadis usitatam fuisse ante Athanasium, etiamsi concedamus, nihil juvabit Schopperum. Nec enim ista significatione id factum esse docebit D. Schopperus, quâ ille vocem hanc nunc accipit: sed eo sensu vox ista usurpata fuit, ut Patrem, Filium & Spiritum sanctum, & doctrinam de illis tribus significaret. Nam sine institutione de his tribus, & confessione horum trium neminem Christianum esse posse, Christi verba, *Ite, facite discipulos omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris Filii & Spiritus sancti*, satis luculenter ostendunt.

Deinde Schopperus a thesi 19. usque ad 39. testimonia affert, quibus probare conatur mysterium suæ Trinitatis. Sed duplex error est in ista probatione Schopperi. Primum enim in plerisque nihil extat de Trinitate illa, ut sic loquar, h. e. de Patre, Filio, & Spiritu sancto. Deinde ea etiam, in quibus Trinitatis, hoc est, Patris, Filii, & Spiritus S. fit mentio, Trinitatē Schopperi nullo modo probant. Trinitatem illam, hoc est, quod sit Pater Filius & Spiritus sanctus, non probat primum locus Gen. 1., quem thesi 19. affert Schopperus, *In principio creavit Dii celum & terram*. Nam vox *Dii* non personarum sed Deorum multitudinem denotat. Quia verò multitudinem Deorum averfatur Schopperus, loquendi modum Hebraicum agnoscat necesse est, admodum familiarem isti linguæ, quo, loco numeri singularis, pluralis usurpatur, præsertim verò in iis vocibus, quæ imperium, dominationem, potentiam gubernationem vè aliquam declarant, ut patet etiam in nominibus Adon & Baal, quæ numero plurali tunc etiam efferruntur, quando de uno tantum homine sermo est, ut ab hominibus linguæ Hebraicæ peritissimis observatum est. Adde, quod etsi vox *Dii* personas significaret, non tamen constaret, an duæ vel tres vel quatuor intelligendæ essent. Non enim posito numero plurali, necessariò ponitur ternarius, ut posito ternario, ponitur pluralis. Sed tandem, audiamus testimonium viri inter Evangelicos magni, & minimè suspecti, Iohannis Calvini, quem etiam doctissimum interpretem quidam appellare non dubitant. Is sic scribit in hunc locum: *Nomen Elohim pluralis numeri habetur apud Moysen, unde colligere solent, hîc in Deo notari tres personas. Sed quia parum solida mihi videtur tantæ rei probatio, ego in voce non insistam. Quin potius monendi sunt lectores, ut sibi a violentis ejusmodi glossis abstineant. Putant illi, se testimonium habere adversus Arianos ad probandam Filii & Spiritus S. divinitatem: interea se involvunt in errorem Sabellii, Quia postea subjicit Moyses, Elohim*



bim locutum esse, & Spiritum Elobim incubuisse aquis. Si tres personas notari placet, nulla erit earum distinctio. Sequetur enim & Filium a se ipso genitum, & Spiritum non esse Patris sed suipsius. Hactenus Calvinus. De Spiritu porro, cuius Moyses meminit, non constat, an sit Spiritus ille sanctus, de quo nunc nobis sermo est. Non desunt enim, qui per vocem *Spiritus*, & *Spiritus Domini*, ventum & ventum magnum indicari censent, ut Psal: 146. *Flabit Spiritus ejus, & fluent aquæ*; & addunt: Cum Hebræi magnitudinem alicujus rei significare volunt, adjiciunt hoc nomen Deus, ut Psal: 67. *Mons Dei, mons pinguis*. Unde etiam Paraphrastes Chaldaus loco ferebatur, habet flabat.

Alter locus, quando dicitur: *Fiat lux, Fiat firmamentum in medio aquarum*, minùs etiam ad rem propositam facit. Nam nec Trinitas hinc ulla personarum colligi potest, etiam si tandem Filius Dei intelligatur per vocem *dicere*: nec ipsa verba talem sensum admittere ulla ratione possunt, ut per verbum *dicere*, filius Dei intelligatur. Nam his verbis, *Deus dixit*, non persona, per quam Deus crearet, sed modus, quo creavit, indicatur. Modus autem ille quis sit, jam pridem eruditi exposuere. *Dicere pro jubere*, utuntur Hebræi, ait Vatablus. Alii accipiunt *dicere* pro *velle* vel *decernere*, & ita vertunt, *Decrevit aut voluit Deus lucem fieri, & facta est*. Quod verò huc affertur ex Psal: 33. ejusdem est valoris. Nam & ibi, *verbum Domini, & Spiritus oris ejus*, non personas a Deo distinctas significant, sed solum Dei decretum & pronunciatum, ut idem Vatablus pereleganter super hunc locum scribit: *Verbum Dei*, ait, & *Spiritus oris ejus* pro eadem re dixit, q. d. *præcipiente Domino celi facti sunt, & eodem jubente omnis ornatus eorum*. Idem: *Figuratè spiritum oris* pro ipsa pronunciatione sumit, ac si dictum esset: *simul ac halitum vocis sue emisit Deus, vel protulit verbo, quid vellet fieri, cælos repente extitisse, & quidem incredibili stellarum copia & varietate extructos*. Imò etiam addit: *Alibi scripturam docere æterno illo sermone mundum creatum esse*, ut scilicet hîc de eo non agi ostendat. Idem super v: ejusdem Psalmi 9. *Ipsè dixit, & facta sunt, ipse præcipit, & extiterunt*, hæc pauca etiam scribit, q. d., *omnia solo suo nutu creavit*. Quòd denique huc verba Ioh: 1. *omnia per ipsum* (sermonem) *facta sunt*, afferuntur, id magnæ in rebus divinis tractandis Schopperi negligentia, ut quàm levissimè dicam, indicium est. Nec enim ubique, quando de Verbo sermo est, de eodem verbo sermo est. In loco Genes: & Psal: de Dei decreto & præcepto sermonem esse jam docuimus: Iohannem verò de persona loqui, omnes confitemur. In Genes: & Psal: de verbo sermo est: Iohannes verò de Sermonem loquitur. Differunt autem Verbum & Sermo, ut pars & totum,

Fr: Vatablus.

Spiritus de quo  
Gen: 1, quid sit.De loco 2. ex  
cap: 1. Gen.Quid sit *dicere*  
Gen: 1.

De loco Psal: 33.

Quomodo differant loci Gen: 1.  
& Ioh: 1.



tum. Vnde eruditissimi interpretes vocem Verbi, in Iohannis Evangelio planè repudiârunt, & Sermonis substituerunt. Adde, quòd, in Gen: & Psal: de creatione sermonem esse, nemo neget: At apud Iohannem de creatione sermonem esse, jure negari potest. Est enim in Græco vox *ἐγέρετο*, facta sunt. Fieri autem possunt alia etiam, quæ non creantur. qualia sunt ea omnia, quæ ad Evangelium tum annuncian- dum tum confirmandum pertinent, de quibus ibi sermonem esse alibi a nostris disputatum est, & nuper etiam a me demonstratum, in responsione ad libellum M. Smigleci Jesuitæ, cui titulum fecit, *Verbum caro factum est*.

De Ipen. 3. ex  
cap. 1. Gen.

Cur plurali nu-  
mero Deus lo-  
quatur.

Exempla similia.

Ioh. 3. 18.

Y 11.

Tertius locus est thesi 20. *Faciamus hominem ad imaginem no-  
stram*. Hinc verò primùm, si pluralis numerus vim suam obtinet usi-  
tatam, tantùm pluralitas personarum, non verò earum Trinitas elici-  
tur, ut antea monuimus. Deinde nec pluralitas inde elicitur, cum cer-  
tum sit numerum pluralem pro singulari sæpissimè usurpari, tum a-  
pud sacros tum apud prophanos autores, non solum in Hebraica, sed  
etiam in Græca & Latina lingua. Denique si suus orationi divinæ or-  
natus sartus manere debet, quæ scilicet se Deus ad aliquid faciendum  
cohortans introducit, aliter Deus loqui non potuit. Nam si dixis-  
set *Faciam*, in singulari numero, jam id futuri temporis fuisset, & de-  
cretum loquentis simpliciter significasset, nullam verò sui ipsius ad id  
faciendum cohortationem continuisset. Quæ suæ ipsius cohorta-  
tio rectissimè per numerum pluralem exprimitur, per singularem  
verò minime. Quod verò ait Schopp: thesi 21. *Deum illa civili glori-  
ola non uti*, quia per hanc gloriolam, usurpationem numeri pluralis  
pro singulari intelligit, mirum id videri debet. Nec enim civilis illa  
gloriola est, sed elegans quid & decorum censendum est, ut qui impe-  
rant & dominantur, de seipsis loquentes pluralem numerum pro sin-  
gulari usurpent. ut 1. Reg: 12. 9. & 2. Par: 10. 9. ubi Roboamus Rex di-  
cit juvenibus, qui secum educati fuerant, quique ei ministrabant:  
*Quid consulitis vos, ut respondeamus populo isti*, &c. & 1. Reg: 22. 3. A-  
chabus cum servis suis verba faciens ait: *Scitisne, quòd nostra sit Ra-  
moih Gilead? Nos autem cessamus tollere illam de manu Regis Syriæ*.  
Christus etiam ait: *Amen amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, &  
& quod vidimus testamur, & testimonium nostrum nemo accipit, &  
tamen ipsum de se solo loqui, tum ipsa res aperte docet. nemo enim  
erat, quem sibi socium ea in re, de qua cum Nicodemo loquebatur,  
facere posset; tum sequentia verba declarant. inquit enim: Si terrena  
dixi vobis & non creditis, quomodo si dixerò caelestia, credetis? Et nemo  
ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, &c. & infra de eo ait Bapti-  
sta.*



Ita, Qui de celo venit, super omnes est, & quod vidit & audivit, hoc testatur, & testimonium ejus nemo accipit. Idem Christus Mar: 4. 30. Cui assimilabimus, inquit, regnum Dei, aut cui parabola comparabimus illud? Cum tamen de se uno loquatur, ut patet ex Luc: cap: 13. 18. qui ita habet: Cui simile est regnum Dei, & cui assimilabo illud? Et hinc est quod testantur sacræ literæ, Christum docuisse tanquam auctoritatem habentem. Sed quid opus est verbis multis, cum apud ipsos Græcos & Latinos frequentissimum sit, ut privati homines, cum de seipsis loquantur, plurali numero pro singulari utantur, ut infinita exempla unumquemque docere possunt. Non est autem necesse, ut semper id factum sit, quod interdum factum legimus. Quare etiam si in proclamatione Legis Deus id non fecerit, ut ait Schopp: hinc nullo modo sequitur, eum alibi id non fecisse.

Delirium Iudaicum appellat Schopp: thesi 22., si dicatur, Deum, dum dixit, *Faciamus hominem*, &c. allocutum esse angelos. Sed nos nihil hactenus videmus ab adversariis allatum, quo absurditas aliqua hujus opinionis doceri possit. Nam quod ait 1. Schopp:, *Angelos non adjurasse Deū in faciendo homine, cum id opus solius Dei omnipotentis sit*, non animadvertit primum, dici posse, Deum allocutum esse angelos, etiam si nihil prorsus eum adjuturi essent, ut scilicet coram illis rem illam tanquam singularissimam exponeret, quæ diversum aliquid a creatione reliquarum rerum futura esset. Nam ad alia a Deo creata non legimus talem locutionem adhibitam fuisse. Deinde non perpendit etiam, quantumvis solus Deus hominem creavit, potuisse tamen aliquam angelorum operam accedere ad istam creationem. Nam antequam homo verè homo esset, formatum primum e terræ pulvere eum legimus, & deinde inspiratum seu insufflatum fuisse in faciem, seu potius in nares ejus, spiraculum vitæ, id est, spiritum vitalem. Hæc autem licet a Deo facta sint, ministerio tamen angelorum fieri potuisse & proinde facta esse, nihil prorsus prohibet. Denique si vox *creare*, ut nonnulli non injuriâ existimant, idem significat, quod *materiei novam formam indere*, idque non solo jussu, necessariò & perpetuò, magis adhuc apparebit, nihil absurdi esse, si ministerio angelorum Deus usus fuisse dicatur in creatione hominis. Quemadmodum etiam legimus Deum operâ angelorum in Christi resurrectione usum esse. Angelus enim descendit & lapidem a monumento revolvit, cum tamen ea actio solius Dei sit, unde etiam ita describitur, Is qui Iesum ex mortuis resuscitavit, Et Christus Iesus eorundem angelorum operâ usurus esse legitur, in ultimo judicio, ad congregandos fideles ex quatuor ventis, quantumvis illi soli judicium

tribua.

7. 11. 32.

Matth: 7. 29.

Quomodo dici  
possit, Deum ope-  
râ Angelorum in  
creatione usum  
esse.

Gen. 2. 7.

Matth. 28. 2.

Rom. 4. 24.  
& 8. 11.

Matth. 24. 31.



Quomodo dici  
possit, hominem  
creatum ad ima-  
ginem angelorū.

Gen. 1. 26.

Col. 1. 16.

De loco Gen:3.

Deus Angelos al-  
locutus est.

Deus & Angeli  
pro eodem acci-  
piuntur interdū,

Leſtio diverſa  
loci.

De loco Gen:11.

tribuatur. Alterum quod affert Schopp: *Hominem non eſſe conditum ad imaginem angelorum, ſed ſolius Dei*, falſum prorsus cenſendum eſt. Nuſquam enim legitur, nos ad ſolius Dei imaginem creatos eſſe. Facile autem fieri potuit, ut is, qui ad imaginem Dei creatus fuit, creatus etiam eſſet ad imaginem angelorum. Cum enim imago Dei conſiſtat vel in ratione vel imperio, vel utroque ſimul, quid convenientius eſt, quam hominem creatum eſſe dici ad imaginem angelorum? Cum & ipſi non minus ratione & mente præditi ſint, & imperium habeant, ob quod etiam throni, dominationes & principatus appellantur. Hæc diximus, non ut Iudæorum ſententiam prorsus approbaremus, ſed ut infirmitatem argumentorum eorum, qui eam improbant, oſtenderemus.

Quartus locus, de quo theſi 23. eſt Gen:3. *Ecce Adam factus quaſi unus ex nobis*, &c. Hinc verò pluralitatem perſonarum nullam colligi, hinc apparet, quòd Deus reſpectu angelorum, qui tunc præſentes aderant, ita loqui potuit. Mox enim additur: *Nunc ergo, ne forte mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum*, &c. Hæc verò verba ad angelos, quorum miniſterio ad periculum illud cavendum Deus uſurus erat, facta fuiſſe, admodum veriſimile eſt. Vnde Franciſcus Vatablus poſt vocem, *Nunc ergo*, ait ſubaudiri poſſe, *Vos angeli videte ſive cavete ne mittat*, &c. Miniſterio autem angelorum Deum ea in re uſum fuiſſe, declarat ſequens narratio: *Et emiſit eum Iehova Deus de horto Heden ad colendum terram, de qua ſumtus fuerat. Ejecitque Adam, & collocavit a plaga orientali horti Heden Cherubim, & laminam gladii verſatilis ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Et ſenſus erit: Ecce Adam factus eſt, ſicut unus ex nobis, nempe cælitibus, & qui abiis, qui terram incolunt, longè diſjuncti ſumus. Præterea etiam ſi Deus reſpectu ſui ſolius id dixiſſet, tamen angeli non exciperentur. Ii enim nomine Dei vel Iehovæ intelliguntur, ut Pſal: 115. 16. *Celi, celi*, inquam, *Iehovæ, terram autem dedit filiis hominum*. Vbi nemo non videt, Iehovæ nomine ipſos etiam angelos, ut famulitium Dei, contineri. Denique vocem, quæ converſa eſt, *ex nobis*, converti poſſe, *ex ipſo*, vel *ex ſeipſo*, linguæ Hebræicæ non imperiti norunt, ut ſenſus ſit, iſque peregreſcius: *Ecce Adam factus eſt tanquam unus ex illis, qui ex ſeipſis, hoc eſt, nullo præmonſtratore egentes, per ſeipſos bonum & malum cognoscunt. Quo ſenſu admiſſo, quid ad pluralitatem perſonarū locus hic proficiat, viderit ipſe Schopperus.**

Quintus locus, Gen:11. *Descendamus & confundamus*, cum tertio conjungendus erat. Ejusdem enim uterque roboris. Addam autem hic illud, quòd Deus iſto modo locutus fuiſſe peregreſciè dici poſſit, quatenus



quatenus verba ipsius, *Venite descendamus & confundamus*, verbis hominum, urbem & turrim construere volentiū, per nimenin quandam opponuntur, quæ sic habent: *Venite faciamus lateres*, &c. & iterum, *Venite faciamus nobis civitatem & turrim*.

Sextus locus est Es: 6. 8. *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Sed & ad hunc jam responsum est per ea, quæ suprà ad tertium locum dicta sunt. Ibi enim non tantum docuimus, numerum pluralem pro singulari usurpari, verum etiam in eadem oratione, modò plurali numero, modò singulari Christum usum fuisse Ioh: 3. Cui nunc addo illud Pauli Rom: 1. 5. qui semel de seipso ait: *per quem accepimus gratiam & Apostolatam*, &c. & deinde v: 8. ait: *Gratias ago Deo meo*. Et huiusmodi mutationes numeri in aliis etiam autoribus tum Græcis tum Latinis occurrere experietur, qui hoc observare voluerit. Et idem etiam de loco Malach: 1. sentiendum prorsus est.

Septimus locus, de quo thesi 24. Gen: 19. *Pluit Iehova super Sodomam & Gomorrhā, sulphur & ignem a Iehova*, pluralitatem etiam personarum docere non potest. Solent enim Hebræi sæpenuerò loco relativi antecedente uti, ut 1. Reg: 8. 1. ubi sic habet text<sup>9</sup> Hebraicus: *Tunc congregavit Salomon seniores Israël, & omnes principes tribuum, principes patrum filiorum Israël, ad regem Salomonē, Ierusalem.* & cap: 10. 13. *Et rex Salomon dedit reginæ Seba omnem voluntatem suā, quam petivit, præter (ea,) quæ dedit ei manu regis Salomon.* 1. Cor: 1. 7, 8 *expectantes revelationem Domini nostri Iesu Christi, Qui & confirmabit vos usque in finem inculpato in die Domini nostri Iesu Christi.* 1. Thesi 1. 9. *Conversi estis ad Deum ab idolis ad serviendum Deo vivo & vero.* 2. Tim: 1. 18. *Det illi (Onesiphoro) Dominus invenire misericordiam a Domino in die illa.*

Octavus locus de quo thesi 25. Ios: 2. *Non potestis servire Iehovæ.* Nam *Dii sancti (Elohim)* ipse est Deus æmulator, jam ex illis, quæ non semel ad alios locos explicandos dicta sunt, intelligi potest.

Nonus locus, de quo thesi 26. Esa: 48. est: *Manus mea fundavit terram, & dextera mea expandit calos, & mox subjungit: Veniam ad vos, & habitabo inter vos, & scietis, quod me miserit Iehova & spiritus ejus.* Hinc jam non pluralitatem indefinitè, sed trinitatem personarum divinitatis ostendere incipit Schopperus. Videamus quo successu. Diximus ab initio, nos non negare, Patrem Filium & Spiritum sanctum esse, & hanc Triadem appellari posse: Sed ad constituendum dogma Schopperi parum est, istorum trium extare mentionem. Necessarium est, eos personas esse, easque divinas, & in divinitate pares. Necessarium iterum est, illas tres personas esse unam essentiam. Nam hæc ad

Cur Deus dixerit, Descendam<sup>9</sup>, &c.

De loco Es: 6.

Mutatio numeri in eadem oratione.

De loco Gen: 19.

Hebræi loco relativi antecedens ponunt.

De loco Ios: 2.

De loco Es: 48.

Quo sensu Trias concedi possit.

Quid ad Trinitatem Schopperi requiratur.



Cūr ex loco Hs:  
Trinitas Schopp:  
probari nequeat.

Rebus actiones  
personarū propriis  
impropriè tribui  
possunt.

Ad: 20. 32.  
Eph: 6. 10.  
Phil: 10.

Quis sit missus  
apud Isaiam.

Lectione loci di-  
versa.

De loco Gen: 12.

Trinitatem Schopperi constituendam necessariò requiruntur. Hoc autem ex eo, quòd simpliciter nominantur, nullo modo colligi posse, ipse, ut puto, Schopperus confitebitur. Itaque, quantumvis in hoc Esa: testimonio, Dei, Filii & Spiritus sancti mentio fieret, nihil tamen id ad stabiliendam sententiam adversariorum faceret. Si dicat adversarius, mentionem fieri mittentis & missi & Spiritus, respondeo, Missum, quatenus missus est, nunquam esse parem mittenti, sed semper minorem illo: At in Trinitatis dogmate nihil prius est, nihil posterius, sed omnes personarū pares. Si dicat, Spiritum sanctum mittere, & proinde personam esse. Dico, multa figuratè de rebus dici, quæ personarū non sunt, quæ propriè personis cōpetunt, & tunc multò magis, quando cum personis conjunguntur. Tunc enim nemo non videt, personis propriè, rebus impropriè actionem illam competere posse. Hoc modo Paulus commendat Ephesios seniores Deo & sermoni gratiæ illius; & eosdem Ephesios hortatur, ut confortentur in Domino, & in potentia virtutis illius: De se autem ait, quòd omnia contemserit, ut cognoscat Christum & vim resurrectionis ejus. Vbi nemo non videt, id, quod propriè Deo & Christo tanquam personis competit, impropriè dici de sermone gratiæ, de potentia virtutis, & resurrectione Domini & Christi. Quanquam præterea duo notanda sunt. Alterum est, quòd is, de quo tanquam de missio sermo est, non sit Christus, sed propheta. Is enim mixtim cum Deo loquens eo in loco introduci-  
tur. v: 12, 13. Deus loquitur: v: 14. propheta. v: 15. Deus iterum. v: 16. propheta. Quod etiam Fr: Vatablus in hunc modum annotavit: *Propheta docet v: 16. se a Deo missum, vult sibi fidem dari. Cujus sententia etiam fuit Zvinglius. Epistropa est, ait, ad seipsum. Vult enim Propheta ostendere, se idcirco esse missum, ut hæc exponeret, quæ antecesserunt & sequuntur.* Idem etiam vidit Calvinus, Gualterus, Tremellius & Iunius, & Bullingerus. Alterum est, quòd verba Hebræa converti possunt, *Misit me Dominus & spiritum suum*, quam lectionem secutus est Castellio. Vnde constat, quàm valida sit opinio, quæ tam ancipiti oratione nititur, & tam variè a variis intelligitur.

Decimus locus, de quo thesi 27., est Genesi: 18., in quo manifestissimam SS. Trinitatis patefactionem contineri ait Schopperus. Is autem est, quòd primùm scribitur, Iehovam apparuisse Abrahamo, & mox subjungitur, tres viros ei apparuisse: & quòd hos tres viros in suo colloquio alloquitur singulari numero. Sed quanta sit inutilitas hujus conjecturæ, dici vix potest. Nonnè enim alia causa dari potest, quare dictum sit semel, Iehovam apparuisse, & deinde tres viros, præter eam, quòd tres illi viri Iehovæ personam sustinerent? Nempe quia is, qui



qui personam Iehovæ gerebat, duobus aliis comitatus apparuerit, & aliis duobus antecelluerit? Nonne ideo etiam dici potest, Abrahamum singulari numero illum unum, qui aliis præcallebat, allocutum fuisse? Id autem ita se habere, inde aperte constare videtur, quodd, discedentibus duobus ex illis, & uno remanente, is, qui remanet, Iehovæ nomine appellatur, cum quo Abrahamus, tanquam cum Iehova loquitur, & salutem Lothi longo verborum circuitu tacite procurat. Quamvis enim dicatur in historia, viros illos abiisse Sodomam, non omnes tamen, sed duos tantummodo abiisse, demonstrat initium cap: 19. ubi scriptum est: *Veneruntque duo Angeli Sodomam.* Vnde, quando cap: 18. dicitur; *& converterunt se viri illi, & abierunt Sodomam, Abraham verò adhuc stabat coram Iehova,* quis est, qui non videat, discrimen manifestum inter eum, qui remansit, & eos, qui abierunt, in Iehovæ persona sustinenda, cum hi Angeli, ille verò Iehova nominetur, ut ex versu quoque 27. cap: seq: apparet, & manifestè hac ratione ab illis distinguatur? Porro etiam si concedatur, omnes æquè personam Iehovæ sustinuisse, & quemvis eorum Iehovæ nomine appellari potuisse, quid hinc evincent adversarii? cum certum sit, Abrahamum tres illos viros alloquentem, numero singulari uti potuisse, non ob occultum aliquod personarum divinitatis mysterium, sed quia sic, quamvis cum pluribus sit sermo, loquendi mos interdum est in Hebræa lingua, si plures illi simul sint, & unam quodammodo personam sustineant. Nam & Lothus ex iisdem tribus duos, numero singulari allocutus est, cap: 19. 19. *Ecce nunc invenit servus tuus gratiam in oculis tuis,* quod tamen ad Trinitatis mysterium, cum duo tantum essent, nec tertium cum illis antea fuisse sciret Lothus, referri nequaquam potest. Et 1. Sam: 9. 12. puellæ illæ, Sauli & puero ejus interrogantibus, num eo in loco esset Videns, id est, Propheta, responderunt, *Est, en ante te, nunc ergo festina,* &c. Quodd enim cum utroque loquerentur, manifestum faciunt sequentia verba: *cumque ingressi fueritis civitatem, ilico invenietis eum.* Sed quid opus est diutius immorari in diluendo hoc testimonio, cum præstantissimi ex recentioribus Theologis, qui nobis adversantur, infirmitatem argumenti inde deducti agnoverint, inter quos sunt Lutherus, Calvinus, Musculus, Borrhaus. Lutherus inter alia sic ait: *Quodd si non alia Trinitatis probatio esset, quàm hæ tres species, egosane eam non crederem.* Schopp: verò dum manifestissimam Trinitatis patefactionem hanc esse ait, videat, quomodo ei cum Luthero conveniat. Calvini autem verba ita habent: *Quodd autem Patres hinc Trinitatis & unitatis mysterium eliciunt, frivolum est, & sannis calumniisque obnoxium.* Musculus autem sic scribit: *Istæ*

Cur tres appa-  
erint Angeli A-  
brahmo, & is u-  
num tantum al-  
locutus sit.

Loquendi modus  
Hebraicus.

Testimonia The-  
ologorum,

Lutheri.

Calvini.

Musculi,



tres personæ, quæ Abraham apparuerunt, sanctæ Triadis personæ non fuerunt, nec Abraham eos hoc loco habuit. Vtrumque ex ipsa historia est manifestum. Quod apparentes personas concernit, erant illi angeli, non S. Triadis personæ. Nam infra hoc cap: sic legimus: *Conuerterunt se inde viri, & abierunt Sodomam.* & in principio cap: sequi: *Venerunt, inquit, duo Angeli Sodomam.* Item, *delebimus locum illum, ed quod creverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos, ut perdamus illos.* Item, *cum manebat, cogeant eum Angeli dicentes: Surge tolle uxorem tuam.* Itaque cum constet, eos fuisse Angelos a Domino missos, quomodo fuerunt tres sanctæ Triadis personæ? Ne dicat autem quisquam, alios apparuisse Abraham, & alios venisse Sodomam: Sodomam quidem venisse Angelos a Domino missos, Abraham verò apparuisse, Patrem, filium & spiritum sanctum, manifestum est ex contextu historię, eosdem ivisse Sodomam, quos habuerat Abraham in convivio. Sic enim legitur: *& surrexerunt viri inde, & reverterunt se versus Sodomam, & Abraham ibat cum eis deducens eos.* Ibid: v: 22. *& reverterunt se viri, & iverunt Sodomam, Abraham verò adhuc stabat coram Domino.* Ergo non alii, sed duo ex tribus istis viris, sicuti principium cap: sequi: memorat, venerunt Sodomam, & Angeli erant a Domino ad perdendam Sodomam missi. Deinde Apostolus Heb: 13. quum ad hunc locum respiciens ait: *Hospitalitatis nolite oblivisci: per hanc enim nescit quidam Angelos hospitio receperunt, satis indicat, Angelos fuisse ab Abrahamo & Lot hospitio acceptos.* Quare invalidum est, quod ex hoc loco quidam, sive ad docendum hoc faciant, sive ad arguendum, mysterium S. Triadis asserere volunt, &c. Quod autem nec Abraham in tribus hisce viris personas S. Triadis consideravit, ex eo satis patet, quod officia humanitatis talia illis obtulit, quæ nemo poterit Deo, nisi prorsus insanus, offerre ac destinare. *Afferam, inquit, pauxillum aquæ, & laventur pedes vestri, & requiescite sub arbore, ponamque buccellam panis, & confortetur cor vestrum: postea transibitis.* Hæc sanè non Deo sed hominibus conveniunt. Quales eos esse credebatur, talia etiam obtulit officia. Cum ergo tres istæ personæ, nec fuerint personæ Trinitaris, nec ab Abrahamo pro illis sint agnitæ, quorum attinet eas mysterio S. Triadis accommodare. Hactenus Muscul.

De loco Psal: 33.

De loco Psal: 33. qui est undecimus, de quo thesi 28., supra dictum est, quod sufficit ad intelligendum, nihil ibi de tribus personis habet, imò nec de filio nec de spiritu sancto sermonem esse, autoritate virorum minimè suspectorum comprobatum est, qui Verbum Dei & spiritum oris ejus, pro ipso Dei imperio & jussu accipienda esse rectissime senserunt.



Duodecimus locus est, Psal: 67. ubi Deus ter appellatur, quod idem etiam Num:6. fieri ait. Sed ad hos & alios similes locos, in quibus ter Dei fit mentio, nihil aliud respondendum putamus, quam quod hujusmodi frivolis conjecturis sanctissima Christi religio suspecta reddi possit omnibus ejus hostibus. Quis enim non intelligit, repetita ista voce Dei, non personarum Trinitatem (nam vox Dei potius Deorum Trinitatem inferret, ut suprâ etiam docuimus in responsione ad primum locum) indicari, sed rei, de qua sermo est, nempe pre-cationis vel benedictionis perfectionem & incrementum. Quemadmodum etiam alibi, cum ter Deus sanctus appellatur, perfectio sanctitatis, vel ejusdem constans asseveratio & prædicatio innuitur. Item cum apud Hier: Deus dicit: *Nolite confidere in verbis mendacii, Templum Domini, templum Domini, templum Domini*: & alibi apud eundem prophetam, *O terra, terra, terra*: & apud Ezechielem, cum de corona Regis Zedechie dicitur, *Obliquam, obliquam, obliquam* ponam eam. Vbi nemo non videt, istam repetitionem adhiberi tantum majoris & absolutæ assertionis gratiâ, non verò ob triplicitatem rerum, quarum ibi fit mentio. Perfectionem autem quandam numero ternario contineri, inter alia exempla multa hæc pauca ostendere possunt. Christus ter Petrum interrogat, an se amet; & ter illi mandat, ut agnos vel oves pascat: Act: 10. 16. & 11. 10. ter Petro visio exhibetur variarum pecudum, quas mactare jubebatur: Paulus ter Christum rogavit, ut angelus Sathan discederet, & Christus ter Patrem rogavit, ut calix a se transiret.

Decimus tertius locus affertur thesi 30. ex Mat: cap: 23. ubi, quia mentio fit Domini, qui dixerit, & Domini, ad quem dictum sit, & denique spiritus, in quo dictum sit, hinc Schopperus S. Trinitatem colligit. Ad hunc locum nos addemus etiam alios sequentes Matth: 3. 16, 17. & 28. 19. Ioh: 14. 16. & 15. 26. 2. Cor: 13. 13. 1. Pet: 1. & 1. Ioh: 5. 7. in quibus confitemur, Patris, filii & spiritus sancti mentionem expressam fieri, & hanc Trinitatem a veteribus appellatam esse non dubitamus: sed eam quam Schopp: cum suis intelligit, hinc vel describi, vel ex his, quæ scripta sunt, colligi posse, pernegamus. In omnibus enim his testimoniiis nihil dicitur, quod doceat, Christum vel Filium Dei, esse personam æquè prorsus divinam, ut Pater est: nihil etiam dicitur, unde constet, Spiritum sanctum personam simpliciter esse. hoc autem ad Trinitatem Schopperi stabiliendam requiri necessariò, ipsemet fatebitur. Nam in primo, Filius ita differt a Patre, ut Pater filio dixerit: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, Qui verò ita est Dominus, ut ei summa potestas data sit,

B 3 & alius

De loco Psal: 67.

Quid numerus ternarius rebus additus in sacris literis denotet.

Esi: 6. 3.

Ierem. 7. 4.

cap: 22. 29.

ca. 21. 27.

Iohan. 21. 15.

2 Cor. 12. 8.

Mat. 26. 39, 42, 44.

De loco Mat: 23.

Status controversæ inter nos & Schopperum.

Cur in locis citatis non contineatur Trinitas.



& alius ei inimicos subiciat, is certè nullo modo idem Deus, qui Pater est. Huic enim a nemine dari quicquam potest, nec ei hostes illius subicere necesse est. In spiritu verò aliquid dici ab aliquo posse, quantumvis spiritus non sit persona ulla, nemo non videt. Tam enim potest virtus Dei, quæ est spiritus illius, aliquem ad aliquid dicendum movere, quàm gratia Dei in hominibus multa operari, ut Apostolus ait, quæ tamen gratia Dei persona in Deo nulla est.

1. Cor. 15. 10.

De 2. loco Mat.

11.

In secundo loco Christum baptizari a Iohanne : & spiritum super eum descendere, & in eo requiescere audimus. Quomodo igitur persona æquè divina ut Patris persona, Christus censeri potest? cum non nisi homo baptizari; in Deum autem spiritum Dei descendere, & in eo manere, non nisi blasphemè dici possit. Spiritus verò sanctus, qui ita descendit, ut maneret super Christum, ut addit Ioh. cap. 1. 33. quomodo persona esse potest, cum de personis, quales sunt Deus & Christus, nusquam legatur, quòd maneat vel sint super aliquem, quemadmodum de rebus, nempe de ira Dei, de pace, & misericordia id legimus.

Ioh. 3. 16.

Gal. 6. 16.

De 3. loco Mat.  
28.

Intertio tribuitur quidem tam Filio & Spiritui sancto baptismus quàm Patri : Sed ne hinc probatur, vel filium esse parem personam personæ Patris, vel Spiritum sanctum esse personam. Solent enim diversæ personæ jungi, in rebus non minùs divinis quàm est baptismus, ut in fide & timore jungitur Moses & Samuel cum Deo: Solent etiam personæ rebus conjungi, & tam de his quàm de illis ea dici, quæ longè divinissima sunt, ut suprà in responsi: ad 9. locum docuimus. Et si quis ipsum baptismum urgeat, notandum est, non tantùm in Deum, sed etiam in alias personas, imò & res eum administrari posse. Baptizati enim fuere Patres in Mosen : & discipuli quidam in baptismum Iohannis. Vbi hoc etiam notandum est, voces *in nomen Patris & filii* tantundem valere, quòd in Patrem & filium, sicut in nomen Filii credere, idem est, quòd in Filium credere : ut scilicet hinc agnoscas, baptismum etiam dari in spiritum sanctum. Verba enim *in nomen*, propriè Patri & Filio, impropriè spiritui sancto tribui possunt.

Ex. d. 14. 31.

1. Reg. 13. 18.

1. Cor. 10. 2.

Act. 19. 3.

Ioh. 3. 18.

1. Ioh. 5. 10, 13.

De 4. loco Ioh.  
14.

Quartus locus docet, Christum rogare Patrem: Christum mittere spiritum a Patre. Ergo Christus non est persona æquè divina, ut Pater. Pater enim neminem nec rogat, nec rogare potest; nec ab alio sed a seipso mittit spiritum sanctum: Spiritus verò sanctus, etiamsi, ut persona introducatur, dum ea illi tribuuntur, quæ personæ conveniunt, tamen propterea pro persona haberi non potest. Nam quæ illi tribuuntur personæ propria, ea per figuras sacris literis usitatissimas, Metonymiam & Prosopopœiam excusari possunt: Interim verò ea de illo ipso spiritu dicuntur, quæ personæ competere nullo modo



possunt, quale est, quoddam procedit a Patre. Nec enim persona a persona perpetuo potest procedere (ut vox Græca, quæ est præsentis temporis, requirit) sed res a personis procedunt, ut est Mar: 7. 15. ubi idem est verbum. Deinde idem Spiritus sanctus datur, vel homines illo obsignantur: idque in illis ipsis locis dicitur, ex quibus aduersarii colligere solent, eum esse personam, (ut Luc: 11. & nominatim Ephes: 5. Ibi enim dicitur, *Ne contristate spiritum Dei sanctum.*) Hoc verò de persona dici posse, nemo sanæ mentis affirmabit, præsertim si consideret, simul & semel plurimis illum dari, vel plurimos illo obsignari. Personam autem divinam non esse, locus Ioh. 16. cum dicitur: *Nihil a seipso loquitur*, ita evidenter docet, ut nulli tergiversationi locus esse videatur. Quis enim hoc de divina persona dici vel cogitari posse unquam suspicatus est? At de re, dici illud figuratè, rectissimè potuit. Non est autem silentio prætereundum, quàm misèrè se gerat in probanda sua Trinitate Schopperus ex initio Marci thesi 33. *Hoc est Evangelium Iesu Christi, Filii Dei.* Ait enim, quia Patris & Filii fit mentio, & Evangelium Marcus scripserit instinctu Spiritus sancti, sic innui totam Trinitatem. Sed primum Spiritus sancti nulla ibi fit mentio: & si ex eo personas Trinitatis colligere licet, quoddam instinctu spiritus aliquid scriptum sit, cur potius initium Evangelii Marci allatum est, quàm aliæ infinitæ sacrarum literarum partes, quæ omnes spiritus S. instinctu scriptæ sunt? Illud verò prorsus insulsum est, quoddam ex initio Evangelii D. Iohannis Trinitatem probari existimet thesi 35. Quia scilicet Dei & verbi mentio fiat, & quoddam filii Dei non ex carne & sanguine, sed ex spiritu S. nascentur. Nulla enim Spiritus S. apud Iohannem mentio est: imò loco Spiritus S. Dei nomen extat v. 13. qui proculdubio idem ille est, de quo ab initio dictum fuerat.

Quintus item locus 2 Cor. 13. de quo thes: 35. Christum personam æquè divinam esse ut Pater est, non evincit. cum gratiam ab eo etiam precari quis possit, qui non sit ipse Deus, dummodo divina potestate præditus sit, ut ex c. 1. Apoc. apparet, ubi a Iesu Christo, qui est testis fidelis, & primogenitus ex mortuis, gratiam & pacem precatur Iohannes. Testis autem fidelis & primogenitus ex mortuis, Deus ipse nullo modo esse potest: Communio verò spiritus S., quam ibidem Paulus precatur, non est aliquid simile gratiæ Christi & charitati Dei, quasi scilicet ita Spiritus S. aliquid communicare possit, ut gratiam & charitatem largiri possunt Christus & Deus: Sed passivè accipi potest ista communicatio spiritus S., ut sensus sit: precor, ut vobiscum communicetur Spiritus sanctus. Quo sensu alibi etiam phrasid hæc, communio aliquis rei, accipitur.

Spiritus sanctus in potissima significatione acceptus non est persona.

Ineptia Schoppæ  
I.

116

De 5. loco 2. Cor. 13.  
A quo precari quis possit gratiam.

Quid sit communio spiritus S.

1. Cor. 10 16.

Sextus



De 6. loco Rom:

1.

1 Tim. 6. 16.

2. Cor. 13. 4.

De loco 1. Pet. 1.

Per rem etiam  
sanctificatio fieri  
potest.De loco 7. 1. Io-  
han. 5.Ioh. 1. 33, 37, 39.  
Quomodo unum  
fuit Pater Filius  
& Spiritus S.Vanæ suspiciones  
adversariorum.Summa ante di-  
gorum.

Sextus locus Rom. 1. 2. apertè testatur, Filium Dei factum esse secundum carnem ex semine Davidis, & constitutum Dei filium per spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum. Quomodo igitur persona æquè divina esse potest, ut Pater? cum Pater sit ab æterno, & constitui aliquid nullo modo possit, ut qui ipse sit a seipso, qualis est; nedum per resurrectionem mortuorum. Hæc enim præsupponit mortem. Deus autem est, qui solus habet immortalitatem: Per spiritum verò sanctificationis Deum constituisse filium suum, non docet, Spiritum esse personam. Nam & per virtutem Dei Christum revixisse legimus, quæ tamen persona nulla ratione dici potest. Idè etiam de loco 1. Pet. 1. sentiendum est. Tam enim Christi Apostolus esse potuit Petrus, quam Patris, etiam si Christus non esset persona æquè divina, ut pater est. Cui ad constituendum Apostolum satis sit potentia divina, quæ Christum a Deo donatum esse abundè testantur sacra litera. Per sanctificationem verò Spiritus electos fuisse fideles dici potest, etiam si Spiritus persona nulla sit, cum non tantum per personas sed etiam per res sanctificari possint homines, Ioh. 17. 17. *Sanctifica eos in veritate tua.* Quamquam valdè dubium est, an Petrus de Spiritu isto Dei sancto loquatur, & non potius metonymicè intelligat sanctificationem, quæ in Evangelio continetur, quæ opponitur sanctificationi carnis vel legis.

Septimus locus 1. Iohan. 5. 7. itidem non docet, Sermonem esse personam æquè divinam, ut Pater est; vel spiritum esse personam, cum nihil vetet, quominus personæ impares testentur de eadem re, ut testabatur de Christo, Deus Pater, & Iohannes Baptista; & unà cum personis res, ut unà cum Deo testabantur scripturæ de Christo. Vnum autem esse tres quid impedit, nempe testimonii consensu, etiam si non sint unius essentia? quemadmodum ibidem additur: spiritum, aquam & sanguinem, hos tres esse unum. Locum hunc ab Arianis expunctum fuisse aliquando, mera conjectura est. Absutum autem a scolo quodam fuisse, & ipse rerum contextus, & autoritas plurimorum exemplarium tum Græcorum tum Latinorum, quæ planè eum omitunt, ut etiam Lutheri & Tigurinorum versio, satis superq; docet. Atque sic hætenus vidimus, quomodo se gesserit Schopp: in asserenda sua Trinitate. Locos non paucos attulit, ex quibus credebat, pluralitatem personarum probari, qui tamen nullam planè continent: Alios etiam attulit, in quibus quidem Dei vel Patris filii & spiritus vel spiritus sancti mentio fit, sed nec filium personam æquè divinam esse ut Pater est, nec spiritum sanctum personam esse, ulla ratione demonstravit. Agnoscat igitur lector benevolus, quanam sint fundamenta hujus de Trinitate, qualem fingunt adversarii, opinionis: eam scilicet nec



cet nec in sacris literis extare expressè descriptam. unde constat, non esse etiam ad salutem necessariam; nec ex sacris literis justâ consequentiâ deduci posse. unde constat, eam nec ad salutem utilem esse. Quod verò ad salutem, non tantum utile, sed absolutè necessarium est, hoc est, quòd sit Pater, Filius & Spiritus S., quòd nos baptizari oporteat in nomen Patris Filii & Spiritus sancti, & quòd Pater & Christus orandi sint, ut spiritum sanctum nobiscum communicent. Quod nostræ Ecclesiæ constantissimè credunt, & in eo indies rectius cognoscendo quotidie sese exercent.

Porro Schopperus ad modos, quibus una eademque divinitas est in Patre Filio & spiritu sancto, explicandos se parat, Patrem scilicet eam habere *ἀγεννῆτος*, Filium *γεννητῶς*, Spiritum S. *ἐκ πορεύῶς*. Sed quia nondum demonstratum est, unam esse horum trium divinitatem, quomodo de modis habendi eam differi rectè potest? Quamquam ea, quæ hic a Schoppo dicuntur, ad erroris eum convincendum & veritatem in lucem producendam aptissima sunt. Nam quia filius a Patre genitus est, hinc sequitur firmissimè, eum non habere divinam naturam vel essentiam. Natura enim vel essentia Dei numero una est, & ut sit, necesse profus est. Quod verò naturâ unum est, cum altero communicari sana vetat ratio. Contradictoria enim sunt, unum esse, & cum altero communicari. Legimus quidem ea verba Psal: 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te*: Sed verba illa non de propria generatione intelligenda esse, docet primùm illud, quod modò dicebamus de unitate numerica essentiae divinæ. Docet iterum, quòd primo respectu de Davide verba illa sint intelligenda. Hic autem nec propriè nec ab æterno a Deo gigni potuit. Docet porro autoritas Apostolica. Legimus enim semel, tunc impleta fuisse verba hæc Psalmi, quando Deus Christum ex mortuis resuscitavit, & iterum tunc, quando Deus Christum glorificavit, ut fieret summus Pontifex. Docet deniq; autoritas multorum minimè suspectorum virorum Theologorum, inter quos sunt Antonius Flaminus, qui etiam affirmat, se sequi Chrysostomum, & Theodoretum Antiochenum, atque Hilarium Pictavorum Pontificem, quos sensisse ait, Paulum etiam in ea fuisse sententia. Nicolaus Henningius, Franciscus Vatablus, qui rotundè ait: *Hodie genui te: Diem resurrectionis hunc diem interpretatur Paulus Act: 13. & Heb: 1. & 5. q. d. ego suscitavi te, & ita genui in vitam æternam*. Cum Christus ostenditur Dei Filius, Rex esse probatur. Iacobus Ianfonius Amsteledamensis S. Theolog: Lovanii Professor. F. Adamus Sasbout Minorita, Claudius Guiliandus Bellijorensis super Epistolam ad Hebr: cap: 1., Wolfg: Musculus, Ioh: Calvinus, qui

Dogma Trinitatis Schopperi nec ad salutem necessarium nec utile.

Quid ad salutem sit necessarium in hoc dogmate.

Discursus Schopperi Vanus, & eidem contrarius.

Rationes cur verba Psal: 2. nō de propria generatione intelligenda.

Act: 13. 33.  
Hebr: 5. 5.



Inter alia sic ait: Scio locum hunc de æterna Christi generatione à multis fuisse expositum, qui & in adverbio Hodie argutè philosophari sunt, ac si perpetuum actum extra tempus notaret. Sed hujus vaticinii fidelior ac magis idoneus interpres est Paulus, qui Act: 13. 33. ad illam, quam dixi, cælestis Christi gloriæ demonstrationem nos revocat. Idque Patrus approbat lib: 2. opposito Pseudocalvino Iudaizanti cap: 28.

Processus etiam, qui tribuitur Spiritui sancto, quod personæ non conveniat, suprâ ostensum est. Non enim naturaliter & perpetuò, ut vox procedit arguit, persona a persona procedit, sed res tantum isto modo procedere possunt.

Ex Symbolo Apostolico Trinitas Schopperi non ostenditur.

Sed habet adhuc aliud argumentum Trinitatis Schopp: thesi 42. Symbolum scilicet Apostolicum, ubi dicimus, *Credo in Deum*. addit autem, Schop: *in unum Deum*, sicuti Symbolum Nicenum habet. & deinceps subjungi ait personas, Patrem, Filium & Spiritum S. Sed Symbolum Apostolicum non habet vocem *unum*. Corrigere autem Apostolicum Symbolum ex Niceno præposterum omnino est. Symbolum porro Apostolicum affirmat unà cum sacris literis, Deum, esse illum Patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ. Nam præter Patrem nullus est alius Deus, nempe qui naturâ talis sit. hic verò *αὐτὸς* Deus in sacris literis appellatur. Quanquam nec Nicenum Symbolum eo respectu unum Deum nominasse credibile est, quod sint plures ejus personæ in una essentia: sed unum Deum esse ait, Patrem, per appositionem. Et certè futilem esse istam conjecturam de tribus personis ex symbolo sumtâ hinc constat, quod, si ille sensus esset Symboli, non opus fuisset postea repetere, *Et in Iesum Christum*, sed sine præpositione *In*, vel potius etiam sine conjunctione *Et*, simpliciter *Iesum Christum* dictum fuisset. Cùm enim præpositio *In*, non fuerit ipsi voci *Patrem*, antea præposita, nulla ratione potuit ea anteponi nomini, *Iesum Christum*, si vox Patris distinctè a voce *Deum* accipienda est. Hoc enim pacto non repetitur, nec repeti potest ante vocem *Patrem* tacitè verbum *Credo*, sed necesse est, ut vox *Patrem* per appositionem enuncietur. Itaq; similiter ante nomen *Iesum Christum* verbum *Credo* tacitè repeti nequit, sed necesse est, ut id nomen per appositionem efferatur, & consequenter nulla ratione ei præpositio *In* potest anteponi. Deinde cùm ad spiritum sanctum ventum est, ineptissimè repetitur verbum *Credo*, si spiritus sanctus ibi ad Dei nomen ab initio positum explicandum pertinet, quantumvis longo intervallo ab eo distet. Nihil nunc dico, quod vel nullo modo admitti possit, in Symbolo dictum fuisse, *Credo in spiritum sanctum*, sed tantum, *Credo spiritum sanctum*; vel si tamen ita dictum fuisse censendum sit



dum sit, non alio sensu id dictum esse, quàm quo dicitur, Credo in unam sanctam Ecclesiam, vel carnis resurrectionem, vel, ut sacramentum literarum autoritate utamur, quo Iohannes dicit, credi in testimonium Dei, vel quo Christus jubet credere in Evangelio. Præterea cum Iesus Christus in symbolo Dominus nosse appellatur, patet nonne constat, eum non fuisse comprehensum in voce Dei supra posita? Quid enim attinet eum Dominum nostrum appellare, quem ipsum Deum esse, ibidem dicitur? Denique quid utilitius est in sacris literis, quàm Christum a Patre distingui, idque in ipsa etiam fide, ut Christus ait: *Creditis in Deum, & in me credite*, ut ita nihil opus fuerit ista puerilia comminisci de tali symboli sensu.

Ait deinceps thesi 43., huic doctrinæ de Trinitate in initio se opposuisse Ebionem & Cerinthum, contra quos etiam Apostolus Evangelium suum conscripserit, & testem adducit Eusebium. Sed hæc fabula est multiplex. Primum enim tacite principium petit Schop., quasi scilicet ab initio Evangelii doctrina de S. Trinitate talis, qualem ille fingit, extiterit, quo nihil falsius dici potest. Quomodo verò doctrinæ tali, quæ nondum extitit, opponere se aliquis potuit? Extabat quidem doctrina de Patre Filio & Spiritu sancto, quæ doctrina de S. Trinitate appellari potest, & aduersus hanc vel partem illius, quæ est de Filio Dei, aliquid contrarium attulisse Ebionem & Cerinthum dici potest. Cerinthus enim negavit, Iesum ex virgine natum, sed Iosephi filium esse contendit; Christum impassibilem fuisse, & in fine a Iesu revolvasse, Iesum autem passum fuisse & resurrexisse. Ebionitæ etiam idem de Christo senserunt, eum ex Iosepho & Maria natum, & nudum hominem dixerunt; Legis Cere monias Evangelio miscuerunt, solo Matthæi Evangelio usi sunt; Paulum tanquam Apostatam legis rejicientes, circumcidebantur, Iudaico charactere vita utebantur, & Hierosolymā adorabant, quæ domus Dei sit. Hæc omnia verò & singula, quomodo non cōveniant cū Evangelio Iesu Christi, & doctrina de ipso Christo tradita, omnes hodie, Deo sit laus, intelligimus. D. Iohannem porro Evangelium suum istis hominibus opposuisse, nonne humanū figmentum censendum est? Nam si istis erroribus suum opponere voluisset Evangelium, cur istos errores non refutasset, vel saltem contrarium illis in Evangelio nō dixisset, de conceptione Christi ex Spiritu S., & nativitate ex virgine, & alia? Nonne verò ipse Iohannes scopum scriptoris suæ alium prorsus ostendit, dum ait: *Hæc scripta sunt, ut credatis, quod Iesus est Christus filius Dei, & ut credentes habeatis vitam in nomine ipsius*. Deniq; Eusebii autoritatem hic adduci, valde mirum videri debet. Is enim loco citato, nec Ebionis aut Cerinthi, nec scripti

Quomodo in Spiritum sanctum credi possit.  
1. Ioh: 5. 10.  
Mat: 1. 16.

Ioh: 14. 20.

Errores E. Ebionitarum  
perit.

Cerinthi opinio.

Iren 1. 1. c. 23.  
24, 25.

Ebionitarum opinio.

Euseb: 1. 3. c. 24.  
& 6. 16.

Iohan: 20. 31.



Quid de Ario  
sentiendum,

adversus illos a Iohanne Apostolo Evangelii vel minimam facit mentionem. Inspiciat, qui velit, locum, & quæ fides Schop. habenda sit, ipsemet judicet. Ejusdem etiam momenti & fidei est, quod de Arrio deinceps narrat Schopperus. Nec enim Arius Trinitatis, qualem fingit Schopp. dogma unquâ impugnavit, cum nondum tunc temporis extaret, sed cudi demum inciperet. Impugnavit autem partem doctrinæ vera Trinitate, ut sic loquar, quatenus Christum antea existisse credidit, quàm ex virgine nasceretur: & simul adversus eos, qui jam dogma Trinitatis, quale sectatur Schopp. moliebantur, reliquias veritatis jam pridem oppressæ, defendit. Tunc enim mysterium iniquitatis, quod tempore Apostolorum coeperat, effectum suum sortitum esse jure dici potest, cum ad spirituales superbiam mundana accessit potentia. Reliquias dico veritatis defendisse Arium, quatenus contendit, Christum non esse *ὁμοῦσιν* patri: Interim ipse graviter erravit, dum passus est se cō adigi, ut confiteretur, Christum antea existisse, quàm nasceretur. Quem errorem alius deinde consecutus fuit, ut aliqui eorū, qui Arii partes sequebantur, Christum verum hominē & adorandum esse prorsus negarent, quo postilentior circa Christi personam error nullus esse potest. Iam quid Imperator Constantinus fecerit, & quomodo Nicæna Synodus coacta fuerit, non opus est hīc examinare. Hoc tamen unum addere non erit de nihilo, quodd fatentur etiam pleriq; Pontificii, Arium non sacris literis, sed autoritate Ecclesiæ in Synodo illa fuisse condemnatum. Hinc enim conjicere licet, quanta sit veritatis etiam corruptæ vis & quantum robur adversus errores.

Narrat deinceps Schopp., qui modus fuerit argumentandi penes Arianos, nempe eos multa argumenta ex ratione humana & abusu Philosophiæ desumisse, et ad id respondet in hunc modum thesi 47: *Verum argumenta rationis humanæ & Philosophiæ contra verbum Dei non valent. Recte enim Paulus dicit: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei. Stulticia enim illi sunt (Schopp. habet, sed sunt ei stultitia) & Col. 2. dicit: Videte ne quis sit, qui vos deprædetur per Philosophiam &c.* Sed inepta est tum responsio Schopperi, tum ejusdem probatio. Argumenta rationis humanæ & Philosophiæ, ait, non valere contra verbum Dei. Quasi scilicet unquam aliquis inter Christianos fuerit, vel ipse Arius, qui rationes humanas contra verbum Dei afferre cogitaverit. Contra verbum Dei allatæ rationes nihil valere debent: sed non omnes rationes humanæ & Philosophiæ argumenta sunt contra verbum Dei. Est enim ratio humana & Philosophia instar parvæ lucis respectu magnæ, & instar ancillæ respectu reginæ, ut ait ipse

Quatenus ratio  
valeat in religio-

21,



pse Schopperus. Parva autem lux non est contraria luci magnæ, nec ancilla Regina. Primum & principaliter valere debet verbum Dei in religionis negotio: Postea verò argumenta ex sana ratione desumpta sperni nullo modo debere, plurima sacrarum literarum loca, quæ rationibus humanis nituntur, ostendunt. Et sanè, qui rationem sanam post verbum Dei aspernantur in religione, ii religionem suspectam hoc ipso apud omnes cordatos reddunt. Loca verò Pauli quid quæso huc faciunt? Paulus I. Cor. 2. loquitur de homine animali, qui nullam Christi & Evangelii ejus cognitionem habet; & de tali ait, quòd non percipiat, nempe ex seipso, quatenus scilicet animalis est, ea quæ sunt spiritus Dei, hoc est, quæ pendent a divina revelatione, eaquæ non omnia, (nam de iis, quæ hominem animale non capere ait, dicit etiam, quòd sint illi stultitia. non omnia autem, quæ pendent ex divina revelatione, stultitiæ sunt homini animali. nam & ipsa vita æterna, imò bona pars vitæ piæ non est stultitiæ tali homini) sed, tantum an & quid sit vita æterna, & potissimum, quæ sit via perveniendi ad illam. hæc enim, quia carni est contraria, stultitiæ est homini animali: Nunc verò quæstio est, an homo, cui jam Christi Evangelium innotuit, & proinde animalis esse desiit, possit adhibere post verbum Dei argumenta ex ratione sana desumpta, ad percipiendum mysterium aliquod vel particulam Christianæ religionis? Illud quidem impossibile esse ipsa sana ratio dicat: hoc verò possibile esse, & ipsæ sacræ N. F. cōprobant literæ, quæ cum ratione omnia nos intelligere & facere præcipiunt: imò cultum nostrum Christianum, ad quem tum credenda tum facienda pertinent, λογικὸν vel rationalem appellant, quatenus scilicet omnia cum ipsa sana ratione optimè conveniunt & ex ea dependent, cumque legi, quæ potissima ex parte δόγμασι, hoc est, placitis Dei constabat, hac ratione opponunt. In altero loco, secundum quid etiam Paulus monet, ne patiamur nobis imponi a philosophia, quatenus nō vult, ut modum colendi Deum ex philosophia discamus. Iungit enim cum philosophia ipsam legem divinam, & opponit philosophiæ & legi Christum, & in eo ait habitare omnem plenitudinem deitatis, quæ scilicet emicabat minima quadam ex parte tum in philosophia tum in lege. Vnde constat, quemadmodum ex lege licet argumenta afferre ad Christi religionem confirmandam vel commendandam, sic etiam idem licere ex philosophia, tacite concedere Apostolum.

Porro argumenta etiam Arianorum recenset Schopp: Quæ quia

De loco Pauli  
1. Cor. 2.

Homo animalis  
quid,

Ephes. 1. 17.

Rom. 12. 1.

Ephes. 2. 15.

De loco Col. 2.

Quatenus vitanda  
philosophia



nos non approbamus omnia, vel in toto; nec ad eum modum omnia formamus, non est quoddam prolixam a nobis expectet benevolus lector responsionem. Præstitisset, Schopperum nostra argumenta, quibus Christum, Deum illum unum, qui Pater est, non esse, docemus, attulisse, quæ jam in non paucis libris, qui in manibus ferè sunt omnium, publicè extant, & ea refutare conatum fuisse, si directam nobiscum disputationem incipere voluisset. Id quia facere neglexit, cogitet lector, quo sine factum sit. Ne quid tamen desideret studiosus veritatis, quomodo pleraque, quæ nos etiam adversus adversarios urgemus, refutet, idque non suis sed aliorum Patrum verbis, breviter videamus. Argumentum 1. sit, ex illis, quæ prolixè tractantur thesi 49.

Christus crevit scientiâ: & diem judicii ignoravit. Ergo non est unus ille Deus qui Pater est.

Ad hoc recenset Schopp: primum thesi 50. putidam Athanasii orationem, in qua nihil præter convitia habetur, Quod si respondere est ad argumenta, proculdubio vicit Athanasius. Sed pudeat huius orationis Athanasianæ Schopperum, & si recte illum respondisse Arianis credidit, nec se habere, quod respondeat, hoc ipso se prodere persuasum habeat. Deinde omiſſa priori argumenti parte, quæ tamen ita firma est, ut refutari nequeat, ad alteram afferre Nazianzeni responsionem thesi 50. quæ talis est. Quomodo rerum aliquid ignorat ipsa sapientia, ipse seculorum autor, consummator, transformator, rerum omnium finis? Denique is qui, quæ Dei sunt, ita cognoscit, ut quæ in ipso homine sunt, spiritus hominis novit? Et hac cognitione quid perfectius? Tum qui coheret, ut, quæ ad horam illam pertinent, quæque in ipso temporis extremo articulo consistunt, teneat exactè, ipsam verò horam non teneat. Addit etiam alteram Athanasii responsionem talem: Christus discipulis suis curiosè sciscitantibus non expressit id, quod ipse tacitum celatumque esse volebat. Sicut & nos homines alicui secreta indaganti respondemus, nos nescire, scilicet non nobis sed huic indagatori nescientes.

At ego contra hæc dico. 1. Christum nusquam appellari ipsam sapientiam nudè & absolurè, sed sapientiam appellari certo respectu, quatenus sapientissimum Dei de salute humani generis consilium revelavit. Vnde etiam dicitur, cum factum esse a Deo nobis sapientiam. Potest autem aliquis hominibus a Deo fieri sapientia, nec tamen omnia cognita habere, quæ scibilia sunt. cum satis sit ad id, ut sit sapientia hominibus, quoddam, quæ ad salutem æternam pertinent, cognita habeat. Hac enim nobis potissimum opus est. 2. Christum esse seculorum autorem, consummatorem, transformatorem, captiosè dictum est. Nam primum autor seculorum nusquam Christus appellatur: sed tantum

Argumentum 1.  
Veterum.

Responsio 1.  
captiosæ.

1. falsa.

Refutatio 1. re-  
sponsionis.

Quatenus Chri-  
stus est sapien-  
tia.

1. Cor. 1. 30.

Quomodo per  
Christum facta  
sunt secula.

tantum dicitur, quod per eum Deus secula fecerit. Differunt autem, autorem esse seculorum, & per aliquem a Deo facta esse secula. Hoc enim causam secundam, illud primam significat. Deinde secula per Christum facta esse a Deo, non simpliciter de omnibus seculis verum est, & non sine crassa principii petitione affirmari potest. hoc est, nisi pro concessio sumatur, Christum antea extitisse, quam ex virgine nasceretur, sed de futuris tantum seculis intelligendum est. Vnde etiam pater futuri seculi a Propheta appellatur. Denique per Christum Deus secula fecit, non simpliciter etiam. Secula enim futura proprie loquendo, per Christum fieri non potuerunt, ut pote quæ semper unâ cum Deo fuerunt. Sunt enim nihil aliud, quam ista beata immortalitas, quâ Deus nunquam caruit: Sed eatenus per Christum fecit ea Deus, quatenus hominibus ea per ipsum revelavit. Quo sensu etiam dicitur, gratia & Veritas per Christum facta. Gratia enim illa aliud nihil est, quam illa ipsa Immortalitas. Potuisse autem per Christum secula futura isto modi fieri, etiam si diem iudicii ignoraverit, puto omnibus esse manifestum. Consummator etiam vel transformator seculorum Christus jure dici potest, quatenus potestas mundum hunc destruendi, & in futurum transferendi eos, qui in illum credunt, data illi est. Talis autem Christus tunc non fuit, cum dictum est, eum ignorasse diem iudicii. 3. Christum esse rerum omnium finem, si *res omnes* universi saliter accipiantur, falsum etiam est: Si verò de omnibus rebus, quæ ad salutem spectant, intelligatur, notandum iterum est, Christum tunc, cum dixit, se ignorare diem iudicii, nondum fuisse re ipsa rerum istarum omnium finem: nunc verò, postquam finis est omnium rerum, ut antea diximus, concedi potest, eum cognitum habere tempus iudicii. 4. Ex eo porro, quod Christus is sit, qui, quæ Dei sunt, ita cognoscit, ut, quæ in ipso homine sunt, Spiritus hominis novit, non colligi scientiam diei iudicii, hinc constat, quod Paulus de omnibus Christianis dicit, eos operâ Spiritus S. ita nosse profunditates Dei, ut hominis spiritus novit, quæ sunt in homine absconditissima, & tamen Christus negat, ullum hominem diem illum iudicii scire. 5. Exacta scientia eorum, quæ ad horam iudicii pertinent, non evincit scientiam ipsius horæ iudicii. Interrogo enim, quænam sunt illa, quæ ad horam illam pertinentia Christus exactè scivit? Dices, ea quæ habentur in sacris literis descripta. At nonne & nos nunc a Christo edocti exactè scimus ea, quæ ad horam illam pertinent, & tamen horam ipsam nescimus? Responsio verò Athanasii, quàm sit inepta, docet primum, quod nulla ratione fulciatur, præter eam, quæ nimis trivialis est, & mendacii specie non caret. Nam dum homines secreta indagantibus respondent, se illa nescire,

Heb: 1. 2.

Esa: 9. 4.

Ioh: 1. 17.

1. Cor: 2. 12.

Refutatio 2. 1. 2.  
sponsione,



scire, cum tamen sciant, humanum aliquid faciunt, quod de Christo Iesu cogitare tantum non est nefas. Deinde, quid opus fuisset addere, nec angelos nec filium scire illam iudicii horam, sed solum Patrem, si Christus re ipsa illud scivit? Certè non solus Pater illud scit, quod etiam alius scit præter Patrem, quantumvis illud celatum velit. Præterea si filius ita nescit, quod tacitum esse celatumq; velit, sequetur, Angelos etiam diem iudicii ita nescire, ut aliis id revelatum nolint. Nam & de illis dicitur, quod eum ignorent, & sic scient angeli diem iudicii. Quomodo igitur verum erit, solum patrem illum scire? Deniq; nullo modo Christus dicere potuit aut debuit, filium nescire diem iudicii, si illum scivit secundum divinam naturam. Nam quæ vera sunt de una parte vel natura, eaq; potiori, ea non possunt negari de persona vel de toto. Quemadmodum nemo dicet se non intelligere, aut meditari, quia corpus eius non intelligat aut meditetur.

Argumentum 2.

Responsio,

Refutatio,

Argumentum secundum esto. Pater est maior Christo: Filius a se nihil potest: Non est filii dare regnum, &c. Ergo Christus vel filius non est idem Deus qui Pater est. Respondet Schopp: thesi 51. ex Athanasio, *Hæc non infirmare filium sed a Patre distinguere, & humilitatem ejus & incarnationem ostendere. Et in symbolo suo Athanasium dicere: Aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem.* Egregia sanè responsio. Quasi qui minorem se dicit Patre, & nihil a seipso facit, & in cujus potestate non est dare aliquid, non ita distinguatur a Patre, ut simul infirmetur, hoc est, pro minore habeatur? Quasi humilitas Christi non doceat illud idem, quod objicitur. Nam in Deum nulla cadit humilitas. Incarnatio verò, quomodo ad argumentum refutandum afferri potuit, quæ ipsa controversum dogma est, & nullo sacrarum literarum vel testimonio vel ex eis deducta ratione ne probabiliter quidem demonstrari potest? Symbolum verò Athanasii num principium est Christianæ religionis? Num Apostolus Athanasius, homo seditiosus & mulierosus? de quo vide Sozomenum lib. 5. cap. 6. & miraberis. Sed præterea quæ hæc est ratio disputandi, sumere pro concessio, quod maximè est in controversia? Divinitas, qualem credit Schopp; negatur a nobis, & tunc negabatur ab illis, adversus quos scribebat Athanasius. Quomodo igitur eâ controversiæ dirimi possunt? Sed & admissa ista fictitia Christi divinitate, nullo modo concedendum est, Christum dicere potuisse de se simpliciter, quod non fuerit par Patri, vel nō omnia potuerit, si par patri fuit & omnia potuit secundum naturam unam, eamque præstantiorem, ut modò dicebamus. Nam quod verum est de parte hominis altera, de homine ipso nunquam simpliciter negari potest.

Locum

Locum Proverb: 8. nos isto modo non citamus, quo Arianose-  
um citasse ait Schopperus. itaque non est, quod Arianos defendamus.  
Negamus in illo loco sermonem esse de Christo. Salomon enim de  
sapientia in genere loquitur: Christus verò sapientia non simpliciter,  
sed Dei appellatur. Salomon agit de sapientia, quæ nec persona est,  
nec esse potest, ut e variis effectis, quæ isti sapientiæ cap: 7, 8, & 9, tri-  
buit, apparet, ex quibus ea sunt, quod per eam reges regnat & prin-  
cipes iustitiam decernant. unde etiam cap: 9. eam introducit omnes  
ad se invitantem & virgines suas mittentem: Christus verò ita sapien-  
tia est, ut simul etiam sit persona.

Tertium argumentum esto. Christus est primogenitus omnis  
creaturæ. Ergo est creatura. Addimus autem, Quia non est creatura  
vetus. hic enim Arianorum error est. Ergo nova. Affert responso-  
nem Athanasii Schopperus thesi 53. talem. *Veritas ipsa tam absurdam  
opinionem refutat, docetq; eum primogenitum inter multos fratres ap-  
pellatum esse, ob carnis nostræ cognationem: Primogenitum quoq; ex  
mortuis, eo quod per eum, & cum eo resurrectio mortuorum incipit.* Hæc  
ille. Addit autem Schopperus. *Respicit Paulus etiam eò, quod Christo  
tanquam primogenito jus primogeniti scilicet regnum & sacerdotium  
spirituale contigerit, ut noster Rex & sacerdos spiritualis esset.* Sed & A-  
thanasii & Schopperi responsio nulla prorsus est. Athanasius enim  
docere conatur, quare Christus primogenitus inter multos fratres sit,  
& primogenitus ex mortuis: Nunc verò de primogenito omnis crea-  
turæ sermo est, & ex ista phrasi argumentum ducitur, quod nec attin-  
gitur, nedum ut refutetur: imò per ea, quæ afferuntur, confirmatur.  
Nam non minùs ex eo, quod Christus primogenitus ex multis fratri-  
bus, & ex mortuis appellatur, sequitur, eum esse unum ex fratribus &  
mortuis, & proinde non Deum illum unum, qui pater est. Is enim  
fratres nullos habet, & mori non potest. Aperi autem oculos, quisquis  
es veritatis studiosus, & agnosce, quanta sit futilitas responsionum ad-  
versariorum, ad leviter adversus eos instituta & directà argumenta, ut,  
quanta sit vis veritatis, tantò cognoscas rectius. Falsum præterea est,  
Christum ob carnis nostræ cognationem, primogenitum ex multis  
fratribus, & eò, quod per eum & cum eo resurrectio mortuorum in-  
cepit, primogenitum ex mortuis appellari. Christus enim ob spiritu-  
alem, quam nobiscum habet cognationem, primogenitus ex multis  
fratribus appellatur, ut ipsa verba indicat. Alioquin enim nō ex multis  
fratribus: sed ex omnibus hominibus dicendū fuisset. Primogenit⁹ verò ex  
mortuis dicitur, quia primus ipse ex mortuis ad vitam immortalem  
pervenerit. Resp: verò Scho; & argumentum objectum non tangit,

D

&amp; per se

Argumentum 1;

Responsio Atha-  
nasii.

Additio Schop;

Refutatio respo-  
sionis Athanasii.Christus cur pri-  
mogenitus ex  
fratribus.Refutatio Re-  
sponsionis Schop;



& per se falsa est. Nihil enim cum sacerdotio Christi spiritali commune habet, id quod is primogenitus est omnis creaturæ: Regnum vero ipsius, quod in nos habet, denotatur quidem hac locutione, sed non solum. Nec enim omnis creaturæ nomine soli homines continentur, sed & angeli, iiq; tam mali quam boni. Ad hos enim omnes creatio per Christum facta, de qua Col. 1., eatenus spectat, quatenus Christus ipsorum Dominus effectus est.

## Argumentum 4.

Argumentum (numero quartum), quod ex loco Esa: formasse Arianos ait Schopp. hoc modo: Ego sum Deus & non est alius. Ergo tantum unica est persona Divinitatis (non in Trinitate, ut inconsideratè loquitur Schopper. nam quomodo in Trinitate una tantum est persona, cum Trinitas ipsa plures necessariò significet) quanquam nos non urgemus isto modo, ineptissimè tamen solvitur ab Athanasio, dum th: 34 dicit Schop: *Deus per verbum suum locutus est: Non igitur verbum istis excluditur. Sicut enim dicto Propheta: Ego solus extendi caelos: per particulam solus verbum seu filius non excluditur: cum de ipso etiam dictum sit, sine eo factum est nihil: Quare nec similibus particulis excluditur, sed in uno, solo, primo, consignificatur & cointelligitur verbum.* O responsionem acutam. Sed sinamus acumen, modò sit veri aliquid. At nec huius mica est. Deus, inquit, per verbum suum locutus est. Quid tum postea? Num, ut Christus est verbum Dei, sic omne verbum Dei est Christus? Atqui suprà demonstravimus, verbum Dei sæpissimè iussu & decretum illius significare. Verissimum igitur est, voce solus excludi omnes, quicunq; sunt extra Deum & ejus personam, & ita excludi ab extensione caelorum Filium, ut excluditur a Deitate. Quod verò Iohannes ait, *sine ipso nihil est factum*, id ad creationem nihil pertinet. Est enim ibi vox *γενεγενε*. Fieri autem multa possunt, quæ non sunt creata: Et additur mox, *quod factum est*, ut appareat, de rebus certis factis sermonem esse. Et deniq; tantum indicatur, alium quem aliquid fecisse, quod Christus in persona sua non fecerit, nec tamen sine ipsius opera & auxilio factum sit. Id autem est, quod Apostoli ad Evangelium complendum fecerunt. Hoc enim non per Christum factum fuit, nec tamen sine Christo.

## Argumentum 5.

Quintum argumentum esto. Solus Pater est verus Deus. Ergo non filius. Antecedens probamus loco 1. Cor. 8. 6. *Et si sint, qui dicuntur Dii, sive in caelo sive in terra (sicut sunt multi Dii & Domini multi) sed nobis unus est Deus, pater ille, ex quo omnia, & nos in illum.* Et illo Ioh. 17. 3. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te, solum illum verum Deum.* Respondet ex Athanasio thesiss. Schopp. Atqui ista cum primis verbis per conjunctionem, Et, coherent, neq; quæ sequuntur, inde dirimenda sunt, & constanter

## Responsio.

constanter apud rectè sentientes in confesso est, ambas partes Dominicæ vocis copulari debere. At quid istud ad rem? Nonne enim sequentia, & quem misisti Iesum Christum, cum præcedentibus coherere possunt, & tamen verum manere, quòd pater solus sit verus ille Deus? Cohærere, inquam, possunt, quatenus parum est sub novo Fœdere ad consequendam vitam æternam, cognoscere patrem, qui solus est verus ille Deus, sed præterea requiritur, ut etiam cognoscatur Iesus Christus, quem ille misit: vel quasi copulatis partibus vocis Dominicæ, sequatur, Iesum Christum esse illum verum Deum, quod nullo modo verum esse potest. Cum enim pater solus sit verus Deus, aut Christus pater erit; aut quia pater nō est, verus ille Deus esse nō potest. Sed quid habet amplius Sch. Audi, inquit, ut puto ex Athanasio, scriptam demonstrationem: scimus quod filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, ut cognoscamus verum Deū, & sumus in vero ejus filio Iesu Christo. Hic est verus Deus & vita æterna. Iamne animadvertis, easdem voces de Patre & filio proferri, equaliter Patri & filio Deitatem imputantes. At demonstratio ista multipliciter erronea est. Nam Græcus textus longè aliter habet, nempe sic: Et sumus in illo vero, in filio ejus Iesu Christo. Hic est verus Deus et vita æterna. & sic etiam Lutheri versio habet. Præterquam quòd nullo modo constat, vocem Hic ad proximè ante nominatum antecedens referendū esse, cum novum non sit, istiusmodi relativa ad remotiora spectare, ut inter alia exempla hæc pauca docent. Act. 4, 11. Hic est lapis &c. cum tamen proximè ante infirmi hominis mentio facta esset, in hoc iste astat coram vobis sanus. Et 7, 19. Hic circumveniens, &c. quòd ad regem alium, non ad Iosephum proxime nominatum referendum est. Et 10, 6. Hic diversatur apud quendam simonem coriarium, cui est domus juxta mare. Hic dicit tibi quid te oporteat facere. Vbi vox Hic posterior non ad coriarium proximè ante nominatum, sed ad Petrum remotiùs nominatum referenda est. Sed & ipse Iohannes exemplum huius rei præbet, ep. 2. v. 7. Quoniam multi seductores ingressi sunt in mundum, qui non consentiunt Iesum Christum, qui venit in carne. Hic est seductor & antichristus. Vbi nemo non videt, vocem Hic ad remotiora referendam, etiam nemo, ad quem directè referri possit, nominatus sit eodem numero. Et sanè nimis contortum foret, dicere, Iohannem Christum appellare verum illum Deum, quem filium illius Dei veri appellarat. cum nemo sui ipsius filius esse possit; & de quo dixerat, quòd venerit, & Deum illum verum nobis patefecerit. Quis enim est Deus ille, quem Christus patefecit, præter patrem? Ego, inquit Christus ad Patrem, nomen tuum hominibus manifestavi. Quanquā etiam alia ratione ad id responderi potest, ut scilicet vox Hic nec ad Patrem nec

Refutatio;

Responsionis confirmatio.

Refutatio illius

Relativa interdū ad remotiora pertinent.

Ioh. 17. 6. Observatio de usu pronominum substantivorum,



Matth. 9. 36.

Ioh. 17. 8.

Responsionis reliquum.

Refutatio illius.

Argumentum 6.

ad filium referatur. Videmus enim alibi etiam, pronomina ejusmodi substantiva, quando construuntur cum verbo substantivo, non convenire in genere & numero cum subjecto & prædicato. Ut *Bonum autem semen hi sunt filii regni.* Ibi enim vox *hi* nec numero nec genere cum subjecto, quod est *semen bonum* convenit, sed cum prædicato *Filii regni.* & alibi. *Hæc autem est vita æterna* &c. ubi similiter pronomem *hæc* convenit in constructione cum *vita æterna*, quæ fœminini generis est, cum tamen id, quod Christus dixit esse vitam æternam, nullo modo sit fœminini generis, sed secundum grammaticam per pronomem neutrius generis exprimi possit. Itaque hoc in loco etiam intelligendum est, isto pronomine referri totum illud quod præcessit, & tamen genere masculino pronomem istud esse prolatum, ut secundum grammaticam conveniret cum eo, quod statim subjicitur, & prior pars totius prædicati est, nempe cum, *ille verus Deus.* Sensus autem est: in eo, quod diximus, est verus ille Deus & vita æterna. Nam quatenus quis cognoscit Christi Patrem, & ipsum Christum, cujus rei antea mentio facta fuerat, habet & illum verum Deum, & vitam æternam. Illum quidem verum Deum, quia Christi Pater est ille verus Deus: vitam autem æternam, quia illa a Christi Patre per ipsum Christum in nos proficiscitur. Sed adhuc habet aliud Schopperus ex Nazianzeno, qui sic ait: *Mea est sententia, illud cognoscant te solum verum Deum, ad eos, qui cum Diis dicantur, tamen non sunt, tollendos valere. Alioqui si Christo ex adverso responderit, adjectum non esset, Et quem misisti Iesum Christum.* Videtur Schopperus maluisse aliorum, quam suis uti responsionibus, ut ipse extra aleam positus, videret, quid aliis futurum esset. Quam calva enim, quæso, hæc est sententia Nazianzeni? Certum est, ista verba valere ad tollendos falsos Deos: sed interim non sequitur, eos non valere ad tollendos omnes alios, quicunque sunt extra illum Deum Patrem. Quis enim tunc cogitabat, talia monstra opinionum exitura, ut is, quem Deus ille verus pater misit, pro ipso vero Deo haberetur? Quæ verò addita sunt, *Et quem misisti Iesum Christum*, tantum docent, Christum non excludi a cognitione ad vitam æternam necessaria, non verò non excludi a Deitate illius veri Dei. Nec enim dictum est, *Hæc est vita æterna, ut tantum te cognoscant:* sed dictum est, *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te, qui solus es verus Deus.* Potest igitur admitti alius ad cognitionem Dei: ad divinitatem verò, qualis est illius veri Dei, nempe naturalis, nemo prorsus. Iam enim non solus Pater esset verus Deus, si alii etiam præter illum, eadem prorsus divinitas eodem modo competeret.

Sextum argumentum est. *Deus fecit Iesum, Christum & Dominum.*

Ergo le-

*Ergo Iesus non est ille unus Deus. Respondet thesi 56. Schopp: cum Bafilio & aliis Patribus, Petrum non loqui de divina natura Christi, quasi secundum illam sit factus Dominus, cum secundum illam sit Dominus genitus ex substantia Dei Patris ab æterno: Verum loqui de Christo secundum ejus humanam naturam, secundum quam ipsum Deus Pater per exaltationem fecit Dominum omnium creaturarum. Sed isto modo non docti disputant, qui cum aliis de rebus controvertunt, sed ita magistri dictitant, penes quos rerum summa est, quales nos præter Apostolos nullos agnoscimus, nec etiam agnoscit Schopperus. Hæc scilicet est veritatis vis, ut, nisi principium crasse tandem petant adversarii, obmutescere eos turpiter oporteat. Sed admissio etiam isto duarum naturarum commentum, falsitas tamen tegi nequit. Quæro enim, quid opus fuit post resurrectionem demum & ob præstitam patri obedientiam Christum & Dominum, fieri Iesum, cum ab ipso conceptionis momento ipse Deus fuerit ex mente adversariorum? Quæro iterum, quid opus fuit a Patre Iesum Dominum & Christum fieri, cum ipse Christus id præstare potuerit, vel potius non potuerit non præstare, si idem ipse Deus fuit? Quia verò certo tempore, nempe post resurrectionem, & certa de causa, propter obedientiam scilicet, Iesus ab alio, nempe Patre suo Dominus & Christus factus est, hinc infallibiliter sequitur, Iesum nullo modo Deum illum unum esse.*

Septimum argumentum esto: *Quod gignitur, posterius est gignente. Sed filius est a Patre genitus. Ergo posterior est Patre gignente. Respondet thesi 57. ex Hilario Schop: 1. Abjiciendas esse has tortuosas quæstiones & fidem spectandam. Ergo tortuosa est quæstio, dum impugnatur, æterna Christi generatio, non tortuosa, cum affirmatur contra Verbum Dei & sanam rationem? Nusquam enim Scriptura diserte testatur, Deum generasse filium ex sua substantia ab æterno: Sana autem ratio id non permittit. Essentia enim Dei, ut nec multiplicari, nec in partes dividi potest, omnium consensu: ita nec tota communicari potest. Iam enim non esset numero una. At fides, ait, spectanda est. Quæ verò fides? Proferantur testimonia, producantur rationes, & habebit fides, quo nitatur. Nam absque testimoniis sacrarum literarum, & absque rationibus fides nulla est. At ait, aliud est nasci ex eo, qui non fuit, & aliud, ex eo nasci, qui semper est. Qui non semper pater est, non semper etiam genuit. Vbi autem semper pater est, semper & filius est. Aliud esse nasci ex eo, qui non semper est: & aliud, nasci ex eo, qui semper est, nulla ratione comprobavit Hilarius. Tam enim ad nativitatem ex eo, qui semper est, requiritur, ut prior sit ille, qui generat, quam ad nativitatem ex illo, qui non semper est. Et nihil re-*

Responsio.

Refutatio:

Act: 2. 36.

Phil: 2. 9.

Argumentum 7.

Responsio.

Refutatio.

Responsionis probatio.

Refutatio ejusdem.



Deus non semper  
fuit Pater.

Argumentum 8.

Responsio 1.

Refutatio.

Responsio 2.

Refutatio.

Ioh: 1. 13.

Quid sit Filium  
Dei fieri. Ioh: 1.

Mar: 8. 35.

Luc: 17. 33.

Responsio 3.

Refutatio.

Responsio 4.

Refutatio.

fert, quodd pater semper est, ad constituendum, filium etiam semper fuisse, nisi doceatur etiam, eum, qui pater est semper, semper etiam fuisse, quatenus pater est. Eum autem, qui semper fuit, nempe Deum, qui etiam pater est, semper fuisse quatenus pater est, nemo unquam testatus est, quod tamen Hilarius affirmat. Deum enim esse, quatenus essentiam significat in Deo illo uno, qui pater est, naturale est. At patrem esse, voluntarium est.

Octavū argumentum esto: Deus Pater Christum excitavit a mortuis. Ergo Christus seipsum non excitavit, & sic non est unus ille Deus. Respondet thes: 68. ex Epiphanio Schopperus. *Iam & filius potentiam habet excitandi mortuos. Quis enim Lazarum, quis vidue filium in Nain, quis filium archisynagoga excitavit? Cujus nomen Apostoli invocantes mortuos suscitabant?* Ego verò miror ista tam puerilia a Schoppo allata, & doleo, ea in tanto hominum doctorum collegio approbata fuisse. Quid enim ineptius dici potuit? Num is, qui alios ad hanc vitam temporariam excitare potest, seipsum etiam excitare potest? Ergo etiam Prophetæ & Apostoli seipsos excitare possunt, nam & hi mortuos suscitaverunt? Apage istas nugas. Audiamus alia. Deinde Christ⁹ ipse prædixit, se suā potentiā resurrectorū die tertio, sicut & clare inquit, potestatem habere animā meā ponendi & recipiendi, (in Græco est, sumendi vel accipiendi, est enim ἀρβῆν.) Ioh: 10. At hæc phrasis potestatem habere animā accipiendi, figurata est. Legim⁹ enim, quodd iis etiā, qui Christū receperunt, in nomē ejus credunt & ex Deo nati sunt, data sit potestas, ut filii Dei fiant, hoc est, ut immortales evadant. nam alio modo ii, qui Christum receperunt, in nomen ejus credunt, & ex Deo nati sunt, filii Dei fieri non possunt, eū jam sint isto modo filii Dei, quo homines in hoc seculo esse possunt: Et tamen certo certius est, neminem fidelium potentiā suā resurrectorum, sed omnes in Christi adventu Dei virtute per Christum esse resuscitandos. Simili loquendi modo tribuitur etiam fidelibus, quodd sint animas suas servaturi & vivificaturi, quod majus est, cum tamen id ipse Deus per Christum facturus sit. Sed restat adhuc aliud: *Hæc phrasi*, ait, *Apostolus usus est, ut ostendat, nihil sine voluntate Patris in salutis dispensatione factum esse.* At hæc est nuda etiam assertio, & procul omni dubio falsa mentis Pauli assertio; & etiamsi esset verissima, ad rem nihil facit. Vis enim argumenti manet eadem. Denique & hoc addit Schopp: *addo & hoc, quod Christus Ioh: 5. dicit, sicut Pater suscitavit mortuos & vivificat, sic & filius quos vult vivificat.* At hoc non respectu Christi sed populi ipsius dictum esse, quis non videt? Potest autem aliquis potestatem habere alios vivificandi, nec tamen semetipsum vivificare.

Est enim

Et est manifesta contradictio in ista phrasi, semetipsum resuscitare. Nam qui resuscitat aliquem, is, ut vivat, necesse est. Qui verò vivit, quomodo mortuus est? Nec quicquam hinc valet commentum duarum naturarum. Christus enim quoad naturam mori non potuit, cum mori sit passio: passiones autem sint suppositorum vel personarum. Iam si suppositum vel persona Christi mortua est, quomodo Christus seipsuni vivificare potuit, cum personæ sit resuscitare? Hi scilicet sunt labyrinthi, quibus se intricant ii, qui monstrosos errores magis amant quàm simplicem veritatem. Præterea notandum est, verba Christi Iohan: 5. intelligenda esse de eo tempore, quo Christus jam immortalis effectus erat, etiam si in præsentî tēpore prolata sint. Istæ enim temporum enallage usitatiores sunt, quàm ut exemplacorum afferre necesse sit. De tempore autem futuro intelligenda esse hinc constat, quòd in iis ratio redditur rei futuræ post illud tempus, quando Christus ista verba dixit: *Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit, & majora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini. Sicut enim Pater, &c.* Majora autem opera illis, quæ Christus in terris faciebat, Pater filio prius non demonstravit, hoc est, potestatem ea faciendi illi non dedit, quàm cum eum a mortuis resuscitatum ad dexteram suam collocavit.

Seipsum vivi-  
care contradictio  
est.

Verba Ioh: 5. de  
re futura intelli-  
genda sunt.

Argumentum ex verbis Iohan: 5. *Nihil facit filius, nisi viderit Patrem facientem*, unde concluditur, filium a Patre discere, & sic minorem esse Patre, omittimus. Nam non isto modo nos argumentari solemus. Quanquam responsio Epiphaniî valde puerilis est. Tantum enim suo more sententiam dicit, argumētum verò prorsus intactum relinquit. Quem modum respondendi, dum hodie etiam sequuntur nostri adversarii, ut infra apparebit, Patrum se quidem istorum similes esse produnt, interim verò causæ suæ & existimationi multum apud perspicaces detrahunt. Quis enim nisi mancipium, patiaturs se trahi sola humana autoritate in rebus ad salutem pertinentibus?

Nonum argumentum esto. Christus tradet regnum suum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum & potestatem & virtutem, & ipse subiectus erit Deo Patri. Ergo Christus non est ille unus Deus. Ascripsit ex Hilario responsionem talem Schopperus thesi 60. *Ante omnia querendum est, an finis apud Paulum significet defectionem, traditio amissionem, subiectio infirmitatem.* Negat autem finem significare defectionem. *Quia finis sit immobilis manēdi ad quem tenditur statum.* Traditionem regni negat esse amissionem, quia Deus etiam tradiderit omnia Christo, nec tamen iis, quæ tradidit, caruerit. Subiectionē negat significare infirmitatem, vel subiectionem tanquā ser-

Argumentum 9.

Responsio 11.

vitutem



Responsio 2.

Loc. I. Cor. 13.  
robur ad everten-  
dam opinionem  
de scientia divina  
Christi natura.

Refutatio 1. re-  
sponsionis.

virtutē Dominatui, sed significare ait dispensationem temporis & sacramēti. Evacuationē negat idē esse quod subjectionē. Nam evacuare, ait, adversantem potestati, est jus potestatis auferre, ne maneat: & per potestatis evacuationem, regni est abolere dominatum, (sic habet Schopperus) & tandem sic concludit, Tradet ergo regnum Deo Patri, non utique tanquam tradens potestati concedat, sed quod nos conformes gloriæ corporis sui facti regnum Dei erimus. Et hæcenus Hilarius. Cui responsioni suorum etiam Theologorum responsionē adjungit Scho.: Paulum id velle: Deinde finis erit, scilicet mundanorum imperiorum & regnorum, quod scilicet post resurrectionem mortuorum nulli amplius imperatores, reges & principes sint regnaturi, cum Christus tradiderit regnum, scilicet modum gubernandi Ecclesiam per ministerium Verbi & Sacramentorum, quod scilicet post resurrectionem mortuorum nullo amplius opus erit ministerio Ecclesiastico: cum evacuaverit seu abrogaverit omnē principatum &c. id est, cum plenissimam victoriam contra omnes hostes suos, adeoque etiam contra ultimum hostem, mortem scilicet, adeptus fuerit, tū Ecclesiam suam ab omni malo liberatam sistet patri suo cælesti, ut eum æternis laudibus celebret. Igitur Christus tunc non desinet esse Rex sue Ecclesiæ, sed tantum modum regnandi mutabit: quod scilicet non amplius per ministerium verbi regnabit: sed tunc erit omnia in omnibus, ac electos suos æternæ suæ beatitudinis consortes efficiet: &c. Verba etiam. Tunc & ipsi filius subjectus erit ei, qui sibi subiecit omnia, ita explicat, id est, subjectus ei erit ratione carnis assumptæ, juxta quam etiam minor est patre, ut sit Deus omnia in omnibus, id est, filius Dei, devictis omnibus hostibus refocillabit suam Ecclesiam in vita æterna, ac omnia in omnibus erit, ut electi per ipsum æterna beatitudine fruantur. Ascripsi omnia Hilarii & Theologorum Schopperi verba, vel saltem sensum integrum, ut agnoscat benevolus & pius lector, quanta sit argumenti ex hoc loco ducti vis, quæ nullis nec veterum nec recentiorum Theologorum glossis ita obscurari potest, ut non semper ipsius splendor appareat. Et experti sumus hæcenus, stante sententia de Christi persona, quam sequuntur adversarii, nullam ad hæc verba afferri posse explanationē, quæ non sit admodum ridicula, vel certè falsa. Vnde si quis alius locus sacrarum literarum, hic ad detegendum errorem circa personam Dei, quod sit ipse Deus unus, longè aptissimus est. Sed ad responsiones Hilarii. Mittimus autem ea, quæ de voce, *Finis*, & de verbis, *cum evacuaverit omnem potestatem* &c. dicta sunt. Nec enim planè constat, (quàmquam alios ita sentire scio) vocem *Finis* ad finem regni Christi pertinere, cum ad finem negotii salutis non incommode referri posse videatur. Subjungitur enim ista vox his verbis, quibus dictum fuerat: *primicias*

primitias esse Christum, deinde eos qui sunt Christi, in aduentu illius, scilicet resurrekturos. Deinde finem futurum, nempe negotii illius salutis, cujus peragendi & conficiendi causa Christus in mundum venerat & exaltatus fuerat. De quo tamen cordati lectoris iudicium esto. Verba etiam, *cum evasaverit omnem potestatem &c.* non ad Christi, sed hostium illius potestatem, quam Christus tunc prorsus abolebit, referenda esse ipse Hilarius & Theologi Schopperi confitentur. Hæc porro tenemus: Christus ita tradet regnū suum Deo & patri, ut subiectus ipse futurus sit ei, qui sibi subjecit omnia. Ergo Christus nō est ille unus Deus. Is enim nemini regnū suum ita tradet aut tradere potest, ut subiectus alicui sit. Quæ verò respondet Hilarius, *Traditio regni, nō est amissio.* Nam & Pater omnia tradidit Christo, nec tamen omnia amissit, ea nihil prorsus valent. Diversitas enim rerum, quæ traduntur, diversitatem etiam traditionis efficit. Sunt quædam, quæ licet alij tradantur, tamen non inferunt amissionem: sunt, quæ omnino inferūt, Vt, exempli causa, scientia, quæ in aliquo inest, tradi alteri potest, quatenus ei revelatur vel cum eo communicatur, nec tamen ulla ratione is, qui alteri eam revelat, vel cum eo communicat, amisisse illam dici potest: Domus verò vel tale quid, nulla ratione alteri ita dari potest, ut eam is non amittat, qui alteri eam largitur. Quando igitur Christus ait, omnia sibi tradita esse a Patre suo, de iis omnibus loquitur, quæ non possunt amitti ab eo, qui ea alteri tradit, nempe de scientia rerum divinarum, vel cognitione divinæ voluntatis perfecta, quatenus ad salutem nostram necesse est. Statim enim Christus addit, explicans quæ sint illa omnia, tradita sibi a Patre: *Et nemo supercognoscit filium nisi Pater, nec Patrem quis supercognoscit nisi filius, & cui filius voluerit revelare. Venite ad me omnes &c. discite a me &c.* At regni longè alia est ratio. Hoc enim in actione externa consistit, non in qualitate aliqua interna, & proinde deponi potest, ut in ipso Deo Patre videmus. De hoc enim dicit Christus, quod neminem iudicet, sed omne iudicium dederit filio, apertè & disertè docens, Patrem ab eo tempore, quo Christus in cœlos ascendit, in sua persona non gubernare populum suum. (hoc enim est iudicare, loquendi modo Hebraico.) quia scilicet Christum præfecerit domui suæ, per quem eam administrat.

De subiectione nihil respondet Hilarius, quod dignum sit refutatione. Tantum enim dicit, subiectionē significare dispensationem temporis & Sacramenti. Hoc verò quid est aliud, quàm principiū petere & nugari? Firmum igitur stat argumentum ex ea ductum.

Sed responsionibus ad argumentum nostrum expensis, expendamus etiam explanationes loci ipsius. *Finis erit*, ait cum Theologis suis Schopperus, scilicet

Quenam traditio  
amissionem efficiat.

Matth. 11. 27.

Ioh. 5. 22.

Refutatio explanationum huius loci.



Eph. 5. 5.  
1. Theſſ. 2. 12.

licet mundanorum imperiorum. At nulla causa est, cur hujus potius rei, quam aliarum, quarum tunc finis futurus est, mentionem Apostolus faciat: imò causa esse videtur, cur in his verbis istius rei finis non includatur. Statim enim, postquam dixisset, finem futurum, addit inter alia, Christum etiam aboliturum omnem potestatem &c. atq; ita una eademq; res bis exprimeretur sine ulla necessitate. *Tradet regnum Deo & Patri*, ait Hilarius, est, nos conformis gloriæ corporis sui facti, Regnum Dei erimus. Sed quis unquam audivit talem locutionem: Nos regnum Dei futuros? cum potius legatur nos regni Dei participes futuros, ad quod vocati sumus. Præterea regnum Christi non soli homines censendi sunt. Nam & Angeli potissima ejus pars sunt. Quomodo verò regnum Dei erunt Angeli? Schop: porro cum Theologis ait: *Christum regnum traditurum, quia modum regnandi mutabit, qui sit per ministerium verbi & Sacramentorum*. Mitto nunc illud, quod per Sacramenta Christus Ecclesiam gubernet, quod tamen falsissimum esse indico. Illud dico: Mutatio modi regnandi, non est traditio regni. Nam & is regnum retinet, qui modum regnandi mutat. Paulus autem ait, *Christum regnum traditurum*, ita scilicet ut finis ejus futurus sit. nam mox addit: *oportet enim regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedes suos*. Vnde apparet, finem regni futurum, cum omnes inimicos sub pedes suos posuerit. Deinde non simpliciter dicit Paulus, *Christum traditurum regnum*, sed *traditurum illud Deo & Patri*. Vnde sequeretur, *Patrem per verbum & sacramenta tunc gubernaturum Ecclesiam*, siquidem id, quod per ea gubernabatur, traditum habebit, quod quam absurdum sit, nemo non videt. Præterea ad regnum Christi pertinent non tantum homines pii, sed etiam impii, imò angeli etiam omnes. Ad hos verò, quomodo gubernatio per ministerium verbi & sacramentorum pertinet? Deniq; idem Paulus, qui dicit, *Christum regnum traditurum*, dicit etiam, ipsum filium subiectum futurum Deo. Subiectum verò esse & regnare contraria sunt.

*Christum regnum suum traditurum*, quia Ecclesiam liberatam ab omni malo, patri sistet, quod porro ait Schopperus, per ea, quæ paulò ante ad Hilarii explicationem attulimus, diluendum est. *Subiectum filium futurum*, quia ratione carnis assumptæ, juxta quam minor est patre, subiectus futurus sit, nonne est putidum prorsus commentum? Nam & principium in eo turpiter petitur. cum, an carnem Christus assumptam habeat, & an juxta illam Patre minor sit, controversatur; & ipsum sese destruit. Certum enim est, Christum ratione carnis assumptæ semper fuisse patre minorem, & nunc etiam esse. Quomodo igitur dici potest, eum ratione illius futurum subiectum? Hæc enim verba Pauli præsupponunt,

ponunt, filium Dei nunc non esse subiectum ei, qui sibi omnia subiecit. Præterea dicitur tunc, *Et ipse filius subiectus erit*. Vnde constat similitudinem indicari subiectionis, quâ ipse filius subiectus erit, cum subiectione aliorum. Hæc enim vocis huius *Et*, vis est. Vide Rō. 8. 21. Isti verò alii, sunt illi omnes, de quibus mox addit, ut sit Deus omnia in omnibus. nempe fidelibus. Fideles autem non ita sunt futuri subiecti, ut natura eorum aliquanō sit futura subiecta, sed toti, quanti quanti sunt, subiecti erunt.

*Deum futurum omnia in omnibus*, Schopperus cum Theologis de filio Dei intelligit, & cum omnia in omnibus futurum, ita explicat, quodd electi per ipsum æterna beatitudine fruituri sunt. Sed ineptissimè hoc dicitur; nec ulla ratione probat Schopperus vocem Deus, hoc in loco Filium Dei significare, nec probare potest. Quandoquæq; enim nomen Deus subiecti locum habet, semper Deus pater intelligitur, Christus verò nunquam. Præterea si de Christo vox ea accipienda esset, Paulus ipse sibi esset contrarius. Nam omnia esse in omnibus, contrarium est ei, subiectum esse alicui. Vnde quia Christus nunc est omnia in omnibus, subiectus patri non esse, sed subiectus futurus dicitur. Deniq; de re tali Paulus loquitur, quæ nunc nondum est in illo Deo. Ait enim, *ut Deus sit*, hoc est, ut Deus re ipsa fiat, *omnia in omnibus*. At Christus nunc est omnia in omnibus. Itaq; non est opus, ut sit olim omnia in omnibus. Vide iterum benevole & cordate lector, quanta errorum in unius loci explicatione farrago, in quos tamen non omnes accuratè animadversum est, ut hinc perspicias, locum hūc prorsus non ferre istam de Christo sententiam, quam hodie plerique sequuntur, quodd scilicet sit ille unus Deus.

Dices, quæ igitur tua est de hoc loco sententia? Hanc exponere, etiam si nullo jure tenear, exponam tamen publici commodi causâ. Tempus erat, cum solus Deus regnaret in cœlis: Hic ad regni sui confortium admisit Iesum Christum, tunc quando eum a dextris suis collocavit, tum ut divinam suam perfectè manifestaret gloriam, tum ut perfectissimam hominibus sibi confidendi præberet occasionem. Regni Christi tanta est perfectio, ut Deus, quodd ad Ecclesiam attinet, jam non in sua persona regnet. Pater enim neminem judicat: sed Christus est nunc omnia in omnibus, & omnia in omnibus implet, & loco Dei regnaturus est, usq; ad illud tempus, quando omnes fideles beata immortalitate donabit. Hoc factō, regnum, quale nunc Christus administrat, cessaturum est. Nam populum suum nec gubernabit amplius, nec servabit, ut nunc facit, ut pote qui unâ cum illo beatus futurus est. Christus etiam ipse subiectus erit, ei qui sibi omnia subiecit, quatenus

Quando vox DEI  
Patri comperat.

Ephes: 1. 23.  
Col: 2. 12.

Sententia loci.  
1. Cor: 15.

is, qui



is, qui nunc unâ cum Deo regnat, & eatenus non subiectus est, isto modo, quo nunc regnat, regnare desinet. Regnabit autem Deus de novo, nempe non per aliû, sed in sua persona (quod est esse omnia) super omnes, hoc est, tam super Christum quàm super fideles. Regnabit etiam Christus. nam fideles cum illo regnabunt: Sed modus ille regnandi, licet futurus sit longè beatissimus, non est tamen futurus similis ei, quo nunc Christus regnat super angelos & homines & omnia quæcûq; sunt extra Deum, ut ipsa res loquitur. Et licet inter omnes fideles Christus futurus sit excellentissimus, quia tamen illi unâ cum eo regnabunt, subiecti ei non erunt, ut etiam Christus nûc, quandiu regnat, patri suo subiectus re ipsa non est. Hoc est illud admirandû nostræ salutis mysterium, quod falsa de Christi persona opinatio prorsus ex animis hominum evulsam cupit. Deo autem est laus, qui nobis oculos mentis aperuit ad ea cognoscenda, quibus homini mortali nihil desiderabilius esse potest.

Argumentum 10.

Responsio.

Decimum argumentum esto. Christus est exaltatus & accepit adorationem in tēpore. Ergo non est unus ille Deus. Respondet Schopperus thesi 61. ex Athanasio. *Quomodo illud accepit, quod semper habuit, antequam acciperet? aut quomodo exaltabatur, qui, priusquàm exaltaretur, altissimus erat? aut quomodo accepit, ut adoretur, qui antequam hoc acciperet, semper adorabatur?* Admittimus istam consequentiam. Sed negamus assumptionem, Christum semper habuisse, quod accepisse dicitur, altissimum item & adoratum fuisse semper. Quid hic respondet Athanasius? *Non est enigma, ait, sed mysterium divinum: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Post modo autem in gratiam nostri Deus caro factus est.* &c. quorum summam tandem ipse Schopp. talem facit. *Ex quibus verbis elucescit, quod D. Athanasius loca S. scripturæ de acceptis & datis in tempore, item de exaltatione intellexerit de Christo non secundum ejus divinâ, sed secundum humanam naturâ.* Digna sanè tum Athanasio tum Schopp. pro responsio. Ergo, quia non enigma sed mysterium divinum est:

Refutatio.

De loco Ioh: 1.  
24.

In principio erat verbum &c. Christus fuit altissimus & adoratus semper, & omnia semper habuit. Hæc verò, quàm sint ab omni vero aliena, alibi a nobis fuisse demonstratum est, tum in homiliis super hunc locum, tum in refutatione libelli M. Smigleccii Iesuitæ, cui titulus est, *Verbum caro factum est.* Vbi docuimus: Neminem ante Iesum, natum ex virgine, esse illum sermonem Dei: hunc fuisse in principio, non omnium rerum, sed Evangelii: hunc fuisse, in illo scilicet principio Evangelii, apud Deum, quia vel re ipsa ad Deum in cælos ascendit, vel quia Deo tunc soli notus fuerit. Et hinc potius concludi, sermonem

monem illum non esse ipsum Deum unum, quia apud Deum fuerit. Deus enim unus apud Deum nunquam fuit: & si Iohannes ante a dixisset, sermonem fuisse ab æterno, non opus fuisse addere, quòd apud Deum fuerit. cùm hoc ex illo consequatur necessariò, nec ab æterno quisquã esse possit, nisi apud Deum. Hunc porrò sermonem Deum esse, non ob naturam sed ob munus. Nam si ob naturam Deus appellaretur, essent duo naturâ Dii: Et si ante dictum fuisset, sermonem esse ab æterno, iam non opus fuisset dicere, eum fuisse Deum. Nam quod ab æterno est, & persona est, non potest esse nisi Deus. Sermonem verò vel Deum illum carnem esse factum, docuimus a Iohanne non dici: sed contra dici, sermonem illum, quem ob munus Deum appellaverat, carnem fuisse quoad naturam, ne scilicet quis ob tot & tanta Sermonis encomia alius eum naturæ esse crederet, quàm ejus, de qua Matthæus & Lucas prolixè scribunt, nempe humanæ, dum ejus conceptionem & nativitatem tam accuratè persequuntur. Ad quæ lectorem jure remittere possumus, quia nullo argumento Athanasius ostendit, quomodo ex verbis Iohannis, ista, quæ probanda ipsi erant, vel per speciem consequantur. Alterum verò, quod tanquam summam Athanasii dictorum Schopperus repetit, nonnè est ista crassa adversariorum fallacia, quâ, quod in principio est, impudenter petunt? Quæstio est, an Christus habeat divinam naturam. Negatur ea a nobis, tum alias ob causas, tum quòd Christus exaltatus sit a Patre & ab eo adorationem acceperit. Respondent nobis aduersarii: Exaltatum eum esse & accepisse adorationem, non secundùm divinam, sed secundùm humanam naturam, quod est vel alios ludificari, vel desperationem causæ prodere.

Afferit præterea Schopperus, quid super hoc dictum Christi. *Omnia mihi tradita sunt a Patre, ex quibus invictum etiam argumentum ejus, quòd Christus non sit unus ille Deus, peti potest, idem Athanasius scripserit. Sed verba Athanasii tantùm vel convitium sunt, vel nuda erroris assertio, refutationis verò in ea ne minimum apparet vestigium. Ait, sectatores hæreseos Arianæ istud non intelligere, & in Dominum impiè agere dum ita argumentantur: Omnia a Patre tradita sunt Christo. Ergo fuit quando non habebat: & ait, ex illo ipsò dicto magis illorum insaniam refutari. Hoc, inquam, est convitari adversarium, non refutare. Addit porrò: *Quapropter impiorum sententia vana & inutilis est. Neque enim ut sentiunt res ita se habet, sed sub iis verbis, dispensatio rerum per carnem gerendarum significatur. Hoc, dico iterum, est & convitari, & sententiam nudè dicere. Quod utrumque ad refutandum adversarium nihil valet: Eum verò, qui ita**

Refutatio aliorum  
quorundam di-  
giorum Athana-  
sii.



se gerit, & a pietate & veritate destitutum esse, testatur. Hic jam missis argumentis Arianorum veterum, Schopperus recentium etiam quædam recenset, quæ unde de præfæcit equidem nescio. Non malè autè suæ existimationi & nostro etiam & aliorum commodo consulisset Schopp: si locum, ubi ea scripta extant, annotasset. Solent enim rarò argumenta nostra fideliter recitare adversarii, & magis argumenta nostra responsionibus suis, quàm responsiones argumentis accommodant. Sed videamus tamen quænam sint ista argumenta, & quænam eorum solutiones.

Argumentum 1.  
recentiorum.

Responsio Sch:

Refutatio.

1. Argumentum est th: 63. Deus est ens primum, perfectum, immutabile, a nullo pendens, per se sufficiens. Sed filius pendet a Patre, quia ab illo est genitus. Ergo non est verus, hoc est, unus vel summus Deus. Sic enim semper vocem *verum* accipere necesse est. Respondet Schop: ad Minorem: *In rebus humanis ita est constitutum, ut genitus a genitore pendeat, & per se non sit sufficiens. Sed in rebus divinis est alia ratio. Ergo alia est veritas Philosophica, alia Theologica, & falsum aliquid erit in Philosophia, quod verum est in Theologia, & viceversa? O brutâ religionem. Sed audiamus probationem. Nam ibi, ait, Filius non ita a Patre gignitur, ut ab eo pendeat, id est, ut per se nō sit sufficiens ūpōsūm, sed per se subsistit, nec a Patre sustentatur. At hæc non est ratio, sed simplex sententiæ vestræ recitatio. Ratio autem suadet cōtrarium. Semper enim id, quod ab alio producitur ab eodem dependet. Audiamus reliqua: Nam illa generatio Filii Dei est æterna, ut ibi non sit prioritas temporis: sed sicut est Pater æternus, sic etiam filius est æternus. At hoc est principium petere. Nunc enim de eo ipso quæstio instituta, & argumentum propositum est, quod pro responsione affertur. Sed restat ratio: si filius non sit æternus, nec Pater esset æternus, quia Pater est respectu Filii. At hæc ratio supra ex Hilario allata fuerat ad argumentum septimum. Imò hoc ipsum argumentum ibidem re ipsa tractatum fuerat. Cur igitur idem otiosè repetit Schopperus? Dicimus autem iterum: Scripturam nuspiam Deum, æternum Patrem appellare. Est quidem Deus is, qui Pater est, æternus: sed quatenus Pater est, tam æternus non est, quàm creator æternus non est, etiamsi is, qui creator est, æternus sit.*

Argumentum 2.

Responsio Sch:

Refutatio.

Argumentum 2. est thesi 64. Quicumque generatur, necesse est ut incipiat esse. Sed filius est generatus. Ergo fuit tempus quo cœpit esse. Responsio est. Hæc argumenta omnia sunt deducta ex ratione humana, ubi fieri solet, ut generatus modò a generatione incipiat esse. Sed generatio filii Dei non est temporalis, sed æterna: ideo etiam non in tempore cœpit esse, sed habet suum esse ab æterno. En habes legitimam & solidam argumenti solutionem, similem prorsus antecedenti. Ergo etiam ex illis,

am ex iis, quæ modò diximus, quid de illa sentiendum sit, collige. Me quidem pudet istafum anilium responsionum, & nisi aliter se gerant adversarii, hoc ipso omnes, qui aliquid sapiunt, a se & opinione sua brevi deterrebunt. Meminerit autem lector eorum, quæ suprà ab initio ad thesin 9, 10, 11. annotavimus. Ibi enim ex ratione humana argumenta affert ipse Schopperus: hic ex eadem ratione deducta rejicit.

Argumentum 3. est, thesi 65. In æternitate non est prius aut posterius. Sed in generatione filii Dei est prius & posterius. Pater enim genuit, quod est prius: filius est genitus, quod est posterius. Ergo illa generatio non est æterna. Responsio Schopperi est: *In rebus humanis ita habet, ut genitor sit prior & genitus posterior. Sed in divinitate alia est ratio. Nam hic non licet imaginari aliquod tempus, quo filius genitus non simul cum Patre fuerit: sed sicuti Pater est æternus. At scripsisse ista, fatis est ea refutasse.* Nam primum verbis tantum hoc argumentum differt a præcedentibus, re ipsa verò idem est cum illis. Deinde responsio non tantum re ipsa, sed verbis etiam, una est cum præcedentibus. Quorsum igitur tempore & lectore abutimur? Principium pertinaciter petere, non est argumentum solvere. Generationem in essentia divina dari negamus: Deum ab æterno generasse filium, nusquam extare contendimus: tempus & modum alius generationis filii Dei ex sacris literis ad oculum ostendimus. Quomodo igitur nobis generatio ex essentia Dei, eaquæ ab æterno tam importunè obtruditur? Exemplum solis & radiorum, qui simul cum sole essent æterni, si sol esset æternus, nihil huc facit. Nec enim Deus ita sine filio esse non potest, ut sol sine radiis esse non potest naturâ. Cum Deus esse possit, etiam si Pater non sit: aut doceatur contrarium, Deum scilicet semper Patrem fuisse, quod nunquam futurum pet suavisimum nobis est.

Argumentum 4. est thesi 66. Omnis generatio, postquam productus est terminus illius, conquiescit. Sed æternæ generationis (secundum adversarios) terminus est λόγος. Ergo postquam productus est λόγος, conquievit illa æterna generatio. Responsio Schopperi est: *Hoc argumentum etiam ex rebus humanis est mutuaturn, in quibus generatio facta tandem quiescit. Sed in Trinitate alia est ratio, quod scilicet illa generatio Filii Dei æterna, non temporalis.* Sic scilicet argumenta solvuntur: sic adversarii refutantur, & ab errore suo retrahuntur. Si generatio filii Dei nondum est facta, sed adhuc fit, ergo nondum est filius Dei generatus, sed tantum adhuc generatur. Cur igitur dicitis: Deus genuit filium, & non potius, Deus gignit filium? Imposituræ sunt istæ, quibus humanum genus is fascinauit, qui omnis mendacii autor est, connivente Deo, & hac ratione de hominibus, quibus

Argumentum 3.

Refutatio Sch.

Refutatio.

Argumentum 4.

Responsio Sch.

Refutatio.



quibus simplex veritatis oratio non arridebat, supplicium grave quidem sed iustum sumentem.

Argumentum 5.  
fictitium.

Argumentum 5. facit thesi 87. Si filius est coeternus, non poterit suum esse & durationem a Patre accipere. Sed est coeternus secundum Trinitarios. Ergo non potuit suum esse, & durationem a Patre accipere. Hoc argumentum isto modo formatum pro nostro non agnoscimus. Nec enim nobis propositum est probare, Christum non potuisse suum esse & durationem a Patre accipere, sed potius, quia esse suum a Patre accepit, hinc, cum non esse illum Deum, qui Pater est, validissime evincimus.

Argumentum 6.

Responsio Schop:  
& ejusdem refu-  
tatio.

Argumentum 6. facit thesi 88. Hypostasis  $\tau\omega\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$  vel erat in Patre, cum generaret  $\lambda\omicron\gamma\omicron\upsilon\varsigma$ , vel non erat. Si erat, ergo est una persona Patris & Filii. Sed & hoc argumentum mutilum est, quanquam recte formatum, verissimum sit. Resp: verò Schop: aliud nihil est, quam ipsius cantilena, quam eadem chorda oberrans ad ravim usque iterat, nempe petitio principii. Sic enim ait: Respondeo: *Filius est in Patre per identitatem essentiae, non autem per identitatem personae. Pater &  $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$  habent unam communem essentiam, sed non unam  $\epsilon\pi\omicron\varsigma\alpha\sigma\iota\upsilon$  vel personam. Nam Pater est persona gignens,  $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$  persona genita. Quae ita ascriptisse, satis etiā est ad ea refutanda. Nam qui sic respondent, ii, quod recte respondeant, non habent. Ratio docet: Tot esse essentias, quot sunt personae, cum persona nihil aliud sit, quam essentia individua intelligens: Schopperus verò essentiam a persona distinguit. Essentia Dei numero una est, & ut sit, necesse est: Schopperus verò ait, eam esse communem. Quod commune est, numero unum non est: Quod numero unum est, commune esse nequit. Persona est gignens Pater, genita filius: Sed nec Pater ex essentia gignēs, nec filius ex essentia Patris genita persona est. Generavit enim Deus filium suum ex virgine Maria. Quid igitur respondit Schopperus?*

Argumentum 7.  
Parum rectum.

Responsio.

Argumentum 7. facit: Mediator medius est inter personam offendentem & offensam, nec altera earum potest esse mediator. Sed persona offensa est Deus Israelis, qui unus est: & mediator est Christus. Ergo Christus non est ille Deus Israelis. Et hoc argumentum ita formatum nostrum non est. Nos enim Deum personam offensam esse nusquam dicimus, sed si ita loquimur, ex mente aduersariorum id facimus. Videamus autem, quid ad illud respondeat Schopperus. Quod ad Christum attinet, is secundum Deitatem etiam est persona offensa, scilicet nostris peccatis: Sed jam ita conventum est in consilio S. Trinitatis, ut media persona, Filius Dei, assumpta carne fieret Mediator generis humani, ac

mani, ac ita jam illa ipsa secunda persona Trinitatis, quæ fuit offensa, etiam facta est reconciliatrix, per quam tota Trinitas est reconciliata. Vide D. Philippum in libello de controversia Stancari. Risum mihi & indignationem movit Schopperus hac ultima sua responsione. Quis enim non rideat istud consilium S. Trinitatis, de quo ne minima in sacris literis mentio? Quis porro non indignetur, ista tam audacter effutire eos, qui solo verbo Dei, omnia, quæ ad salutem pertinent, demonstrari posse, hactenus contra Pontificios tam constanter urserunt? Nonne hac disputatione probandum sum sit Schopperus, quod Christus Deitatem, nempe naturalem, habeat? Cur igitur, ac si id extra controversiam & a nobis approbatum esset, hoc ipso nos retundit, & objectiones diluit? Nonne a nobis negatur istud bellum commentum de reconciliatione Dei? Nonne disertissimis sacrarum literarum verbis docemus, Deum propitium fuisse humano generi, priusquam Christus in mundum veniret? Nonne docemus, Christum mediatorem inter Deum & nos constituendum fuisse, etiam si peccatum humani generis nullum intercessisset? nam ante constitutionem mundi Deus nos in Christo elegit? De Spiritu verò S. reconciliato nonne est putidum commentum? Quorsum igitur istæ aniles nugæ de consilio Trinitatis, ut media persona fieret mediator humani generis, & totam Trinitatem reconciliaret, tam importunè obtruduntur?

Gratias agit uni & Trino Deo Schopperus, quod se salvificæ fuisse agnitione illuminari, & ex parte jure eum id facere confitemur. Sed quid putat nos facere, dum istos tam crassos errores, & eorū tam pueriles defensiones audimus? Ex animo, Deo uni, Patri nostro, & Iesu Christo, uni Domino nostro supplices, quantas possumus maximas, agimus gratias, quod ex istis absurdis, ridiculis, seipso destruentibus & perniciosis erroribus nos eruere dignatus sit. Rogat eundem Deum Schopperus, ut se in eadem agnitione sui usque ad finem conservet: Ego verò Deum illum unum verum, patrem nostrum, & Iesum Christum filium ejus, Dominum nostrum, pro ipso humiliter oro, ut ex tantis eum & omnes alios, qui Evangelicorum titulo gaudent, tenebris clementer eripiat. Interim tamen, si nihil per malitiam a nobis hac in re fiat, & veteris pietatis studiū inter nos vigeat, spero, imo certè persuasum habeo, nos non tantum in hac, sed etiam in altera beata vita, Deum cum sanctis angelis concelebraturos, cantantes, non tantum uni Deo: Sancto, Sanctus, Sanctus Dominus Zebaoth. hæc enim est vetus cantio, hoc est, vetus Deum celebrandi modus, sed etiam Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus noster Iesus Christus, quæ est nova cantio. Sedit in Throno, & Agno, honor, laus, & benedictio in secula seculorum, Amen.

Refutatio responsionis.

Animus auctoris  
erga Schopperum.



## Ad Demitrovitium Lituanum.

**N**on erat, Demitroviti, quoddam theses Schopperi istā tuā oratiūculā applauderes, nisi forte, ut chartas vacuas suppleres. Temeritatem appellas, velle Essentiam Dei perscrutari. In hoc verò Schopperū tuum perstringis. Nam qui Deum unum essentiā & personā esse credit, is nihil, quod non sit notissimum, & ad captum omnium accommodatissimum omnibus, fateatur: Qui verò essentiam numericam ita unam statuit, ut tribus personis communis sit, is ea vult perscrutari, quæ, ut vera non sunt, sic vera esse nullo modo possunt, & hominibus vult persuadere, ut cum ratione insaniant. Inter alios Arium, circa negotium S. Trinitatis gravissimè lapsum esse affirmas. Hoc, si de doctrina de Patre Filio & Spiritu sancto intelligis, verum quidem est, ut in responsione ad theses docui: Sed si de dogmate Trinitatis, quale vos jam sectamini, id accipias, quā graviter ipse erres, credo te intelleturum, si, quæ ea de re ibidem scripsi, diligenter perpenderitis.

Servetum meritò crematum esse asseris. Ergo & vestros meritò mille mortibus mulctant Pontificii. Tam enim blasphemus es, apud illos, quā erat Servetus apud vos. Egregii verò Spiritus Christi fructus, & acuta, scilicet, charitas, quæ lex est βαβιλικὸς, rogis fratres errantes imponere.

Gentili de ejectione ex Polonia insultas. Quasi, ob veritatem exilio multari, non sit gloriosum, & idem etiam vestris alibi non acciderit?

Gentilis ante signanos facis, Fran: Davidis, Lælium Socinum, F. Stancarum, Petrum Statorium, Faustum Socinū (quē & Lælii filium facis, cū is patruus illius esset, pater verò Alexander) Ostorodum, me, Licinium & alios. At horum quidam, Gentili jam e vivis sublato, demum inclaruerunt, quidam post ejus obitum nati demum fuerunt, & ab istiusmodi probrosis vocibus, quibus gentilem usum fuisse quereris, prorsus abhorrent, ut ex responsione mea percipere potes. Quomodo igitur Gentilis ante signani dici possunt?

Omnes deniq; modò nominatos, monstrosa capita, pro tua modestia, appellas, quorum eruditionem & pietatē, dum in vivis essent, mirabatur ii, qui eos norant, & mirabitur multò magis futura ætas, ut pote quæ de rebus semper rectius judicat quā præsens: Qui verò vivunt, ii id unicè agunt, ut secundum Christi Evangelium sapiant & vivant. Hoc verò qui faciunt, illi a monstrosis opinionibus semper tuti futuri sunt. Itaq; monere te fraternè volui, ne per alienam infamiam tuam quæreres gloriam: sed si, quod nos sentimus, recipere nondum potes, idē tibi evenire posse, quod nobis evenit, qui non minùs quā tu, sentētia istius de Trinitate vestra, sanguine etiam nostro confirmādi, ardore olim tenebamur, crederes; & quia servus tantū Domini es, servos alienos non damnare, ita te Deus Spiritu suo regat. Vale, V. S.

Demitroviti error.  
I.

II.

Demitri animi non Christiani argumenta, I.

II.

In cogitantia Demitroviti.

Demitri immodestia.

Adhortatio ad Demitri: fraternam.

## REFUTATIO

Eorum, quæ ad hanc materiam pertinentia, præter ea, quæ  
 D. Schoppero dicta sunt, attulit contra nos HERMANNUS  
 RAVENSBERGERUS S. T. Doctor & Professor in  
 Schola Benthemensi.

**O** Missis aliis parum rectè dictis in thesibus & exegesis illis-  
 us, quæ, si examinare omnia voluissimus, licurâ inducenda  
 ferè fuissent omnia, in ea tantùm breviter animadvertemus,  
 quæ ad probandam contra nos Christi ficticiam divinitatem, vel tres  
 diuinitatis personas afferuntur.

1. Est, quodd fol. 2. in exegesi thesi 1. ait, verba Christi, Ioh. 17. v. 3. ita  
 legi posse: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te & quem misisti Iesum  
 Christum, esse solum illum verum Deum*, idq; ideo, quodd v. 5. dicatur,  
 Christum habuisse gloriam apud Patrem, antequam mundus esset.  
 Hoc quàm futile sit, docuimus in responsione ad scriptum Ravensper-  
 geri, *Unum par Sophismatum Socinianorum &c.*

2. Quodd si, ita legantur, ut legi debent, & nos ea legimus, decipi nos  
 ait fallaciâ non causæ ut causæ. Veram enim causam non esse, quodd tã-  
 tùm sit una persona in essentia Dei, nempe patris: sed quodd ad vitam  
 æternam consequendam, nō sufficiat, separatim cognoscere naturam  
 Dei in essentia unitate & personarum trinitate, sed necessum sit con-  
 junctim scire, quis & qualis sit Deus, quis item & qualis sit Christus,  
 quorum postremum priori inseparabiliter cohæreat &c. Cùm igitur  
 dicitur *Solus*, distinctione ista non opponi Categorematicè personam  
 unam alteri, quæ essentia divina communicet: sed Deum solum ve-  
 rum, omnibus falsis & fictitiis, qui veri non sunt, sed falsò dicuntur dii,  
 syncategorematicè opponi. Id verò ex eo, ait, perspicui, quodd Chri-  
 stus non simpliciter dixit *solum Deum*, sed *solum verum*, ut falsos o-  
 mnes excluderet. Ad Patris autem personam si illud restringeretur,  
 profectò concludi, Christum non esse verum Deum, contra *verba Scri-  
 pturæ*, 1 Ioh. 5. *& vult*. Hic primùm Ravensp. rogatum velim, quodd e-  
 tiam a D. Graverio petii, ut paulò attentius secum cogitet, quid, ex  
 mente Aristotelis, sit fallacia non causæ ut causæ. Procul enim dubio  
 intelliget, paulò aliter rem se habere, quàm hæc ipsius verba produnt.  
 Et hoc non tam meâ quàm Ravenspergeri causâ rogo, ne ab aduersa-  
 rio male volo eam re carpatur & exagitetur. Deinde verò dico, verum  
 quidem esse, ex Christi verbis apparere, quodd non sufficiat ad vitam  
 æternam cognitio Dei, sed necesse sit conjunctim scire, tum quis &

De fallacia non  
 causæ ut causæ.



In quo conſiſtat  
cognitio Dei.

qualis ſit Deus, tum quis & qualis ſit Chriſtus: ſed falſiſſimum vel ſaltem nimis controverſum eſt, cognitionem Dei conſiſtere in cognitione naturæ ejus, in eſſentiæ unitate, & perſonarum Trinitate, quod ait Ravensperg. Hæc enim perſonarum Trinitas ex nullo ſacrarum literarum teſtimonio, vel juſta ratione probari ullo modo poteſt. Simile huic illud eſt, quodd, cùm dicitur *Solus*, non opponatur perſona unaalteri, quæ eſſentiâ divinâ communicet. Quasi ſcilicet jam conſtet plures unâ perſonas eſſe, quibus eſſentia divina competat, quo vix aliquid falſius excogitari poteſt. Cùm eſſentia divina numero ſit una. Communicare autem illud, unitatem numericam prorsus tollat. Hoc modo alii nobiſcum diſputant, qui vel modum diſputandi non intelligūt, vel ſola nos autoritate humana premunt, quorum utrumq; a Ravensp. abeſſe debet quam longiſſimè, tum ob eruditionem, tum ob profeſſionem ipſius.

Vox Solus cui  
opponi poſſit.

Vocem porrò *ſolum* opponi diis falſis, nihil juvat Ravensperg. Poteſt enim ſuo modo etiam Chriſto opponi, cùm certo certius ſit, Chriſtum, etiam ſi ſit verus Deus, non eſſe tamen *illum* verum Deum, ut Chriſtus de patre ſuo, articulo ad vocem & ληθων addito, ait; nec verum illum Deum uſpiam ſcriptura Chriſtum appellat. Quod enim ex Iohanne aſſertur, id quàm ſit infirmum, imò falſum, docuimus in reſponſione ad theſin Schopperiſſ.

1 Ioh. 5.

Chriſtus ad cultum  
divinum  
pertinet.

Sed habet quædam nova Ravensp. quæ operæ pretium erit examinare. 1. eſt, dum ait: *Si nec filius verus Deus eſſet, debebat & de illo admonere, ne pro vero Deo adoretur.* Hæc ratio calva eſt, & cauſam Ravensp. evertit. Calva eſt, Quia non eſt ita contrarius Chriſtus, & cultus qui ei debetur, Deo & cultui ejus, ut ſunt idola: imò in cultu & adoratione Chriſti, continetur cultus divinus, quemadmodum in fide, quæ Chriſto tribuitur, fides in Deum collocanda continetur, teſte ipſo Chriſto, Ioh. 12. v. 44. adeo, ut etiam ſi diverſi ſint eſſentiâ Chriſtus & Deus, pro uno tamen Deo haberi ſuo modo poſſint. Cauſam Ravensp. deſtruit. Nam ſi Iohannes monere debuit de Chriſto, apparet, eum non appellaviſſe Chriſtum verum illum Deum. Nam ſi appellaviſſet, quorſum opus fuiſſet admonitione, cùm verus Deus opponatur Idolis. 2. eſt, quodd pronomen *Hic* negat in hoc loco ad remotius referendum eſſe, idq; confirmare ait tum rationes ſequentes, tum quodd primarium, imò unicum verſiculi illius 20 ſubjectum ſit, Filius Dei Chriſtus, de quo reliqua omnia prædicari certum ſit. Hic obſcuritatem & perplexitatem verborum Ravensp. accuſo. Nam duo videtur afferre velle, ob quæ vox *hic* non poſſit ad remotius referri, quorum alterum ſint ſequentes rationes, alterum, quod hic recenſet & alia ſequentia

Obſcuritas Ravensp.

quentia duo, de quibus mox agemus. Iam si hæc tria quæ recenset, sunt istæ rationes, quomodo rationes ab istis tribus separantur, vocibus, tum, tum? Si non sunt hæc tria, quæ recenset, rationes istæ sequentes, ubi nam sunt, præter hæc tria, rationes aliquæ? Sed videamus hæc tria, siue sint ipsæ rationes, quas sequentes Ravensp. vocat, siue non. Respondeo ad primum. Nihil ad causam Ravensp. iuvandam elici potest, etiamsi primum vel unicum v. 20. subiectum sit Iesus Christus, si non constet, eum hic verum Deum appellari. Eatenus enim subiectum illius versiculi est Christus, quatenus venit, & mentem nobis dedit, ut cognosceremus verum illum Deum, & quatenus sumus in illo vero, per ipsum Christum filium ejus. Hæc verò omnia non permittunt ullo modo, ut Christus sit verus ille Deus. Alium enim esse oportet filium Dei illius veri; alium item qui venit & dedit nobis mentem, ut cognosceremus illū verum Deum; alium deniq; per quē sumus in illo vero, ab ipso vero Deo, cum nemo sui ipsius filius sit; nec alium Deum Christus cognoscendum nobis dederit, quā patrem suum; nec deniq; in alio Deo simus, per filium ejus Iesum Christum, quā in patre.

Differentia Christi a Deo patre.

2. Ratio Ravensp. est, *Quod supervacanea esset assertio, si de Deo Patre intelligeretur. Dixerat enim Iesum dedisse nobis mentem, ut cognoscamus verum illum Deum, cur nunc subjiceret, Hic est verus Deus?* Sed primum quid usitatus est Iohanni, quā eandem rem iterare, & interdum fere iisdem verbis? Deinde non prorsus eadem sunt, quæ dicit Iohannes. Prius enim simpliciter dixerat, Filium Dei venisse, & dedisse nobis mentem, ut cognosceremus Deum illum verum; dixerat etiam nos esse in illo vero, in filio ejus, hoc est, per filium ejus Iesum Christum: Deinde verò illud, quod semel nudè dixerat, confirmare ista iteratione voluit, & credentibus probè inculcare, ut scirent, hunc, quem filius Dei annunciavit, & in quo illi erant, hoc est, cujus populus effecti fuerant, hunc, inquam, & neminem alium, esse verum illum Deum, adeoque vitam æternam, quod antea dictum nō fuerat, & proinde ab aliis falsis diis cavendum esse. Denique, quinā sensus horum verborum alius etiam esse possit, docuimus in jam dicta responsione ad theses Schopperi, qui si verus est, ut certè videtur, agnosceret Ravensp. hanc suam rationem nullius prorsus esse momenti. 3. Ratio est. Quia verba sequentia, & *vita æterna, juxta perpetuum Iohannis loquendi modum, de Christo accipienda, § 11, 12, 13, & cap: 1. 1, 2. sic ut optime finis Epistolæ initio respondeat. Ergo & antecedentia, quæ immediate cum sequentibus coherent, de eodem intelligenda. At hæc ratio infirmissima est. Quid enim impedit, quominus verba ultima, Vita æterna de Deo patre intelligantur, cum is sit causa illius prima? vel quominus*

Cur Iohannes idem repetat.



Ioh: 1. de ipsa  
vita æterna ser-  
mo est.

conjunctionim de utroque dicatur: *Hic est verus Deus & vita æterna*, quatenus, qui cognoscit Christi Patrem & ipsum Christum, habet & illum verum Deum & vitam æternam. Quanquam etiam nihil est, quod cogat, verba Iohannis cap: 1. 1. de ipsa Christi persona intelligenda esse, cum aptissime de ipso Evangelio vel in eo contenta felicitate intelligi possint. de cuius perfecta cognitione in illis, figurato quidem sed valde emphatico modo, D. Iohannes agat, quod præter alia articulus neutrius generis, quod, quinquies positus, unumquemque docere potest, qui locum diligenter inspexerit. Sed non est nunc de eo differendi locus.

Quæ in th: 2. dicuntur, Deum esse spiritum unum & trinum, quàm falsa sint, ex sequentibus constabit. Quàm rectè in exegesi natura ab essentia distinguatur: quàm rectè, species bonitatis in Deo, sapientia constituatur, judicent eruditi, quibus veritas divina cordi est. Imò, quòd ad prius attinet, videat ipsemet Ravenspergerus, quomodo sibi constet, qui in 4. thesi: exegesi dicit, vocem Græcam *θεός*, naturam sive essentiam significare,

Quæ in exegesi thesi: 4. differit de vocibus, quibus in explicando dogmate Trinitatis, qualem ipsimet confinxerunt, utuntur adversarii, ea scrupulosè non examinamus. res enim magis quàm verba curamus. Non possumus autem non reprehendere, quòd, dum nos rebus ipsis, si probentur, contenti sumus, voces etiam se probare posse adversarii confidunt, quod tamen nunquam præstabunt, ut alii insignes Theologi consentiunt.

Quàm falsa sit thesis quinta, quæ affirmatur, non tantum Patrem, sed etiam Filium & Spiritum sanctum esse verum, nempe naturam, & perfectum Deum: & rursus horum trium esse eandem essentiam, & eos esse unum tantum Iehovam, ex iis, quæ ad theses Schopperi prolixè respondimus, unicuique constabit. In huius exegesi notandum est, distinctionem illam, quæ dicitur, nomen Dei sumi aut propriè aut impropriè: impropriè rursus, tum nuncupativè, tum concessivè per mimesin, parum accuratam ac rectam esse. Primum enim vox Dei non est propria, sed appellativa, ut loquuntur, & significat eum, qui divinam habet potestatem & imperium. Hoc verò quia Deus ille unus habet modo omnium excellentissimo, nempe naturam ex seipso, ideo *κατ' ἐξοχην* sive per excellentiam vox Deus ita illi tribuitur, ac si ejus propria esset. Deinde falsum est, vocem Dei concessivè per mimesin tribui illis, qui nullam revera potestatem divinam habent. Nec id loc: 1. Cor: 8. 6. probari potest. verba enim illa, *Etiamsi sint, qui dicantur Dii, sive in celo sive in terra, sicut sunt dii multi & domini multi*, non ex gentium

De significatio-  
nibus vocis De-  
us.

gentium opinione, sed ex mente Apostoli dicta esse, alibi a nobis demonstratum est prolixè, in responsione ad Monstra a Smiglecio Iesuita conficta, & repetitum in responso nostro, quod edidimus ad scriptum Ravensp: cuius titulus est: *Vnum par Sophismatum*, &c. Porro falsum est, improprie illis nomen Dei competere, quibus competit per analogiam. Tam enim proprie illis competit, quàm aliis, licet modo minus excellenti; nec analogum proprio opponitur unquam, sed imperfecto. Quis dicat, exempli causa, Reges improprie imperare hominibus, Deum proprie? cum tam reges, quàm Deum proprie imperare nemo non videat? Denique parum est dicere, illis, quibus vox Dei competit per analogiam, competere eam nuncupativè. Nam quod per analogiam alicui competit, id reipsa illi competit: quod verò nuncupativè, id reipsa non potest competere. Restat igitur dicere, vocem Dei duplicem tantum habere significationem: Et significare modò eum, qui ex seipso potestatem divinam habet; modò eum, qui ab aliis eam habet secum communicatam.

Deinde in eadem exegei Trithieitas refutaturus Ravensp: quædam dicit, quæ examine indigent. 1. est, quòd nomen Iehovæ sit nomen essentialè, & ita Dei proprium, ut præter Deum conveniat nemini. Ad hoc primùm legitur, quod in responsione ad *Vnum par sophismatum*, &c. ex Brentio de voce Iehova attulimus. Is enim aliter prorsus sentit, & eos accusat, qui ad essentialiam Dei nomen illud referunt. Deinde observetur, attulisse quidem Ravensp: loca, in quibus nomen Iehova Deo tribuitur, sed nullum, in quo dicatur, quòd nomen illud solius Dei proprium sit. Taceo ineptiam conclusionis Ravensp: dum ait: *Nonne hinc clarissimè docetur, Iehovæ nomen esse illius proprium, qui totum regit mundum, & perinde non convenire ulli creaturæ.* Iam enim cum Trithieitis illi res est, qui non creaturas esse illos asserunt, quibus præter Patrem nomen Iehovæ competat, sed Deos. Loco etiam Es: 42. 8. vis quodammodo illata est ista interpretatione: Ego sum Iehova, hoc est nomen meum: & hanc gloriam meam alteri non dabo, & hanc laudem meam sculptilibus. Nec enim constat, gloriam, quam Deus alteri dare non vult, esse illud nomen Iehovæ: Sed duo dici videntur, nempe quòd sit nomen Domini, & quid Dominus ille non facturus sit; & verba priora, *Ego sum Iehova, hoc est nomen meum*, attentionem quandam sequentibus parare videntur. Quanquam etiam si laus illa, quam Deus negat se daturum alteri, sit illud nomen Iehovæ, nihil hoc facit pro Ravensp. Posse enim nomen Dei essentialè etiam aliis tribui, qui Dei illius personam sustinent, notius est quàm ut probatione cgeat.

Iehovæ nomen  
non est essentialè,  
nec Dei proprium.

sed asserit



Chriſto nomen  
Iehovæ quatenus  
competere poſſit.

Exod. 3. 1.

Act. 7. 30, 31, 32.

Spiritus S. nō ap-  
pellatur Iehovæ.

Gal. 4. 30.

Heb. 12. 24.

Sed aſſumit Ravensp: Nomen illud Iehovæ Filio & Spiritui ſan-  
cto ſimpliciter & propriè tribui. De Filio reſpondemus. 1. Etiaſi  
illud fieret, hinc tamen non ſequi, cum eſſe ipſum Iehovam, ob cau-  
ſam paulò antè allatam. Nam ſi de aliis, qui filio Dei multò ſunt infe-  
riores, legimus, eos nomen Iehovæ uſurpaſſe, quid mirabimur, ſi i-  
dem etiam de Chriſto dicatur? 2. Deinde illud factum eſſe, nondum  
probavit Ravensp: Nam quod aſſertur ex loco Eſ. 6. de ter repetita  
voce Sanctus, id quam futile ſit ad hoc oſtendendum, ſuprà in reſpon-  
ſione ad th. 29. oſtenſum eſt. Quod verò hic additur, id confirmari lo-  
co Ioh. 12. 42. non minùs infirmum eſt. Ibi enim tantùm dicitur, quòd  
Eſaias viderit gloriam illius, & locutus ſit de illo. Potuit autem Eſaias  
Chriſti gloriam videre, ut futuram, & de eo loqui, ut futuro. Hoc enim  
Prophetarum eſt propriū. Poſſe etiam vox *Ejus* & *Eo* non de Chri-  
ſto, ſed de Deo intelligi, & referri ad remotius, non ad prius. Vide c. 9.  
22. de voce *Eū*. Vnde etiam Robertus Stephanus legit expreſſè τὸ θεῶν.  
De Spiritu verò ſancto, illud idem dici Act. 28. 25. & captioſè dictū eſt,  
& ad rem nihil facit. Non enim ibi dicitur, Eſaiam de Spiritu S. locu-  
tum eſſe, cū illa verba protulit, quæ ibi habentur, quod probandum  
erat Ravensp: ſed tantùm dicitur, Spiritum S. locutū eſſe per Eſaiam iſta  
verba. Ex eo verò, quòd Spiritus S. verba illa dixit, non ſequitur verba  
illa de Spiritu S. dicta eſſe. Sicut nec ex eo, quòd verba illa dixit Eſaias,  
ureſt apud Iohannem in loco citato, ſequitur ea de Eſaia dicta eſſe.  
Quòd verò Spiritui S. ibi tribuatur loquela, id figurato loquēdi modo  
fieri poſſe, etiaſi perſona non ſit, ea exempla docent, quibus etiam  
ſcripturam & Abelis ſanguinem loqui affirmatur. Videat igitur, Ra-  
vensp., quomodo in fumum abierit Syllogiſmus ipſius, quem annexit,  
cū aſſumptio partim falſa ſit, partim inconſequens. Falſa, quòd Filius  
& Spiritus S. verè ſint Iehova. Inconſequens, quòd, etiaſi vel ita ap-  
pellatur Filius, vel idem Spiritui S. tribuatur, quod de Iehova prædi-  
catur, hinc tamen non conſequatur, vel Filium vel Spiritum S. eſſe  
Iehovam. cū Filio id nomen tribui poſſit, quia perſonam Iehovæ ſu-  
ſtineat: Spiritui verò S., quia Dei virtus ſit.

Unitatem porrò eſſentiæ divinæ testimoniis ex novo Testamen-  
ti adductis, concludi ait, ſed captioſè. Nam non de unitate eſſentiæ di-  
vinæ ſimpliciter, ſed quatenus ea tribus perſonis competit, dicere cœ-  
perat. Ephes. autem 4. 5, 6, tantùm unius Dei & patris omnium ſit  
mentio. 1. Timoth. 2. 5. unius Dei & unius mediatoris Dei & hominū,  
hominis Ieſu Chriſti. Ioh. 10. 30 de Chriſto & patre dicitur, quòd unū  
ſint, ſed quòd Eſſentia unum ſint, probari haſtenus non potuit. c. 14.  
10, Chriſtum in Patre, & Patrem in Chriſto eſſe dicitur, ſed unitas Eſ-  
ſentiæ

sentia hinc nullo modo probatur, ut alibi docuimus in refutatione *Vnius paris Sophismatū* &c. Mirum igitur est, cur tanti viri rerum controversarum tam obliquam, imò obscuram & perversam instituant probationem. Sed tandem illustrem locum affert, 1. Ioh. 5, 7., ex quo unitatem Essentia, in tribus scilicet personis, probare annuitur. Vnde constat, me rectè ab initio captionis accusasse Ravensperg. Duo autem momenda in hunc locum ait: Ejus certitudinem & expositionem. De certitudine disserturus, ait, versiculum hunc non esse ab homine additum; & accusat Arium, qui hunc versiculum e Bibliorum codice eiecisse fertur. Sed bene est, quòd fertur Arius eiecisse. Multa enim solere dici, quæ falsa sunt, præsertim ab adversariis malevolis, quis est qui nesciat; & mendacium hoc impudentissimum esse, qui visus sensatus facillè conjectare potest. Sed audiamus, quomodo probet Ravensp., eum ab Apostolo esse conscriptum. 1. ait, confirmat id coherentia contextus & 8. *αὐτὸς ὁ υἱός*, quæ copula inepta esset, nisi quædam inter versum 6 & 8 intervenirent. Sed magnum hoc est negligentia Ravensp. argumentum. Nam in exemplaribus, quæ versiculo isto carent, aliter habent illa verba, nempe in hunc modum: *Hic est qui venit in aqua & sanguine, Iesus Christus, non in aqua tantum, sed in aqua & sanguine, & Spiritus est, qui testatur. Nam Spiritus veritas est. Nam tres sunt, qui testantur in terra, Spiritus, aqua & sanguis.* 2. Est. Testimoniorum duorum eandem rem confirmantium oppositio, Terreni scilicet, & cælestis. Cur enim, ait, tres testimonium dare in terra dicerentur, nisi testimonii dati in cælo mentio facta fuisset? Sed & hoc ejusdem valoris est. Nam in plerisque exemplaribus, quæ versiculo isto carent, desunt etiam illa verba, *In terra.* Videatur versio Iunii & Tremellii, & Erasmi annotationes in hunc locum, qui ait: *In græco codice tantum hoc reperio de testimonio triplici: Quia tres sunt, qui testantur, Spiritus, aqua, & sanguis.* & Cyrilli affert testimonium, qui, contra Arianos dimicans, locum hunc omiserit, nō omitturus eum, si aut scisset, aut credidisset, hoc fuisse scriptum ab Apostolo. Videatur etiam iudicium Theologorum Lovaniensium. 3. est. Consensus tum veterum tum recentiorum exemplariorum. *Habet enim, ait, hæc verba, præter Syriacum exemplar, correctæ exemplaria omnia, Legit eadem Hieronymus, Cyprianus, Britannicus codex, Complutensis editio, & vetusti Rob. Stephani libri.* Primum falsum est, quod dicitur de correctioribus exemplaribus omnibus. Nam omnia ferè exemplaria Græca, & antiquiora latina, verba illa non habent; Syriacæ etiam versionis autoritas non postrema est: Illis verò, qui verba ista legunt, opponi possunt tot autoritates veterum & recentiorum, ut meritò eos pudere debeat, qui contrarium

De loci 1. Ioh. 5.  
corruptione.



affirmant. Vni enim Hieronymo (nam Cyprianum non meminit) opponit Beza, Nazianzenum, Athanasium, Dydimum, Chrysostomum, Hilarium, Cyrillum, Augustinum, Bedam. Plerosque horum Erasmus etiam commemorat, & alia multa scribit, unde apparet, verba ista prorsus esse suspecta & adulterina.

Sed nunc expositione loci hujus, tempus est, ut examinemus. Nam etiam si, ut hactenus ostendimus, locus sit suspectus, tamen admissus etiam, nihil adversarios juvat. De Scopo non est, quod dicamus quippiam. Omnibus enim notum est, Iohannem causas afferre, quare credere debeamus, Iesum esse Christum. Per Verbum, Christum intelligi non diffitemur. Per Spiritum S. intelligi tertiam personam Trinitatis, quod vult Ravensper., tam diu falsum erit, donec probetur, Spiritum S. esse personam. Credimus autem, intelligi per Spiritum, non tantum miracula, sed istas etiam divinas operationes, quae, tum Christo in terris degente tum exaltato, in Apostolis & in aliis fidelibus apparuerunt. Sed quae tandem unitas horum trium esse statuitur? Testimonialis, ait Ravensp. & essentialis. De priori sola sermonem esse nos contendimus, quae in re non paucos habemus a partibus nostris Theologos, ut ipse etiam Ravensp. fatetur. At, ait, *ex unitate consensus unitas voluntatis, ex unitate voluntatis unitas essentiae magis concluditur quam negatur.* Hoc si verum sit, jam non ex his verbis, sed ex eo, quod illa significant, unitas essentiae in tribus personis colligetur. Sed falsum est, ex unitate voluntatis, concludi essentiae, praesertim numero unius, unitatem. Si aliunde constaret, essentiae unitatem in tribus personis dari, posset fortasse, per quandam conjecturam, hic locus etiam eo pertrahi; At non probata ista essentiae unitate in tribus personis, tacita est principii petitio, ab unitate voluntatis ad unitatem essentiae argumentari.

Sed argumentum contra nos habet Ravensp. tale: *Hi tres testes aut sunt tres personae substantiae, aut tria accidentia modi. Posterius dici non potest. Ergo dicendum prius.* Respondeo maiorem esse falsam. Possunt enim hi tres testes, nec accidentia modi esse, nec tres personae aut substantiae, sed possunt esse quidam personae, ut Pater & verbum, tertius res. ut etiam testes sunt, Aqua, sanguis & Spiritus. Deinde possunt esse testes quidam personae: nec tamen personae pares prorsus, & aequae divinae, ut est Pater, & verbum. Iam vero ad sententiam Ravenspergeri stabiliendam requiritur, tum ut sint omnes tres personae, tum ut personae prorsus pares & aequae divinae. Hoc non considerasse Ravenspergerum miror. Nam, a cli Majore esset ipsissima veritas, ita nullam ejus probationem affert, quam tamen vix aliquid falsius dici potest. Sed praeterea insulsa est ipsius altera illatio, quando sic ait: *Si tres isti testes sunt tres personae, & tamen simul sunt*

De sensu loci  
S. Iohis.

Argumentum  
Ravensperg.

Responsio.

unum, sequitur, quòd vel unum sint consensu tantùm vel essentiâ solum, vel utraq; parte simul. Non solùm essentiâ, quia etiam consensu, quod est in confesso: nec solùm consensu, quia etiam essentiâ. Etenim si tres isti sunt tres essentiâ: tres sunt essentiæ, adeoq; Iehovæ. At Iehova Deus noster Iehova tantùm unus est. Deut. 6. Ergo tres illi etiam essentiâ unum sunt. Primùm enim major iterum falsa est. cùm plures dentur species unitatis, quàm consensus & essentiæ, nèpe potestatis, ut in explicatione loci Ioh. 10. ostensum est. Deinde altera pars minoris, quando dicitur: Nec solū consensu, quia etiam essentiâ, quid est aliud, quàm desperata principii petitio? Et tamen nos ista audire ex ore istorum Dictatorū oportet.

Deniq; objectiones Tritheitarum Ravensperg. adjicit triplices, petitas nimirum vel ex scripturis, vel ex Patribus, vel humanis ratiocinationibus. *Ete scripturis quidem adducit, quòd ea quemlibet istorum trium Deum appellant: Patres pluralitatem Deorum approbare: Rationes deniq; & ratiocinationes humanas idem confirmare ait.* Equidem Tritheitarum errorem detestor. Falsissimum enim est, Scripturam Spiritum S. Deum appellare: Filium verò, etiamsi Deum appellet, nō tamen eodem prorsus modo appellat, quo Patrem. Hunc enim Deum naturâ & a seipso pronunciat: Christum verò talem, qui omnem divinitatem a Patre habeat: At refutationem tamen illorum, quam hīc instituit Ravensperg., non possum etiam non improbare. Primùm enim rationem rejicit, & eam ad mysterium de essentiæ unitate in personarum Trinitate esse vespertilionis ad solem oculum affirmat. Hoc verò cur non probavit Ravensperg.? Falsum enim esse vel hinc constat, quòd nihil sit in universa religione, quod rationi sit contrarium, licet multa sint, quæ eam superent. Præterea ex mente Tritheitarum non pro primario argumento id assertur, sed primùm scripturæ, deinde Patres afferuntur, & deniq; ratio etiam subicitur. Iam verò, si quid sit & scripturæ contrarium, & sententiæ Patrum & rationi deniq; ipsi, nā istud summè absurdum esse necesse est. Deniq; cur ipsemet Ravensp. suprā in exegesi thesi 5. fol. 9. argumenta ex ratione desumpta assert ad probandum, Deum tantùm esse unum, si ratio nihil valet?

Deinde verò Ravensperg. ait: *In scripturis & apud Patres unum & Trinum non opponi privativè, quia de Deo utrumq; diverso respectu enuncietur. Vnum respectu essentiæ, Trinum respectu personarum.* Non esse autem rem absurdam aut impossibilem, Tria esse unum, & unum Trium, diversis respectibus. Vbi primùm fraus Ravensperg. de tegenda est, qui scripturas cum Patribus ita copulet, ac si, ut scriptura errare nequit, sic etiam Patres errare nequeant: vel potius, ac si idem, quod Patres affirmant, affirmant etiam scripturæ, de Deo scilicet utrumq;

Ratio in religione quatenus valeat,

Lapsus Ravensperg: gravis,



hoc prædicari. Quod ſanè in tanto viro vix eſt tolerabile. Novimus, Patres, præſertim eos, qui poſt Synodum Nicenam vixerunt, de Deo prædicare, quòd ſit Trinus & unus, diverſo reſpectu: Sed quàm graviter ea in re errant, abundè a noſtris jam pridem demonſtratum eſt. Et ſanè dolendum iterum eſt, Ravenspergerum ſatis habuiſſe, affirmare, non eſſe rem abſurdam aut impoſſibilem, unum Tria & Tria unum eſſe, quod tamen, ſi quid aliud, probandum fuerat. Quamquam hic iterum dolus latet. Poſſunt enim Tria unum eſſe, ſed non Eſſentiâ. Hoc n: eſt contradictionis implicatio. Sed dixerint, quid voluerint, Patres, dummodo id ſcripturæ non dicant, ſatis id nobis eſt ad repellendos omnes adverſarios. Eas verò non dicere, quòd in una eſſentia divina ſint tres perſonæ, & rurfus, quòd tres perſonæ ſint una eſſentia, quod Ravensperg. verbis ambiguis, unum eſſe Tria, & Tria unum, tegit & involvit, jam ita conſtat, ut quidam ex adverſariis dicere coacti ſint: ſe credere Trinitatē, non quòd ſcriptura dicat, ſed quia non contradicat; & alius dixit: Trinitatis dogma ex ſolis ſacris literis probari ſine Eccleſiæ traditionib⁹ non poſſe. Imò D. Graverus etiâ, nuper in theſibus de Spiritu S. editis, confeſſus eſt, dogma hoc *ἐκ τῶν* ex ſacris literis probari non poſſe.

Tria unum eſſentiâ eſſe non poſſunt,

Cardinalis Hoſius.  
Vujekus Ieſuita.

Eadem ratio perſonæ divinæ quæ humanæ.

Deniq; ad carectâ turpiter profugit Ravensperg., & dicit, *aliam eſſe rationem hominum finitorum, aliam Dei; & canonem hic valere: Principia, quæ vera ſunt de natura finita, non ſunt transferenda ad naturam Dei infinitam, alioquin falſa ſunt.* Iam igitur acquieſcendum eſt, & relinquendus Ravensperg., quia ſic controverſiam concludit. Docet verò, aliam eſſe definitionem perſonæ apud Deum, aliam apud homines, & non ita perſonam divinam eſſe eſſentiam individuum intelligentem, ut eſt humana. (Hac enim definitione admiſſa, necesse eſt multiplicatis perſonis, multiplicari eſſentiam.) Hoc verò quia impoſſibile eſt præſtare Ravenspergero, unam in Deo ut eſſentiam, ſic etiam unam tantum perſonam agnoſcat, & proinde unum Deum, quem ſcripturæ Patrem eſſe affirmant, unâ nobiſcum colat & revereatur: Chriſtum verò pro eo, quem Deus ille unus Dominum noſtrum unum effecit, ad ſummam Dei Patris gloriam & noſtram conſolationem, conſtitatur.

**H**ACRE nus sectione prima de essentia divina Unitate se-  
gisse ait Ravensperg: qua perspicuitate, consideret Lector:  
Nunc ad probandam personarum Trinitatem, sectione po-  
steriori transit. Videamus, quo successu. Prima thesi vocem Trinitatis  
jure usurpari docet. Hoc quidem nos non valde impugnamus: Nega-  
mus autem ad hoc obtinendum requiri, quod asserere videtur Ra-  
venspergerus, ista tria, quæ Trinitatis nomine appellantur, esse per-  
sonas. Satis enim est, esse sive personas sive res. Deinde vocem *ὑπο-  
στάσις* Heb: 1. 3. personam significare, quia nulla ratione comprobat  
Ravensperg: incertum & prorsus falsum censendum statuimus. Vox  
denique *ὑποστάσις* pro barbara prorsus reputanda est, nisi probetur, es-  
sentiam Dei cū aliquo communicari posse, quod, stante numerica illi-  
us unitate, & *ὑνότητος* prorsus est. Rem autem, *ὑποστάσις* scilicet, haberi  
Ioh: 10. & 1. Ioh: 5. quā verum sit, ea, quæ in hac responsione dicta  
sunt, & in altera ad *Vnū parsophisma*, &c. docere satis superq; possunt.

Theſi 2. mysterii Trinitatis personarum in essentia divinitate  
probendam sumit, Necessitatem, Veritatem, Majestatem. Sed pri-  
mum parum rectè distinctionem illam adhibet. Nam si necessitas i-  
stius doctrinæ, eaque ad salutem spectans, ut postea, semetipsum ex-  
plicans, addit Ravensperg: , quid opus est de veritate ejus differere?  
Quasi, quod ad salutem necessarium est, non sit etiam necessariū ve-  
rum. Saltē veritatem necessitati anteposuisse, & tolerabile hoc esset.  
Sunt enim multa vera, quæ non sunt necessaria: at nihil necessariū est,  
quod idem non sit verissimum. Deinde nescio, quo fine ordinem  
horum membrorum postea Ravensperg: immutavit. Prius enim de  
Majestate, quā de Veritate differit, cū hanc prius quā illam pro-  
posuerit. Quæ in alio ferenda essent, at in Doctore maximè. Porro  
antequā istam necessitatem probet, frustrā id allegat, quod nos fate-  
mur, errorē circa personas in unitate essentia divine per se nō damna-  
re. Potest enim damnare per accidens, quod per se non damnat. Igno-  
rantia veritatis in multis extra salutis jacturam datur: at cōtemtus ve-  
ritatis, in minimis etiam, semper exitialis est: Præterea errare in quibus-  
dam, licet arduis, non damnat quidem: sed eos, qui diversum sentiunt  
in rebus, quæ ad salutem præcisè non pertinent, hoc est, quæ in sacris  
litteris *ἡμῶν* expressa non extant. (hæc enim sola sunt ad salutem sim-  
pliciter necessaria,) damnare, hoc ipsum damnationis causa facillimè  
esse potest. Quod quia timidè facit Ravensperg: , valde probamus: Ro-  
gamus autem, ut, quia expressè id in sacris litteris expressum non extat,  
cujus causā nos damnat, ulterius rem perpendat, & neminē eo nomine,

Ad Trinitatem  
non requirantur  
tres personæ,

Lapsus aliquos  
Ravensperg.

Quatenus damnet  
dogma Trinitatis.



quoddam tres in divinitate personas non credat, dummodo confiteatur Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum, condemnare vel contemnere audeat.

1. Ioh. 12. 22, 23.

Error Ravenssp.

Lapsus & errores Ravenssp.

Quid sit fundamentum impugnat.

Deinceps assertionem nostram damnabilem esse, & veram salutis æternæ viam prorsus obscurare & impedire, probare aggreditur, hoc modo: Qui negat Iesum esse Christum, mendax est, & Antichristus, negans Patrem & Filium. Atqui Sociniani (sic nos ex animi impotentia appellat) negat Iesum esse Christum. Ergo. &c. Majorem concedimus. Nam Iohannis Apostoli est. Explicationem autem ejus, quid sit Negare Iesum esse Christum, quam affert Ravensperg., quoddam mendax sit, nempe talis, de quo Iohannes loquitur, is, qui falsum de Iesu sentiat, puerilem & falsam esse contendimus. Potest enim aliquis falsissimum aliquid de Iesu sentire, nec tamen negare, eum esse Christum. Ideoque & illud falsum est, quod porro addit, *Mendacium igitur est, negatio veritatis de Iesu*. Nam & aliud est, Negatio veritatis, & aliud ignorantia ejus: & iterum aliud est, mendacium simplex, quod error dici potest, & aliud mendacium illud crassum, de quo Iohannes loquitur. His observatis, quæ per se facillima sunt, jam argumentum corrumpit, quod non Iohannis autoritate, sed Raven: explicatione nititur. Sed videamus probationem Minoris. Vbi iterum suas tantum promittit adversus nos glossas Ravenspergerus. Sed nec suo loco id facit; nec temeritate, quod dicit, caret. Non suo loco id facit. Nam semel explicasse, quid sit Christum negare, satis erat. Aut igitur hic in minore id faciendum erat: aut absolvendum in majoris explicatione. Temeritate, quod dicit, non carere, hinc constat, quoddam ait, eum negare Iesum esse Christum, *qui contra scripturas vel de persona vel de officio Christi malitiose statuat*. Quis enim hominum scire potest, num aliquis malitiose aliquid statuatur de aliqua re? Sic scilicet conscientias etiam petunt, qui, quomodo errores suos probent, non reperiunt. In eodem luto hærens, dividit deinde negationem Christi in universalem & particularem, & hanc esse ait, *cum quis ipsum fundamentum, hoc est officium vel personam Christi sophisticè impugnat, Christum suo honore spoliatur, Christianos solido solatio privat*. Sed hæc omnia vel ineptè vel sophisticè dicuntur a Ravensperg.: Verum est quidem, eum negare Christum, qui ipsum fundamentum impugnat; verum est etiam, eum impugnare ipsum fundamentum, qui officium Christi impugnat: Falsum autem est prorsus, eum impugnare fundamentum, qui impugnat Christi personam. Nam sive quis neget Christum Deum esse naturam, quod falsum est, sive hominem naturam, quod verissimum est, tamē fundamentum ipsum non impugnat. Fundamentum enim (ut hoc semel dicamus)

dicamus) est, credere Iesum esse Christum, nostrum Regem & Servatorem, promissis illius fidem habere, & præceptis illius obtemperare. Qui hoc credit, licet absurdum nescio quale de Christi persona sentiat, cum quidem graviter errare non dubitamus, fundamentum autem, nempe religionis, ab eo impugnari, non nisi inscite dicitur. Adde, quòd, si is negat fundamentum, adeoque Iesum esse Christum, qui sophisticè Christi personam impugnat, jam tanti sceleris reus erit cum omnibus suis Ravensperg. Ii enim, quantumvis scriptura testetur creberrimè, Iesum esse hominem; & hominis titulum nemo tueri possit, nisi idem persona sit humana: tamen contra sacras literas & contra sanam rationem, negant, Christum esse personam humanam, quod ipse etiam Ravensperg: in suo, quem vocat, Christianismo confitetur. An verò hoc non sit sophisticum aliquid, ex voce Deus, quæ munus significare potest & solet, personam divinam elicere: & deinde, ne, quia Christus dicitur homo, dux sint in illo personæ, dicere, illum quidem hominem esse, personam autem humanam non esse, sed hominem illum, (scilicet) subsistere in persona divina, iudicet æquus lector. Citiùs enim persuaseris homini sensato, diem esse noctem, quàm hominem esse, qui non sit persona humana. & tamen hoc sentiunt omnes adversarii. Quo errore observato, totum de Christi persona commentum, quod illi sequuntur, corrui. Nam si Christus, quia homo est, persona humana est: jam divina persona esse nulla ratione potest. Essent enim dux in Christo personæ, quod non tantum absurdum est, sed etiam contradictionem implicat.

Iam si quis dicat, Christum etiam Deum esse, respondemus, Quia vox hominis non potest sine persona cuiquam tribui, necessarium esse, vocem Dei Christo tributam, non personam sed munus & dignitatem significare. Nullum enim datur tertium, vocis Dei, præter naturæ (ut sic nunc loquar) vel personæ & muneris significatum.

Præterea aliud est Christi officium impugnare: & opinionem aliorum de officio Christi impugnare, vel cum aliis in sententia de officio Christi non convenire. Officium Christi is impugnat, qui negat Iesum nos servare posse aut velle, & certò servaturum, hoc est, a morte æterna liberaturum & donaturum vitæ æternæ: At is, qui negat, Iesum nos hoc vel illo modo servare vel servaturum, is non officium impugnat, sed vel circa officii modum errat ipse, vel ab aliis circa illum modum dissentit. Error verò hic, dum modò id firmum maneat, Christum nos servare posse & velle, & tandem servaturum reipsa, nemini salutem per se adimere potest.

Christum suo honore spoliare, verè est, cum negare, Sed non omni-

*Ravensp: Christum personam sophisticè impugnat,*

*Christus est naturā homo, Deus dignitate,*

*Quid sit Christi officium impugnare.*



Quid sit, Christi  
honore spoliare.

mnis honor, qui Christo tribuitur, quantumvis speciosus, Christi honor est: & non, qui honorem non talem Christo tribuit, qualem alii, Christum suo honore spoliatur, sed, qui eum illi non tribuit, quo adempto, Christus esse nequit. Hac ratione olim Pontificii Evangelicis obiectabant, quod Sanctos & Virginem Mariam, honore suo spoliarent: nec tamen id quicquam curarunt nostri majores, persuasum habentes, se falsò tributum sanctis honorem, tantùm illis ademisse, relicto vero, qui illis debetur, honore, quatenus memoriam eorum beatam & sanctam habent. Illud deniq; nescio quid sapit, quod dicitur, eum negare Christum, qui Christianos solido solatio privat. Hac ratione Pontificii etiam de vobis conqueri possent, qui Indulgentias Pontificis Romani rejecistis. Has enim pro solatio solido habent omnes Pontificii; & si veræ sint, certè nullum eis solidius esse potest. Quod igitur Pontificis talia objicientibus respondere solet Ravensperg., hoc etiam nos, ipsi talia dicenti, regerere posse, tacitè secum cogitet.

Pertinaciam nemo  
facile judicare  
potest.

His ita expeditis Ravensperg., quæ, quam sint fallacia & captiosa, puto jam constare, nos officium Christi impugnare, ait, dum Satisfactionem Christi pro nobis præstitam pertinaciter & contra clarissima scripturæ testimonia abnegamus. Sed *pertinaciter* nos id abnegare, quomodo id dicere potest, qui corda nostra non novit? cùm sæpe numero pertinax is esse videatur, qui constans est. Iam si is pertinax est, qui non patitur se a sua sententia avocari, pertinaces sunt omnes Evangelici, quos nec Pontificii nec nos a quibusdam erroribus ulla ratione avocare possumus. Deinde falsum est, testimonia scripturæ ulla, nedum clarissima extare, de satisfactione Christi pro nobis præstita. Nulla extare, libri nostri ea de re editi docent, in quibus, nullà justâ consequentiâ elici dogma illud ex sacris literis posse, perspicue demonstratur. Clarissima non extare, id argumento est, quod ad literam, ut ajunt, nusquam doctrina illa descripta extet. Quæ verò per consequentias deducuntur, ea clarissima esse dici nequeunt, & proinde nec ad salutem necessaria. Nihil enim ad salutem necessarium est, quod non sit non tantùm clarissimum, sed etiam iisdem verbis expressum in sacris literis. aliàs illis, qui consequentias non capiunt, quorum major semper fuit in Christi Ecclesia numerus, malè prospectum, imò actum de illorum salute prorsus esset. Deniq; etiam si clarissima extarent ejus rei testimonia in sacris literis, dici tamen non posset, illum, qui ea negat, negare, Iesum esse Christum, & fundamentum impugnare. Non enim, ut, quæ necessaria sunt ad salutem simpliciter, clarissima esse necesse est, sic vicissim, quæ clarissima sunt, omnia ad salutem sunt necessaria. Clarissima sunt multa: necessaria ad salutem simpliciter, pauca, imò pau-

De satisfactione  
Christi nulla nẽ-  
dum clara testi-  
monia extant.

Non omnia quæ  
clarissima neces-  
saria,

imò paucissima. His firmiter stantibus & retentis, etiam si tandem quis multa clarissima vel non intelligat, vel eis se opponat, vel etiam de illis dubitet, & eatenus ea neget, salutem alicujus periclitari simpliciter dici nequit, quantumvis eum graviter & turpiter errare, jure dici possit.

Sed pergamus cum Ravenspergero discurrente: *Personam Christi*, ait, eos impugnare, qui vel ejus humanitatem vel divinitatem oppugnant. Hoc probandum erat. Non enim personam, sed naturas Christi isti impugnant. Personam autem Christi is tantum impugnet, ex mente Ravensp., qui negaret, eum esse divinam personam. nam talis tantum est Christus ex mente illius: Ex mente autem nostra & ipsius veritatis, is personam Christi impugnat, qui negat, eum esse personam humanam. Talis enim tantum est & esse potest Christus. Homo enim nemo sine persona humana esse potest. & si subjectum ali- quod sit persona humana, jam persona divina idem esse non potest. Sic Ravensp.; quicquid ei visum est, pronunciavit. De illa, ait, Iohannem dicere Iohan. 4. 3. *Quicumque Spiritus non confitetur Iesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est. Sed* (Iohannes habet, Et) *hic est* (Spiritus) *Antichristi*. Mox verò de suo addit Ravenspergerus, idq; literis majusculis: *Iesus venit in carne, hoc est, verus aeterni Patris Filius, idemq; verus Deus homo est factus, non mutatione divinitatis, sed assumptione humanitatis, ut in humana natura fieret victima, expiaretq; peccatum & placaret iram Dei. Concludit tandem: & hunc Iesu in carnem adventum*

*Sociniani negant, cum eum non incarnatum, sed solum hominem ex Maria virgine natum scribunt. Vereor, ut errores, quos hic infarsit Ravensp., omnes enarrare, nedum examinare possim. 1. Verba Iohannis non secundum veritatem graeci textus citat, sed secundum vulgatam, quā vocant, vel alios, qui eam sequuntur. Verba enim graeca sic cōvertēda sunt: Omnis spiritus, qui nō confitetur Iesum (esse) Christū qui in carne venit, est enim, ἐν σαρκὶ ἐληλυθός, ex Deo non est. Differunt autem in Carne venire, & in Carnem venire. Nam qui in carne venit, eum tunc, cū venit, carnem habere prae-supponitur. nam in eo, quod quis non habet, nemo venire potest: Qui verò in carnem venit, eum quidem antea extitisse prae-supponitur, quā in carnem veniret, sed sine carne. Quod quia sentiunt adversarii, idē scripturam, quē sponte suā illis non faver, faventem sibi per summam vim, ne dicam scelus, facere conantur. Quā una est ex artibus, spiritus illius maligni, quibus hodiē omnes ferē errores nituntur, nempe non opiniones ad sacras literas, sed literas sacras ad suas opiniones accommodare. Talis ars est*

Quid sit Christi personam negasse.

Errores Ravensp.

Vitiositas versuum in locis singularibus.



Ioh: 1. 14.

Heb: 2. 16.

Ioh: 8. 58.

illa: Verbum caro factum est, cum legendum esset, Verbum caro fuit: Talis illa: Non enim angelos assumpsit, sed semen Abraham assumpsit. cum legendum esset necessarium, Assumit, assumit. Talis illa: Antequam Abraham fieret, ego sum, cum legendum esset, Amen Amen dico vobis priusquam Abraham fiat, ego sum. Sed laus est Deo, qui istas artes nobis detexerit.

Deinde istorum verborum ἐν σαρκὶ ἐληλυθότες talis translatio, *In carnem venisse*, sensum Apostoli prorsus pervertit. Nam ex subiecto vel subiecti additione, facit prædicatum, quasi scilicet is sit spiritus Antichristi, qui negat, quod Iesus Christus in carne venerit, quo nihil ineptius dici potest. Constat enim, posse aliquem confiteri, quod Iesus Christus in carnem venerit, & tamen esse Antichristus, etiam si tandem verum esset, in carnem venisse, esse, Incarnatum esse. Nam confessio incarnationis Christi efficere non potest, ut aliquis non sit Antichristi spiritu infectus. cum multa alia esse possint, ob quæ verè & propriè spiritus Antichristi accusari quis possit. Non omnis enim error Antichristum constituit, sed is demum, qui vel sanctissimam Christi religionem vel fidem in ipsum tollit: quales in Papatu omnes videmus, & propterea etiam fugimus. Quamvis rursus non necesse sit, Antichristum tales tantum errores spargere. Potest enim aliquis etiam erroribus implicatus esse, is, qui spiritum habet Antichristi, ob quos tamen errores non est Antichristus, sed simpliciter in errore versans dici potest. Breviter: Aliud est, habere errores, qui Antichristum constituunt, & errores Antichristi habere. possunt enim & alii, qui non sunt Antichristi, Antichristi tamen errores sectari, & hoc hodie fieri, nimis abunde experimur. Verba autem Iohannis ita sunt accipienda, ut subiectum sit *Iesus*, prædicatum *Christus*, verba verò, *Qui in carne venit*, descriptio sint subiecti. Vnde etiam alibi simpliciter dicitur: *Quis est mendax, nisi is qui negat, quod Iesus non est Christus*, & Antichristus is esse dicitur: & iterum ait: *Omnis qui credit, quod Iesus est Christus, ex Deo natus est*: & iterum: *Quis est qui vincit mundum, nisi is qui credit, quod Iesus est Christus*. Sensus autem verborum, *Qui in carne venit*, est,

Quid sit, *In carne venire*.

1. Cor. 1. 24.

Thomas Naogeorgus,

qui carne circumdatus venit, hoc est, qui variis calamitatibus & ipsi morti obnoxius fuit, & tandem mortuus est. Ideo enim ab initio Iesum esse Christum negasse male feriatos homines, qui variis afflictionibus obnoxius & morte truculenta extinctus fuisset, Paulus testatur, dum ait, Iesum crucifixum, Iudæis scandalum, Græcis stultitiam fuisse. Ita ut isti impostores, non negarent, Iesum in carne venisse: imò propter hoc ipsum, quod scirent eum in carne venisse, Christum esse negabant. Et hunc esse horum verborum sensum, vidit etiam quidam Evangelicus Thomas Naogeorgus, qui commentarium super hanc Epistolam scripsit.

2. Bis Ravenspergerus ait, Iesum in carnem venisse, semel verba Iohannis & iterum suam explicationem recitando, tertio verò ait, Iesum in carne venisse, quæ inconstantia allegationis, quidnam sapiat, iudicet cordatus lector. Sed hoc leviusculum est. 3. Quamnam istas audacia est, verborum Iohannis, *Iesus venit in carnem*, talem asserere explicationem, non in concione ad populum, sed in disputatione cum aduersariis: *Verus æterni Patris Filius, idemq; verus Deus, homo est factus, non mutatione divinitatis, sed assumptione humanitatis, ut in humana natura fieret victima expiaretq; peccatum, & placaret iram Dei?* Num idem est Iesus quod verus, nempe naturâ, Deus? Num idê caro, quod homo? Num idem in carne venire, quod incarnari? Num possibile est Deum hominem fieri posse? Num humanitas sine persona humana assumi potest? Num Deus, in natura licet humana, victima fieri potest? Num qui victima, sit, placat iram Dei? Num deniq; ira Dei placatione, in salute nostra, ulla unquam opus fuit? Pudeat istarum naniarum & affaniarum omnes eos, qui soli ferè sibi sapere videntur, & alios tam superciliosè condemnât, quos erroris convincere nequeunt.

Divinitati Christi Cerinthum & Ebionem tempore Apostoli se opposuisse, & postea Arrium, quod porro scribit Ravensp., quam ineptè dicatur, docuimus in responsione ad thesin Schopperi 43. Nos verò eidem nos hodie opponere, quàm falsum sit, indies, Deo iuvante, rectius constabit. Verâ enim Christi divinitatē sartam tectam colimus, & vitâ nostrâ chariorem habemus: opinionem verò hominū, de divinitate Christi, extra & contra sacras scripturas conceptâ, quia oppugnamus, homines, ut calumnia speciem veri habeat, opinionem suam pro Christi vera divinitate venditant, & eam oppugnari clamant.

In eo verò, quod nos non longè abesse a negatione Christi universali, & proinde tanquâ periculosos & perniciosos Christi hostes sedulo cavendos, ait, idq; illorū testimonio cōprobat, qui si inter duo mala unum sit eligendū, cum supersticiosi Papistis, quàm pestiferis Socinianis vivere malint, oratorem agit Ravensp. & disputare desinit. Nos verò Ravenspergerum graviter errare & peccare etiam dicimus, dum talia in nos effudit, & nulla ratione probat. Addimus etiam, illum, si sapuisset, prorsus debuisse a recitanda quorundam sententia ista abstinere. Nam si eam improbat, cur ad rem tantam probandam asserit? Si probat, quid pietatis ea in re sit, ipsemet consideret. Nos esse pestiferos, adhuc controversum est: Papistas verò, esse non tantum supersticiosos (ut isti boni viri, malum extenuâdo, dicunt) sed etiam Idolatras, jam omnibus, qui a Papatu discesserunt, innotuit. Hem quo studium detrahendi aliis, quos superare rationibus non possis, homines in cautos deducat?

*Errone; Ravensp.*

*Immaturus velus  
adversariorum.*



Sed jam tandem, harum elegantium præmissarum, elegantem audiamus conclusionem: *Quicquid homines reddit mendaces & Dei Patris ac Filii ejus hostes, id etiam salutis viam prorsus obscurat & impedit. Atqui Trinitatis negatio homines mendaces reddit, & Dei Patris ac Filii ejus hostes.* Ergo. In Majori, nisi vox mendaces accipiatur pro talibus mendacibus, quales Iohannes describit, fallaciam inesse dicimus manifestissimam. Nam non omne, quod hominem facit ita mendacem, ut tantum erret, æternam salutis viam prorsus obscurat. Audiamus probationem Minoris: *Quia, inquit, Trinitatis personarum negatio, introducit Deitatis Iesu Christi, & satisfactionis (quod Ravensp. addit) ejus negationem. At negatio Deitatis Christi est ipsius Christi negatio, ut supra &c.* Sed quis non videt crassam petitionis principii fallaciam in hac Ravensp. argumentatione? Nam pro Deitate Christi accipit id, quod ipse cum suis de ea sentit. Quam opinionem falsam, absurdam, & sibi contradicentem, sacris literis & sanæ rationi repugnantem, nos non tantum asserimus, sed firmissimis argumentis demonstramus. Videat igitur Ravensp., quomodo tanti nos sceleris convicerit, cujus nos insimulare non erubuit: Consideret etiam, quo jure in ipsum retorqueri argumentum possit, si par pari referre propositum nobis esset. Vix enim inter omnia dogmata, quæ adhuc inter Evangelicos (quos vocant) vigent, ullum magis viam salutis æternæ obscurat, quam dogma Trinitatis, qualem fingit Ravensp., & dogma illud satisfactionis Christi.

*Fallacia Ravensp.*

Monitio porro, quam vult Ravensp., ne omnes, qui Trinitatem ipsius negant, damnentur, cum fieri possit, ut eam iterum confiteantur, sapit aliquid sobrietatis & modestiæ, sed scientiæ habet non multum. Vnde enim hoc didicit, eum servatum iri, qui Trinitatem ipsius confiteatur? Cum nemo non videat, posse istam opinionem sine vera in Deum & Christum fide, ut & veram in Deum & Christum fidem sine ista opinione consistere.

*Opinatio de Trinitate non servat per se,*

Sed adhuc plura pronunciat, de iis, qui Trinitatem (quam ille somniat) hostiliter oppugnant: *Si contra conscientie testimonium, vel scientes illud faciant, merito, ait, de illis dubitari, nec tamen plane, nisi de commisso in spiritum s. peccato (cujus forma magis intus lateat, quam foris pateat) constet, desperari. De alteris judicium Deo relinquendum. In summa ait: Causam istam sive errorem, suâ naturâ ad gehennam semper ædificare: personam aliquando Dei gratiâ adjutam, errorem respuere, & damnationem errori debitam eflugere.* At hoc totum nihil esse, qui vis perspicere potest, nisi constet dogma Trinitatis, quale sectatur Ravensp., verum esse. Verum autem esse non potest, quia nec in sacris

*Cur dogma Trinitatis verum esse nequeat,*

literis

literis continetur, nec ex iis deduci potest, nec rationi deniq; sanæ congruit. Proinde idem etiam nos de illis, qui dogma Trinitatis, contra veritatem manifestissimam de uno Deo, qui Pater solus est, & Iesu Christo, qui filius Dei ex virgine Maria natus est, & Spiritu S., qui virtus Dei est, defendere pergunt, & veritatis hujus sacrosanctæ professores odio prosequuntur, &, quantum in illis est, vitâ etiam privatos vellent, dicere & summo jure possemus, si, cum Ravensp. extra oleas vagari, & loco disputationis, paræneticis vel decretoriis orationibus certare vellemus. Deum oramus, ut vel veritatem hominibus patefaciat, vel mentem saltem eis magis sobriam largiatur, ut neminem, qui fide in Iesum Christum vera præditus est, condemnare unquam præsumant.

De Majestate Mysterii Trinitatis disserturus Ravensp. thesi 4. ait, *eam tantam esse, ut non sit comprehensibile, sed credibile: non effabile, sed admirabile: non per naturam inditum, sed per gratiam revelatum, & quidem quo ad τὸ ὄν non quoad τὸ δῖόν τι. Nature verò non tam repugnare, quàm eam superare.* Respondeo. Vnum tantum petimus, ut doceatur, esse revelatum. Tunc enim nos statim illud approbavimus: Si verò revelatum non sit, ut incomprehensibile & ineffabile, ita falsum & ridiculum illud repudiare nobis licere, nemo puto, diffitebitur. Nam ubi ratio desinit, ibi, revelatio incipiat, necesse est. Si verò nec revelatio nec ratio aliquid suadeant, procul omni dubio pro errore illud censendum est.

Sed Ravensp. nos detinet, & vult prius docere, esse incomprehensibile, eo quòd Seraphin a pud Esaiam duabus alis facies suas texerint. O acutam probationem, Si Apostolus esset Ravensp., satis multa a nobis requireret. Alis facies tegunt angeli: Ergo tegunt eas coram Trinitate. Quid si dicamus, ideo alis duabus facies suas texisse Seraphin, quia Dei illius unius, qui Pater est, majestatem aspicere omnes non valeant, quid hic absurdi esset? Certè enim ex ista faciei tectione, tantum majestas illius, quem viderunt, colligitur: Qui verò hinc, quòd, quem viderunt, sit Trinus in personis, unus essentiâ, colligere velit, ei medicamentis opus est. O miseros eos, quos talibus conjecturis fidei suam superstruere oportet. Hinc porro constat, quàm sint frivole tres sequentes illationes Ravensp.: Prima enim, dum ait, *impossibile esse conatum eorum, qui personarum Trinitatem in unitate essentie, non modò ex gratiosa Spiritus sancti patefactione, sed naturali etiam ratiotinatione evincere & docere nituntur*, pro nobis militat, contra Ravensp. socios, qui sæpe, desperatione adacti, ad E-

Vnde veritas rei  
in religione pe-  
tenda.

Argumentum  
Ravensp. in  
firmum.



ethnicorum deliria confugiunt, & eadem, quæ ipsimet profitentur, ab illis etiam tradita fuisse, imperitè obijciunt.

Quamquam in eo iterum cum illis facit Ravensp: & ad ingenium redit, dum ait, *sententiam Ethnicorum ex prisca Hebræorum doctrina & puræ religionis reliquiis manasse: Quomodo verò ex prisca Hebræorum doctrina manare potuit, quod prudentissimi Hebræorum tanquam falsum repudiant, & quod plerique inter Christianos Theologi, adeoque ipse Ravensperg: paulò infrà prisca Hebræis incognitum fuisse concedunt?* Hujusmodi contradictionum memorem esse oportet eum, qui alios docendi & damnandi sibi sumit licentiam.

Altera illatio est, quod effrenata sit eorum audacia, qui in stupendam illam abyssum temerè irrumpunt, & spinosis suis argutiis nihil intactum atque intentatum relinquunt, & sensuros hos curiosos, scrutatores (non scripturæ Ioh: 5. 39. sed) Majestatis tandem a gloria opprimi. Sed hæc verba sunt, & terri culamenta puerilia, quæ viri non exhorrescunt, qui argumenta semper habent parata, quibus errorem, quantumvis antiquitate quadam confirmatum, infirmare possunt. Scrutatores scripturæ, quinàm sint, dies docebit. Scrutatores Majestatis eos esse, qui credunt, Deum, ut unus est essentiâ, sic etiam personâ unum esse, nemo nisi affectu animi excœcatus unquam dicet. Hæc enim est ita simplex confessio, & ad omnium captum accomodata, ut nulla scrutatione indigeat: Qui verò, in simplicissima & numero una Dei essentia, trinitatem personarum statuunt, an hi potius Majestatem scrutentur, quàm scripturas, penes lectorem iudicium esto.

Tertia illatio Socinum petit, qui docet firmissimè, doctrinam Trinitatis ideo etiam falsam esse, quod pugnet inter se, Deum esse numero unum, & tamen tres esse, quorum unus quisque sit ille Deus unus; & addit, si dicatur, unum esse numero, sed ratione essentiæ, trinum verò ratione personarum, rursus hic contraria dici. cum tres vel etiam duæ personæ esse nequeant, ubi est una tantùm numero sive individua essentia: sed ad plures unâ personas constituendas, plures etiam unâ individuas essentias requiri. Hanc Socini invictam argumentationem, indignam Theologo vocem appellat Ravensperg:, & addit, *Neminem tam esse stolidum, qui non lubricam hanc demonstrationem animadvertat, quâ ex sensu communi refutaturus sit id, quod omnem sensum humanum longissimè superat; argutias cerebri illius non imperaturas doctrinæ verbi Dei: sufficere sibi, mysterium illud ex scripturis cognitum humili fide & pietate adorare, curiosam & furiosam temeritatem scrutandi omnia, quæ sibi Deus reservavit, vitare. Sed sufficiant tandem verba Ravenspergere. Id quod rationem superat, ratione evincere vel.*

Quis dici debeat  
scrutator maje-  
statis.

Ecce velle, verè cum ratione insanire est: At docere, verum non esse in Theologia, quod rationi sit contrarium, verè & secundum Deum est ratiocinari. Hoc facit Socinus, illud verò nec cogitavit unquam. Doceatur igitur, non esse contra rationem, id quod impugnatur, & doceatur, vel rationibus, vel saltem scripturæ testimoniis, & nos manus protinus dabimus: At istæ cavillationes & aniles sugillationes homine cordato, nedum Theologo, prorsus indignæ sunt.

Denique quoddam allegorizans, Socinum similem esse, ait, tribuno illi, *cujus manu Rex Israël nitebatur, qui cum Elischach in durissima obsidione Schomronis subitam & maximam prædiceret abundantiam, dicebat: Ecce si Iehova faceret cataractas in cælis, an posset esse res ista: se verò similem Elischach, qui respondit: Ecce tu visurus es oculis tuis, sed ex eo non es esurus; & idem se nobis respondere, quoddam experturi simus tandem in universali & solenni iudicio Iesum Christum verum & æternum cum Patre & Spiritu sancto esse Deum, quoddam maiestatem SS. Trinitatis mente incomprehensibile & lingua ineffabilem exaudiri simus, sed nec aspectu ejus beato frui, nec mansiones cælestes ingredi nobis datum iri. Se cum Abrahamo verbis Iehovæ credere, non dubitantem, id sibi ad iustitiam imputatum iri; se ea quæ Deus de se in suo verbo testatus est, humiliter fide assumere, nec id quod cerebro humano impossibile videtur, illico ride- re, ut Sara, in eo, quomodo suæ auctoritati Doctorali, præsertim ubi disputandum est, consulat, nolo nunc exponere. Veritati quomodo patrocinetur, uno verbo doceo: Doceat Ravensperg: prophetam aliquem vel Christum id dixisse, quod sentit ipse de Trinitate, quemadmodum docet, prophetam olim prædixisse istam abundantiam, & nos id statim credemus, nec unquam id ridebimus. Hoc verò si facere nequeat, & dogma illud tum a sacris literis tum a vera ratione destitutum deinceps esse appareat, quid speret amplius, quàm ut ex animis hominum piorum exterminatum, perpetuo risu dignum habeatur?*

Sed nunc veritatem Mysterii hujus audiamus. Primum ait the- si 7. hanc doctrinam subobscurè præscæ Iudæorum Ecclesiæ fuisse tradi- tam: se tamen posse, eam, non tantum pluralitate personarum inde- terminatam, sed etiam numero ternario determinatam firmiter ex veteri Testamento concludere. Sinamus nunc ista, quæ refert, nescio unde, Ravensp.; quoddam Iudæi nunquam sint confessi tres personas, sed unum tantum creatorem Deum. Hoc enim ita manifestum est, ut multi Theologi id ipsum disertè fateantur. Demus, nos teneri ea cre- dere de Dei etiam essentia, quæ Iudæis non erant revelata. Probetur tantum, istud mysterium in veteri Fœdere non fuisse ignotum: nunc verò esse revelatum.

Nihil rationi es-  
trarium in reli-  
gione.

Puerili dispen-  
tandi Ravensper-  
gæ ratio.



Prius igitur probat locis, Genesi: 1. 26. & 3. 22. & 11. 7. & 19. 24. Exod: 20. 2. Deut: 5. 12. Hos: 1. 4, 7. Zach: 3. 2. Vis ratiocinatis est 1. quod Deus de se in plurali numero loquatur. 2. quod pluribus, quam uni nomen Iehovæ tribuatur. Ad prius argumentum respondimus, in superiori disputatione adversus Schopperum prolixè, quo lectorem benevolum remittimus: Ad alterum in hoc ipso scripto paulò superius. Summa est. Locutio de Deo in numero plurali, personarum in Deo pluralitatem non infert. Extant enim exempla plurima in omnibus linguis, ubi homines, præsertim penes quos est aliqua potestas, de se solis loquentes, plurali numero utantur. Nomen Iehovæ Spiritui S. nusquam tribuitur: sed id, quod semel Iehovæ tribuitur, id iterum Spiritui S. tributum esse concedi potest, quia Spiritus S. sit Dei virtus. De Christo idem nomen aut non legitur discretè: aut si tamen legi quis contendat, ideo id ei tributum esse dici potest, quia personam Iehovæ sustineat, quemadmodum etiam Angelis id ideo tributum esse constat.

Cæterum cum parum esse videret Ravensp. pluralitatem personarum affirmare, nisi etiam Trinitas ostendatur, cum non omnis pluralitas sit Trinitas, probat id etiam ex loco Es. 6. ubi ter dicitur, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed quam hoc sit frivolum, ostendimus in responsione ad thesin Schopperi 29. Verba etiam sequentiâ Esaiæ: *Quem misurus sum, & quis iturus est nobis*, partim huc non faciunt. nunc enim Trinitas, non pluralitas personarum probanda erat: partim in eadem responsione nostra ad th. 23. explicata sunt. Argumentum denique ex eo ductum, quod hæc verba de Deo Patre dicta, ad Filium accommodentur, Ioh. 12. 41. & de Spiritu S. dicatur, quod per Prophetam Esaiam hæc verba dixerit, quam sit infirmum, supra in hac responsione nostra abundè demonstratum est. Vetustorum quorundam exemplarium, quæ aliàs se producturum Ravensp. pollicetur, in quibus habeatur, Sanctus pater, Sanctus filius, Sanctus Spiritus S., autoritas & fides penes lectorè esto. Equidem falsissimè de illo gloriari Ravenspergerum, persuasissimum hætenus habeo. Cur enim nunc istud non ostendisset, cum de Trinitate ex professo (ut sic loquar) disputatur? Et si illud ostendi nequeat, cogitet Ravensp., quid de eo cruditi omnes sint cogitaturi deinceps.

*Audacia R. A.  
Gensperg.*

Audiamus quomodo ex novo Testamento mysterium Trinitatis clarissimè ostendere conetur Ravensp. Adducit loca Matth. 3. 32, 33, 34, & 28, 19. 2 Cor. 13. ult. & Ioh. 5. 7. Ad hæc loca respondimus sufficienter in superioribus. Videatur responsio ad thesin Schop. 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37. Vnde etiam peti poterit refutatio eorum, quæ deinceps Ravensp. opponere

opponere conatur. Hoc nunc monebo: Ravensperg: nimis ineptire, *Inertia Ravens-*  
 dum dicit, posse nos quidem baptizari in verbo, seu per verbum gra- *perg.*  
 tiæ, additis etiam vocabulis Germanicis. cū non de baptismo in  
 verbo, seu per verbum gratiæ, sed de commendatione tantū verbo  
 gratiæ Dei, loquatur Apostolus, Act: 20. Quæ deinde scribit de lo-  
 co 1. Cor: 8. 6. quod verba Pauli non exclusivè hīc, quoad Filium &  
 Spiritum sanctum intelligenda sint, sed inulativè: vocabulum Dei &  
 Patris non ὁ ἰσχυρὸς sed ὁ σιωπῶν hīc accipi: quæ denique de loco  
 Ephes: 4. 6. differit, refutata sunt in responsione nostra, ad Vnum par  
 sophismatum, in quo eadem dicit Ravensperg.

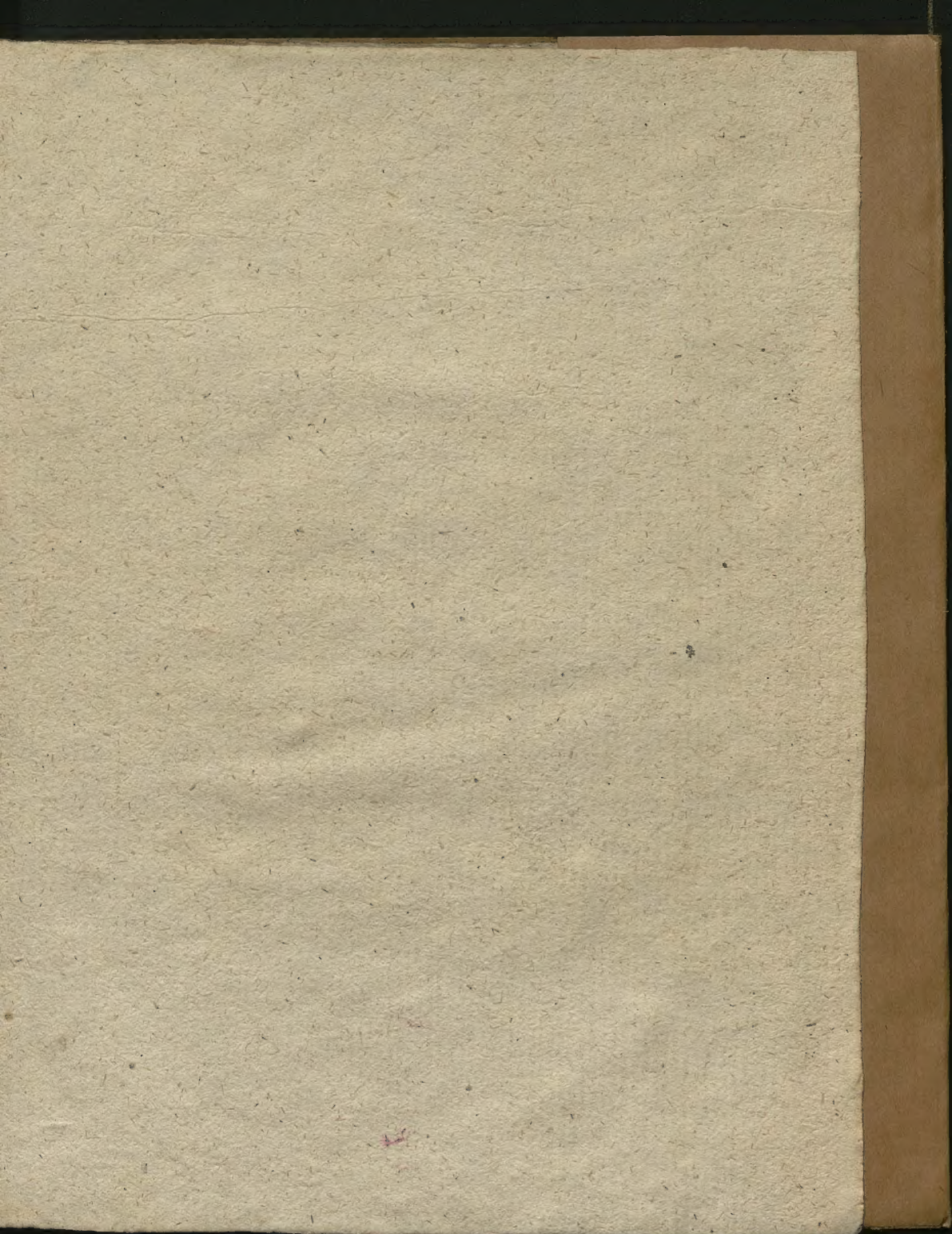
Quæ affirmat thes: 9, nempe Patrem, Filium & Spiritum san-  
 ctum, esse coessentialibus & omnimodò proprietatibus essentialibus æ-  
 quales, non est, quod refutemus. Negatis enim personis istis, quomo-  
 do aliquid de illis jure prædicari potest?

Thesis etiam 10, quā Patrem, Filium & Spiritum sanctum, ita inter  
 se distinctos realiter esse, ait, ut unus non sit alius, quia falso nititur  
 fundamento, nulla refutatione indiget. Distinctus quidem est filius a  
 Patre realiter. Pater enim Deus naturā est: Christus naturā homo, mu-  
 nere autem Deus. Spiritus verò sanctus, siquidem in Deo ita est, ut in  
 homine spiritus illius est, quomodo ita distinctus esse potest, ut sit  
 persona, a Deo, cujus est spiritus, diversa? Sed hac de re nuper scri-  
 plimus plura in refutatione Disputationis D. Grayeri  
 de Spiritu sancto.





3









Biblioteka Jagiellońska



stdr0026757



